

Dzieci i młodzież w województwie świętokrzyskim w latach 2010-2017

Children and youth in Świętokrzyskie Voivodship in the years 2010-2017

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Kielcach, Świętokrzyski Ośrodek Badań Regionalnych
Statistical Office in Kielce, Świętokrzyskie Centre for Regional Surveys

Zespół autorski

Editorial team

Olga Szymocha

Kierujący

Supervised

dr Agnieszka Piotrowska-Piątek

Prace redakcyjne

Editorial work

Beata Bielewicz-Kosińska, Tomasz Bochenek, Olga Szymocha

Tłumaczenie

Translation

Olga Szymocha

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Tomasz Bochenek

ISBN 978-83-89612-95-3

Publikacja dostępna na stronie

Publication available on website

<http://kielce.stat.gov.pl/>

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła.

When publishing Statistics Poland data – please indicate the source

Przedmowa

Mam przyjemność przekazać Państwu publikację „Dzieci i młodzież w województwie świętokrzyskim w latach 2010-2017”. Publikacja wyraża zainteresowanie i troskę o młode pokolenie, a także wpisuje się w dyskusję nad zagrożeniami społeczno-ekonomicznymi spowodowanymi starzeniem się społeczeństwa.

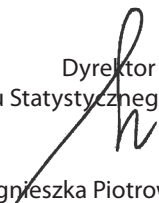
Przedstawione w publikacji dane dotyczą: przemian demograficznych, opieki społecznej nad dziećmi i rodziną, stanu zdrowia i opieki medycznej, systemu edukacji i wychowania, oferty kulturalnej i rekreacyjnej skierowanej do młodego pokolenia. Zwrócono także uwagę na problem przestępczości nieletnich i zagrożeń, na jakie narażone są dzieci i młodzież. Tematykę uzupełniono o zagadnienia związane z aktywnością zawodową młodych osób.

Tłem i uzupełnieniem przeprowadzonej analizy są dane zawarte w aneksie tabelarycznym dostępnym na stronie internetowej Urzędu. Zamieszczone w publikacji prezentacje graficzne w postaci wykresów ułatwiają analizę zjawisk i dokonywanie porównań.

Składam serdeczne podziękowanie Świętokrzyskiemu Urzędowi Wojewódzkiemu, Komendzie Wojewódzkiej Policji oraz Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Kielcach za współpracę i przekazane materiały.

Oddając do rąk Państwa niniejsze opracowanie wyrażam nadzieję, że będzie ono stanowiło użyteczne źródło informacji dla wszystkich odbiorców zainteresowanych problematyką dotyczącą młodego pokolenia naszego województwa, a także stanie się zaproszeniem do dalszego korzystania z zasobów informacyjnych Urzędu Statystycznego w Kielcach.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Kielcach

dr Agnieszka Piotrowska-Piątek

Preface

I am pleased to present You the publication „Children and youth in świętokrzyskie voivodship in the years 2010-2017”. This publication expresses interest and care for young generation also contributes to the discussion on the socio-economic threats caused by ageing of society.

The information presented in the publication concern: demographic transformations, social welfare, health and medical care, education, cultural and recreation offer addressed to the young generation. Attention was also paid to the problem of juvenile delinquency and threats to children and youth. Subject matter was supplemented with issues related to economic activity of young persons.

Tabular appendix, available on the website of SO, is the background and supplementing part for conducted analysis. The graphical presentations in the form of charts presented in the publication help to analyze the phenomena and make comparisons.

I would like to express my gratitude to Świętokrzyskie Voivodship Office, Police Headquarters and Voivodship Sanitary-Epidemiological Station in Kielce for cooperation and materials provided.

Recommending You this elaboration, I hope that it will be a useful source of information for all readers interested in the issues connected with young generation of our voivodship and will become the invitation to continue using the information resources of the Statistical Office in Kielce.

Director
of the Statistical Office in Kielce

Agnieszka Piotrowska-Piątek, PhD

Spis treści

Contents

	Str. Page
Przedmowa	3
Preface	4
Objaśnienia znaków umownych . . . . . <i>Symbols</i>	9
Ważniejsze skróty . . . . . <i>Major abbreviations</i>	9
Synteza	10
Executive summary	12
Rozdział 1. Przemiany demograficzne subpopulacji dzieci i młodzieży . . . . . <i>Chapter 1. Demographic transformations of children and youth subpopulation</i>	14
1.1 Stan i struktura subpopulacji dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata . . . . . <i>1.1 State and structure of children and youth subpopulation aged 0-24</i>	14
1.2 Ruch naturalny i wędrowniczy – wybrane aspekty . . . . . <i>1.2 Vital statistics and migration – selected aspects</i>	20
Rozdział 2. Opieka nad dzieckiem i rodziną . . . . . <i>Chapter 2. Child and family care</i>	24
2.1 Ochrona zdrowia . . . . . <i>2.1 Health care</i>	24
2.2 Instytucjonalna i rodzinna piecza zastępcza, pomoc społeczna . . . . . <i>2.2 Institutional and family foster care and social welfare</i>	28
Rozdział 3. Edukacja . . . . . <i>Chapter 3. Education</i>	36
3.1 Reforma szkolnictwa . . . . . <i>3.1 Reform of education</i>	36
3.2 Wczesna edukacja i dalsze kształcenie . . . . . <i>3.2 Pre-primery education and continuation of education</i>	37
Rozdział 4. Uczestnictwo w kulturze i sporcie . . . . . <i>Chapter 4. Participation in culture and sport</i>	41
4.1 Oferta kulturalna . . . . . <i>4.1 Cultural offer</i>	41
4.2 Aktywność sportowa. . . . . <i>4.2 Sports activity</i>	46
Rozdział 5. Młodzi na rynku pracy . . . . . <i>Chapter 5. Youth on the labour market</i>	49
5.1 Aktywność ekonomiczna ludności według BAEL . . . . . <i>5.1 Economic activity of population on the LFS basis</i>	49

5.2 Bezrobocie rejestrowane osób w wieku 18-24 lata	51
<i>5.2 Registered unemployment of persons aged 18-24</i>	
Rozdział 6. Stan bezpieczeństwa i zagrożenia	57
<i>Chapter 6. State of safety and threats</i>	
6.1 Przestępczość	57
<i>6.1 Delinquency</i>	
6.2 Zagrożenia	63
<i>6.2 Threats</i>	
Uwagi metodologiczne	69
Methodological notes	73

Spis tablic

List of tables

	Str. Page
Tablica 1. Stan i struktura ludności według płci, wieku i miejsca zamieszkania	14
<i>Table 1. State and structure of population by sex, age and place of residence</i>	
Tablica 2. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały	22
<i>Table 2. Internal and international migration of population for permanent residence</i>	
Tablica 3. Pracownicy medyczni	24
<i>Table 3. Medical personnel</i>	
Tablica 4. Rodzinna piecza zastępcza	28
<i>Table 4. Family foster care</i>	
Tablica 5. Instytucjonalna piecza zastępcza – całodobowa	32
<i>Table 5. Institutional foster care – twenty-four-hour</i>	
Tablica 6. Placówki wsparcia dziennego	33
<i>Table 6. The day-support centres</i>	
Tablica 7. Uczestnictwo w kulturze	41
<i>Table 7. Participation in culture</i>	
Tablica 8. Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice	44
<i>Table 8. Centres of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centres</i>	
Tablica 9. Kluby sportowe	47
<i>Table 9. Sports clubs</i>	
Tablica 10. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej na podstawie BAEL	49
<i>Table 10. Economic activity of the population aged 15 and more – on the LFS basis</i>	
Tablica 11. Bezrobocie rejestrowane	52
<i>Table 11. Registered unemployment</i>	
Tablica 12. Podejrzani o popełnienie przestępstw w wieku 24 lata i mniej	59
<i>Table 12. Suspects of committing crimes aged 24 and less</i>	
Tablica 13. Zamachy samobójcze zarejestrowane przez policję	64
<i>Table 13. Suicides registered by police</i>	

Tablica 14. Zaginieni i odnalezieni.	65
<i>Table 14. Persons missing and found</i>	
Tablica 15. Wypadki drogowe	65
<i>Table 15. Road accidents</i>	
Tablica 16. Główni sprawcy wypadków drogowych oraz kolizji	67
<i>Table 16. Main culprits of road accidents and crashes</i>	

Spis map

List of maps

	Str. Page
Mapa 1. Indeks starości demograficznej według powiatów	19
<i>Map 1. Indices of demographic ageing by powiats</i>	
Mapa 2. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w wieku 18-24 lata wśród bezrobotnych ogółem w 2017 r.	54
<i>Map 2. Share of registered unemployed persons aged 18-24 in total unemployed population in 2017</i>	

Spis wykresów

List of charts

	Str. Page
Wykres 1. Średnioroczna stopa ubytku subpopulacji dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata według województw w latach 2010-2017.	16
<i>Chart 1. Annual average loss rate of children and youth subpopulation aged 0-24 by voivodships in years 2010-2017</i>	
Wykres 2. Średnioroczna stopa ubytku subpopulacji dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata według powiatów w latach 2010-2017.	16
<i>Chart 2. Annual average loss rate of children and youth subpopulation aged 0-24 by powiats in years 2010-2017</i>	
Wykres 3. Stan i struktura subpopulacji dzieci i młodzieży według płci i wieku w 2017 r.	17
<i>Chart 3. State and structure of children and youth subpopulation by sex and age in 2017</i>	
Wykres 4. Wzrost/spadek liczebności subpopulacji dzieci i młodzieży według roczników w latach 2010-2017	18
<i>Chart 4. Increase/decrease of the number of children and youth subpopulation by vital statistics in years 2010-2017</i>	
Wykres 5. Ludność według ekonomicznych grup wieku	19
<i>Chart 5. Population by economic age groups</i>	
Wykres 6. Przyrost naturalny	20
<i>Chart 6. Natural increase</i>	
Wykres 7. Współczynniki reprodukcji ludności.	21
<i>Chart 7. Reproduction rates</i>	
Wykres 8. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały według grup wiekowych w 2017 r.	23
<i>Chart 8. Internal and international net migration for permanent residence by age groups in 2017</i>	
Wykres 9. Bilans zdrowia dzieci i młodzieży.	25
<i>Chart 9. Balance of health of children and youth</i>	
Wykres 10. Dzieci zaszczepione przeciw niektórym chorobom zakaźnym w 2016 r. (w relacji do rocznika).	26
<i>Chart 10. Children vaccinated against selected infectious diseases in 2016 (in relation to vital statistics)</i>	

Wykres 11. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej	29
<i>Chart 11. Structure of family foster care</i>	
Wykres 12. Struktura osób pełniących rodzinną pieczę zastępczą	30
<i>Chart 12. Structure of persons performing families foster care</i>	
Wykres 13. Dzieci i młodzież w rodzinnej pieczy zastępczej	31
<i>Chart 13. Children and youth placed in family foster care</i>	
Wykres 14. Podopieczni placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w 2017 r.	33
<i>Chart 14. Residents and users of institutional foster care in 2017</i>	
Wykres 15. Czytelnicy (użytkownicy aktywnie wypożyczający) według wieku	42
<i>Chart 15. Readers (users actively borrowing items) by age</i>	
Wykres 16. Czytelnicy (użytkownicy aktywnie wypożyczający) w przeliczeniu na 1000 ludności danej grupy wiekowej	43
<i>Chart 16. Readers (users actively borrowing items) calculating per 1000 population of given age group</i>	
Wykres 17. Dzieci i młodzież szkolna w centrach kultury, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w 2017 r.	45
<i>Chart 17. Primary and secondary school students at centres of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centers in 2017</i>	
Wykres 18. Juniorzy i juniorki w klubach sportowych według dziedzin i rodzajów sportu w 2016 r.	48
<i>Chart 18. Juniors in sports clubs by sport fields and kinds of sports in 2016</i>	
Wykres 19. Pracujący oraz wskaźnik zatrudnienia w IV kwartale według BAEL	50
<i>Chart 19. Employed persons and employment rate in the IVth quarter on the LFS basis</i>	
Wykres 20. Bezrobotni oraz stopa bezrobocia w IV kwartale według BAEL	51
<i>Chart 20. Unemployed persons and unemployment rate in the IVth quarter on the LFS basis</i>	
Wykres 21. Bezrobotni zarejestrowani w wieku 18-24 lata	52
<i>Chart 21. Registered unemployed persons aged 18-24</i>	
Wykres 22. Bezrobotni zarejestrowani w wieku 18-24 lata według płci	53
<i>Chart 22. Registered unemployed persons aged 18-24 by sex</i>	
Wykres 23. Bezrobotni zarejestrowani w wieku 18-24 lata według poziomu wykształcenia	55
<i>Chart 23. Registered unemployed persons aged 18-24 by level of education</i>	
Wykres 24. Bezrobotni zarejestrowani w wieku 18-24 lata według czasu pozostawania bez pracy	55
<i>Chart 24. Registered unemployed persons aged 18-24 by duration of unemployment</i>	
Wykres 25. Bezrobotni zarejestrowani w wieku 18-24 lata według stażu.	56
<i>Chart 25. Registered unemployed persons aged 18-24 by work seniority</i>	
Wykres 26. Podejrzani o popełnienie przestępstw według wieku	59
<i>Chart 26. Suspects of committing crimes by age</i>	
Wykres 27. Podejrzani o popełnienie przestępstw według kategorii czynów i wieku	61
<i>Chart 27. Persons suspected of committing an offence by category of acts and age</i>	
Wykres 28. Wypadki drogowe w % ogółem.	66
<i>Chart 28. Road accidents in % of total</i>	

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol <i>Symbol</i>	Opis <i>Description</i>
Kreska (–)	zjawisko nie wystąpiło. <i>magnitude zero.</i>
Zero: (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5. <i>magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit.</i>
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05. <i>magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit.</i>
Znak x	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe. <i>not applicable.</i>
„W tym” <i>Of which</i>	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy. <i>indicates that not all elements of the sum are given.</i>

Ważniejsze skróty

Major abbreviations

Skrót <i>Abbreviation</i>	Znaczenie <i>Meaning</i>
tys. <i>thous.</i>	tysiąc <i>thousand</i>
mln	milion <i>million</i>
r.	rok <i>year</i>
cd. <i>cont.</i>	ciąg dalszy <i>continued</i>
dok. <i>cont.</i>	dokończenie <i>continued</i>
tabl.	tablica <i>table</i>
Dz. U.	Dziennik Ustaw <i>Journal of Laws</i>
WSSE	Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna <i>Voivodship Sanitary-Epidemiological Station</i>
BAEL LFS	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności <i>Labour Force Survey</i>
k.c.	Kodeks cywilny <i>Civil code</i>
k.k.	Kodeks karny <i>Criminal code</i>
u.p.n.	Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich <i>Act on proceedings in juvenile cases</i>
PID	Policyjna Izba Dziecka <i>Police Chamber of the Child</i>

Synteza

W publikacji analizowano różnorodne aspekty sytuacji dzieci i młodzieży w województwie świętokrzyskim. Górną granicę wieku analizowanej subpopulacji ustalono na 24 lata, jako umowny moment uzyskania pełnej dojrzałości biologicznej i społecznej przez młodego człowieka. Ponadto w ramach subpopulacji 0-24 lata wydzielono konieczne grupy wiekowe w zależności od specyfiki omawianego zagadnienia, realizowanej sprawozdawczości lub dostępności danych statystycznych i pozastatystycznych.

Sytuacja dzieci i młodzieży w województwie świętokrzyskim stanowi wypadkową zmian demograficznych, społecznych, ekonomicznych i obyczajowych. Wnioski płynące z analizy zebranego materiału są niejednoznaczne.

1. W końcu 2017 r. województwo świętokrzyskie zamieszkiwało 1247,7 tys. osób, z czego 307,7 tys. osób stanowiły dzieci i młodzież w wieku 0-24 lata. Liczebność wskazanej subpopulacji, niezależnie od płci i miejsca zamieszkania systematycznie malała. Średnioroczna stopa ubytku w latach 2010-2017 osiągnęła minus 2,28%. Ponadto z roku na rok malał udział dzieci i młodzieży w ogólnej liczbie ludności. Na koniec 2010 r. stanowił 28,2% populacji, podczas gdy w 2014 r. już 26,1%, a w 2017 r. – 24,7%. Przewiduje się, że w 2050 r. odsetek ten wyniesie zaledwie 18,4%. Niekorzystne zmiany są w głównej mierze wynikiem niskiej liczby urodzeń, pogłębionym odpływem migracyjnym. W efekcie województwo świętokrzyskie jest pozbawione perspektyw stabilnego rozwoju demograficznego, co w przyszłości skutkować będzie problemami natury ekonomiczno-społecznej.
2. Na przestrzeni analizowanego okresu 2010-2017 poprawiła się jakość opieki medycznej mierzona liczebnością i kwalifikacjami personelu medycznego oraz zmniejszyła się liczebność subpopulacji dzieci i młodzieży mającej stwierdzone schorzenia. Niemniej jednak wzrosła liczba zachorowań na nowotwory, niedokrwiłość i choroby tarczycy. Ponadto obserwowano pogorszenie kondycji psychicznej młodych ludzi. Od kilku lat zwiększa się liczebność dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat leczącej się w poradniach ambulatoryjnych zdrowia psychicznego i psychologicznych (z 2,4 tys. w 2010 r. do 3,8 tys. w 2017 r.). Dzieci coraz gorzej radzą sobie z emocjami i stresem. Notowano również wzrost liczby zaburzeń spowodowanych zażywaniem substancji psychoaktywnych.
3. Jedną z najważniejszych zasad polityki prospołecznej w Polsce jest dobro dziecka. Realizowana jest ona m.in. przez zapewnienie opieki nad dzieckiem, udzielenie wsparcia zarówno finansowego, jak i rzeczowego. Dzieci i młodzież pozbawione całkowicie lub częściowo opieki ze strony rodziny naturalnej otoczone są opieką zastępczą (ustawowo pieczą). Od stycznia 2012 r. opieka zastępcza nad dzieckiem dzieli się na rodzinną i instytucjonalną. Z roku na rok malała liczba dzieci w pieczy rodzinnej realizowanej przez rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka (z 1,6 tys. do 1,3 tys.), natomiast wzrastała w pieczy instytucjonalnej całodobowej (z 0,5 tys. do 0,6 tys.). Ponadto znacząco wzrosła liczba dzieci i młodzieży korzystających z placówek wsparcia dziennego (na przestrzeni omawianego okresu z 2,6 tys. do 5,8 tys.). Na uwagę zasługuje ewolucja struktury wiekowej dzieci i młodzieży znajdujących się pod opieką rodzin zastępczych. Choć nieodmiennie największy odsetek stanowiły dzieci w wieku 7-13 lat oraz młodzież w wieku 14-17 lat, a najmniejszy dzieci 6-letnie i młodsze, to obserwowano spadek udziałów młodszych grup wiekowych na rzecz wzrostu odsetka osób, które nie opuściły rodzin, pomimo ukończenia 18 roku życia. Osoby w wieku 18-24 lata jeszcze w 2010 r. stanowiły tylko 8,5% omawianej subpopulacji, podczas gdy na koniec 2017 r. ich udział wzrósł do 23,8%.
4. Na przestrzeni lat 2010-2017 odnotowano zmniejszenie liczebności beneficjentów zarówno środowiskowej pomocy społecznej, jak i świadczeń rodzinnych. Dzieci i młodzież w wieku 0-17 lat stanowiły średnio 1/3 beneficjentów ogółem środowiskowej pomocy społecznej a ich udział w tej subpopulacji malał na przestrzeni omawianego okresu z 35,7% do 29,9%. Zmniejszył się również zasięg korzystania z pomocy przez 17-letnich i młodszych beneficjentów, czyli ich udział w subpopulacji ogółem w wieku 0-17 lat – z 22,4% do 13,6%. W przypadku świadczeń rodzinnych, choć dzieci w wieku 0-17 lat stanowiły średnio 90% subpopulacji dzieci i młodzieży ogółem, której przyznano świadczenie, to zauważalnie zmniejszył się zasięg korzystania ze świadczenia przez grupę nieletnich z 47,9% do 38,6%.
5. Dziecko ma prawo do wypoczynku, zabawy i udziału w zajęciach sportowych, kulturalnych i artystycznych. Choć obserwuje się malejącą rolę placówek bibliotecznych, jako animatora kultury, to czytelnictwo nadal jest jedną z podstawowych i najbardziej powszechnych form uczestnictwa, nie tylko dzieci i młodzieży, w kulturze. W 2017 r. dzieci i młodzież 19-letnie i młodsze stanowiły 35,9% ogółu aktywnych czytelników bibliotek publicznych, podczas gdy w 2010 r. udział ten wynosił 42,0%. Wyraźnie wzrosło natomiast zainteresowanie dzieci i młodzieży szkolnej uczestnictwem w różnych formach aktywności służących rozwijaniu pasji, zainteresowań, czy nabywaniu nowych umiejętności. W 2017 r. w różnego rodzaju amatorskich grupach artystycznych prowadzonych przez centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice

działało 5,5 tys. dzieci i młodzieży szkolnej (osoby w wieku 6-18 lat). Stanowiły one prawie 59% wszystkich członków. W kołach/klubach/sekcjach organizujących zajęcia tematyczne rozwijało swoje pasje 6,8 tys. dzieci i młodzieży szkolnej, stanowiąc prawie 45% wszystkich członków. Najwięcej dzieci i młodzieży rozwijało swoje pasje i zainteresowania w ramach zajęć: tanecznych, muzycznych, wokalnych, teatralnych, plastyczno-technicznych, turystycznych i sportowo-rekreacyjnych.

6. Pomimo poprawy, sytuacja młodych ludzi na rynku pracy pozostała trudna. Przejawia się to niskim wskaźnikiem aktywności zawodowej oraz wysoką stopą bezrobocia młodych, i dzieje się tak nie tylko w województwie świętokrzyskim, ale i w pozostałych województwach, jak również w wielu krajach UE. Cechą charakterystyczną młodej subpopulacji, tj. w wieku 15-24 lata jest jej niska aktywność zawodowa, wynikająca przede wszystkim z przedłużania okresu wejścia na rynek pracy z uwagi na kontynuowanie nauki. Zgodnie z wynikami badania BAEL w IV kw. 2017 r. średnio, nieco częściej niż co trzeci młody człowiek (w wieku 15-24 lata) był aktywny zawodowo, podczas gdy aktywność osób w wieku 25-44 lata wynosiła ponad 80%. Na przestrzeni lat 2010-2017 wzrosła aktywność zawodowa osób młodych (z 31,8% do 36,7%), natomiast stopa bezrobocia młodzieży, choć znacząco przewyższała średnią (o 18,6 p.proc. w 2010 r. i 13,8 p. proc. w 2017 r.) wyraźnie spadła (z 30,2% do 21,3%).
7. Skala przestępczości wśród dzieci i młodzieży w województwie świętokrzyskim na tle kraju i pozostałych województw jest stosunkowo niewielka. Zgodnie z danymi udostępnionymi przez Komendę Wojewódzką Policji w Kielcach, w województwie świętokrzyskim liczba osób 24-letnich i młodszych podejrzanych o popełnienie przestępstw zmniejszyła się na przestrzeni lat 2014-2017 z 3,0 tys. do 2,1 tys. Biorąc pod uwagę strukturę wiekową omawianej grupy w 2017 r., osoby 16-letnie i młodsze, tj. nieletni nieponoszący zgodnie z obowiązującymi przepisami odpowiedzialności karnej za swoje czyny stanowili 12,9%. Osoby w wieku 17 lat, tj. w takim kiedy już mogą mieć zastosowanie wobec nich przepisy kodeksu karnego stanowiły 8,1%, natomiast osoby 18-letnie – 10,2%. Grupa osób w wieku 19-24 lata stanowiła natomiast ponad 2/3 omawianej subpopulacji. Osoby 16-letnie i młodsze najczęściej były podejrzane o popełnienie przestępstw kryminalnych, natomiast wśród starszych osób wyraźnie malał udział podejrzanych o popełnienie przestępstw kryminalnych a rósł udział podejrzanych o przestępstwa gospodarcze i drogowe.
8. Na młode osoby czyha wiele zagrożeń i niebezpieczeństw – od agresji w domu rodzinnym do tej z jaką mogą się spotkać w placówkach oświatowych. Do tego dochodzą śmiertelne niebezpieczeństwa związane z ruchem drogowym oraz z zażywaniem narkotyków i innych substancji psychoaktywnych, m.in. tzw. dopalaczy. Dzieci i młodzież w placówkach oświatowych najczęściej padają ofiarami, takich przestępstw jak rozboje, wymuszenia, pobicia, kradzieże, narażone są na uszczerbki na zdrowiu, zarówno ciężkie jak i lekkie oraz naruszenie nietykalności osobistej. W relacji do liczby uczniów ogółem odnotowane dane o przemocy szkolnej nie są znaczące, ale nawet 1 wypadek powinien wywołać niepokój i zdecydowane przeciwdziałania. W kontekście wskazanych zagrożeń niepokojącym jest rosnąca liczba ujawnionych nieletnich znajdujących się pod wpływem narkotyków i dopalaczy. O ile w 2010 r. odnotowano 11 osób pod wpływem narkotyków to w 2017 r. już 59. Z roku na rok wzrasta liczba zatruc dopalaczami. O ile w 2013 r. takich przypadków odnotowano 12, a w 2014 r. – 23, to w 2015 r. już 141, a w 2016 r. – 146.
9. Corocznie policja odnotowuje przypadki zaginięć. Ich liczba ogółem podlegała wahaniom od 0,4 tys. w 2010 r., przez 0,7 tys. w 2015 r. i 0,6 tys. w 2017 r. Wśród osób zaginionych znajdują się osoby ze wszystkich grup wiekowych. W sumie osoby 25-letnie i młodsze stanowiły średnio 1/3 subpopulacji zaginionych. Udział młodzieży 17-letniej i młodszej w subpopulacji zaginionych malał w latach 2013-2017 z 28,0% do 20,3%. Młodzi dorośli, tj. osoby w wieku 18-25 lata stanowili mniej liczną grupę niż dzieci i młodzież. W 2017 r. ich udział wyniósł 12,0% subpopulacji zaginionych. Corocznie odnotowuje się również osoby odnalezione. Wartości bezwzględne i struktura wiekowa subpopulacji odnalezionych jest zbliżona do zaginionych. Nie oznacza to jednak, że osoby odnalezione to te, które w danym roku zaginęły.
10. Niezależnie od lokalizacji terytorialnej, w Polsce drogi nie są miejscem bezpiecznym. Choć corocznie dochodzi do zbyt wielu wypadków, można zaobserwować pewne ograniczenie niebezpiecznych zjawisk na drogach w województwie świętokrzyskim. Z subpopulacji dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata najbardziej narażona na wypadki i tym samym poszkodowana była grupa osób w wieku 18-24 lata. Młodzież 18-24-letnia brała udział w średnio 1/3 wszystkich odnotowanych wypadków w województwie, a ranni stanowili od 22,2% w 2010 r. do 15,1% w 2017 r. ogółu rannych, a zabici od 17,2% do 11,3% ogółu zabitych.

Executive summary

Various aspects of the situation of children and youth in the świętokrzyskie voivodship were analyzed in the publication. The upper age limit of the analyzed subpopulation was set at 24 years as the contractual moment of full biological and social maturity of a young person. In addition, within the subpopulation of 0-24 years, the necessary age groups were separated depending on the specificity of the discussed issue, reporting or the availability of statistical and non-statistical data.

The situation of children and youth in the świętokrzyskie voivodship is a resultant of demographic, social, economic and moral changes. The conclusions from the analysis of the collected material are ambiguous.

1. At the end of 2017, the świętokrzyskie voivodship was inhabited by 1247.7 thous. persons, of which 307.7 thous. persons were children and youth aged 0-24. The size of the indicated subpopulation, regardless of gender and place of residence, systematically decreased. The average annual loss rate in 2010-2017 reached minus 2.28%. In addition, the share of children and youth in the total population decreased year by year. At the end of 2010, they constituted 28.2% of the population, while in 2014 it was already 26.1%, and in 2017 - 24.7%. It is predicted that in 2050 this percentage will amount to only 18.4%. Unfavorable changes are mainly the result of low birth rates, deepened by migration outflow. As a result, the świętokrzyskie voivodship is deprived of the prospects of stable demographic development, which in the future will result in economic and social problems.
2. Over the analyzed period of 2010-2017, the quality of medical care improved as measured by the number and qualifications of medical staff and the number of subpopulations of children and youth diagnosed with diseases decreased. Nevertheless, the incidence of cancer, anaemia and thyroid diseases increased. Also deterioration in the mental condition of young persons was observed. For several years, the number of children and youth aged 0-18 has been increasing in outpatient mental health and psychological outpatient clinics (from 2.4 thous. in 2010 to 3.8 thous. in 2017). Children are getting worse and worse with emotions and stress. An increase in the number of disorders caused by the use of psychoactive substances was also noted.
3. One of the most important principles of pro-social policy in Poland is the well-being of the child. It is implemented, among others by providing care for a child, providing financial and material support. Children and youth deprived of full or partial care by the natural family are surrounded by foster care (statutory care). From January 2012, foster care for children is divided into family and institutional. The number of children in family custody carried out by foster families and foster homes decreased from year to year (from 1.6 thous. to 1.3 thous.), while it increased in institutional 24h (from 0.5 thous. to 0.6 thous.). Also the number of children and youth using day-support facilities has increased significantly (over the analyzed period 2010-2017 from 2.6 thous. to 5.8 thous.). Noteworthy is the evolution of the age structure of children and youth under the care of foster families. Although the highest percentage was constituted by children aged 7-13 and youth aged 14-17, and the smallest by children aged 6 and younger, a decline in the share of younger age groups was observed in favor of an increase in the number of persons who did not leave the family, despite turned 18. Persons aged 18-24 accounted for only 8.5% of the subpopulation in 2010, while at the end of 2017 their share increased to 23.8%.
4. Over the period 2010-2017, there has been a reduction in the number of beneficiaries of both social welfare and family benefits. Children and youth aged 0-17 constituted on average $\frac{1}{3}$ of the total beneficiaries of community social assistance, and their share in this subpopulation decreased over the discussed period from 35.7% to 29.9%. The scope of use by 17-year-old and younger beneficiaries also decreased, i.e. their share in the total subpopulation aged 0-17 from 22.4% to 13.6%. In the case of family benefits, although children aged 0-17 constituted on average 90% of the subpopulation of children and youth in total, who was received the benefit, the scope of use by the minors decreased noticeably from 47.9% to 38.6%.
5. The child has the right to rest, play and participate in sports, cultural and artistic activities. Although there is a declining role of libraries as an animator of culture, reading is still one of the basic and most common forms of participation, not only children and youth, in culture. In 2017, 19-year-old and younger persons accounted for 35.9% of the total number of active public library readers, whereas in 2010 this share was 42.0%. On the other hand, the interest of children and youth in participation in various forms of activities aimed at developing passions, interests or acquiring new skills has clearly increased. In 2017, there were 5.5 thous. children and school youth (persons aged 6-18) in various amateur art groups run by centres of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centres. They constituted almost 59% of all members. In groups/clubs/sections organizing thematic activities, 6.8 thous. children and schoolchildren de-

veloped their passions, constituting almost 45% of all members. Most children and youth developed their passions and interests in the following classes: dance, music, vocal, theater, art/technical, tourism and sport and recreation.

6. Despite the improvement, the situation of young persons in the labour market remained difficult. This is manifested by a low activity rate and a high rate of youth unemployment, and this happens not only in the świętokrzyskie voivodship, but also in other voivodships, as well as in many EU countries. A characteristic feature of the young subpopulation, i.e. aged 15-24, is its low economic activity, resulting primarily from prolonging the period of entering the labor market due to continuing education. According to the results of the LSF in the IVth quarter of 2017, on average, slightly more than every third young person (aged 15-24) was economic active, while the activity of persons aged 25-44 was over 80%. Over the years 2010-2017 the economic activity of young persons has increased (from 31.8% to 36.7%), and the youth unemployment rate, although significantly exceeded the average (by 18.6 percentage points in 2010 and 13.8 in 2017) clearly decreased (from 30.2% to 21.3%).
7. The scale of crime among children and youth in the świętokrzyskie voivodship against the background of the country and other voivodships is relatively small. According to data provided by the Police Headquarters in Kielce, in the świętokrzyskie voivodship, the number of 24-year-old and younger persons suspected of committing crimes decreased over the years 2014-2017 from 3.0 thous. up to 2.1 thous. Taking into account the age structure of the discussed group in 2017, 16-year-old and younger persons, i.e. minors who did not carry out criminal liability for their actions in accordance with the applicable rules, accounted for 12.9%. Persons aged 17, i.e. when they can already apply to them, the rules of the criminal code accounted for 8.1%, while 18-year-olds – 10.2%. However, the group of persons aged 19-24 accounted for over two-thirds of the discussed subpopulation. 16-year-old and younger persons were most often suspected of committing criminal offences, while among older persons, the share of suspected of committing commercial and road crimes was significantly increasing.
8. Many threats and dangers are waiting for young persons - from the aggression in the family home to the one they can meet in educational establishments. In addition, there are deadly dangers related to road traffic and the use of drugs and other psychoactive substances, among others the so-called designer drugs. Children and youth in educational establishments most often fall victims, such crimes as robberies, criminal coercion, beatings, thefts, are exposed to damage to health, both serious and light and violation of immunity. In relation to the total number of pupils, data about school violence are not significant, but even one case should cause concern and strong counteractions. In the context of the indicated threats, the growing number of revealed minors under the influence of drugs and designer drugs is worrying. While in 2010, there were 11 persons under the influence of drugs, in 2017 there are already 59. The number of poisoning by designer drugs increases year by year. While in 2013 such cases were recorded 12, and in 2014 - 23, in 2015 it was already 141, and in 2016 - 146.
9. Every year, the police record missing persons. Total number of missing persons fluctuated from 0.4 thous. in 2010, by 0.7 thous. in 2015 and 0.6 thous. in 2017. Among the missing persons are people from all ages. In total, 25-year-old and younger persons accounted for an average of 1/3 of the missing subpopulation. The share of 17-year-old and younger persons in the missing subpopulation decreased in 2013-2017 from 28.0% to 20.3%. Young adults, i.e. persons aged 18-25, were a smaller group than children and youth. In 2017, their share amounted to 12.0% of the missing subpopulation. Every year, people are also found. The total number and age structure of the subpopulation found are similar to the missing ones. This does not mean, however, that they are persons who have been missing in a given year.
10. Regardless of the territorial location, roads in Poland are not a safe place. Although there are too many accidents every year, is observed a certain limitation of dangerous phenomena on roads in the świętokrzyskie voivodship. From the subpopulation of children and youth aged 0-24, the group most exposed to accidents was the group of persons aged 18-24. 18-24-year-olds participated in an average of 1/3 of all reported accidents in the voivodship, and injured accounted for 22.2% in 2010 to 15.1% in 2017 of all injuries, and fatalities from 17.2% up to 11.3% of the total number killed persons.

Rozdział 1. Przemiany demograficzne subpopulacji dzieci i młodzieży

Chapter 1. Demographic transformations of children and youth subpopulation

Efektom przemian demograficznych, jakich od lat 90-tych ubiegłego wieku doświadczyło województwo świętokrzyskie jest zarówno jego słaby potencjał demograficzny, jak i brak perspektyw stabilnego rozwoju demograficznego. Liczba mieszkańców województwa zmniejsza się corocznie, pogłębia się proces demograficznego starzenia się społeczeństwa poprzez ciągły spadek udziału osób młodych, a tym samym pogorszeniu ulega struktura wiekowa mieszkańców. Województwo od lat nie ma zagwarantowanej prostej zastępowalności pokoleń, tzn. sytuacji, gdy pokolenie dzieci zastępuje pokolenie rodziców. Prognoza demograficzna w perspektywie 2050 r. zakłada pogłębienie niekorzystnych tendencji demograficznych w województwie.

1.1 Stan i struktura subpopulacji dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata

1.1 State and structure of children and youth subpopulation aged 0-24

Górną granicę wieku analizowanej w publikacji subpopulacji dzieci i młodzieży ustalono na 24 lata, jako umowny moment uzyskania pełnej dojrzałości biologicznej i społecznej przez młodego człowieka. Nie mniej jednak z subpopulacji 0-24 lata w zależności od specyfiki omawianego zagadnienia, realizowanej sprawozdawczości lub dostępności danych poza statystycznych w określonych przedziałach wiekowych, wydzielono konieczne subpopulacje.

Województwo świętokrzyskie zarówno w aspekcie obszarowym, jak i ludnościowym należy do najmniejszych regionów w Polsce. Jego udział w terytorium kraju wynosi 3,7%, a mniejszy posiada jedynie województwo opolskie. Z kolei od 2007 r. odsetek ludności ogółem nie przekracza 3,3% populacji ogólnopolskiej. Mniej osób zamieszkuje jedynie w trzech województwach, tj.: lubuskim, opolskim oraz podlaskim. Z kolei udział wojewódzkiej subpopulacji dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata w krajowej populacji dzieci i młodzieży wynosi od 2016 r. 3,1% wobec 3,2% w okresach wcześniejszych.

Tablica 1. Stan i struktura ludności według płci, wieku i miejsca zamieszkania
Stan w dniu 31 XII

Table 1. State and structure of population by sex, age and place of residence
As of 31 XII

Grupy wieku Age groups	Ogółem Total	Mężczyźni Males	Kobiety Females	Miasta Urban areas			Wieś Rural areas		
				razem total	mężczyźni males	kobiety females	razem total	mężczyźni males	kobiety females
w osobach in persons									
2010 r.									
Ogółem Total	1282546	626481	656065	578955	275996	302959	703591	350485	353106
0 – 17 lat years	234159	119822	114337	94158	48327	45831	140001	71495	68506
w tym 0-14 of which	186207	95278	90929	75393	38776	36617	110814	56502	54312
0 – 24 lata years	361670	185508	176162	147789	75729	72060	213881	109779	104102
0 – 2	38424	19731	18693	16550	8497	8053	21874	11234	10640
3 – 6	46170	23588	22582	19118	9867	9251	27052	13721	13331
7 – 12	73161	37564	35597	28765	14846	13919	44396	22718	21678
13 – 15	43510	22082	21428	16709	8482	8227	26801	13600	13201
16 – 18	50450	25729	24721	19898	10060	9838	30552	15669	14883
19 – 24	109955	56814	53141	46749	23977	22772	63206	32837	30369

Tablica 1. Stan i struktura ludności według płci, wieku i miejsca zamieszkania (dok.)
Stan w dniu 31 XII

Table 1. State and structure of population by sex, age and place of residence (cont.)
 As of 31 XII

Grupy wieku Age groups	Ogółem Total	Mężczyźni Males	Kobiety Females	Miasta Urban areas			Wieś Rural areas		
				razem total	mężczyźni males	kobiety females	razem total	mężczyźni males	kobiety females
				w osobach in persons					
2017 r.									
Ogółem Total	1247732	608515	639217	556176	263867	292309	691556	344648	346908
0 – 17 lat years	207297	106317	100980	84815	43675	41140	122482	62642	59840
w tym 0-14 of which	171568	87910	83658	70632	36373	34259	100936	51537	49399
0 – 24 lata years	307742	157624	150118	122481	62964	59517	185261	94660	90601
0 – 2	31892	16230	15662	13344	6801	6543	18548	9429	9119
3 – 6	44359	22921	21438	18456	9526	8930	25903	13395	12508
7 – 12	72959	37410	35549	29906	15484	14422	43053	21926	21127
13 – 15	33856	17222	16634	13372	6847	6525	20484	10375	10109
16 – 18	36655	18970	17685	14646	7574	7072	22009	11396	10613
19 – 24	88021	44871	43150	32757	16732	16025	55264	28139	27125

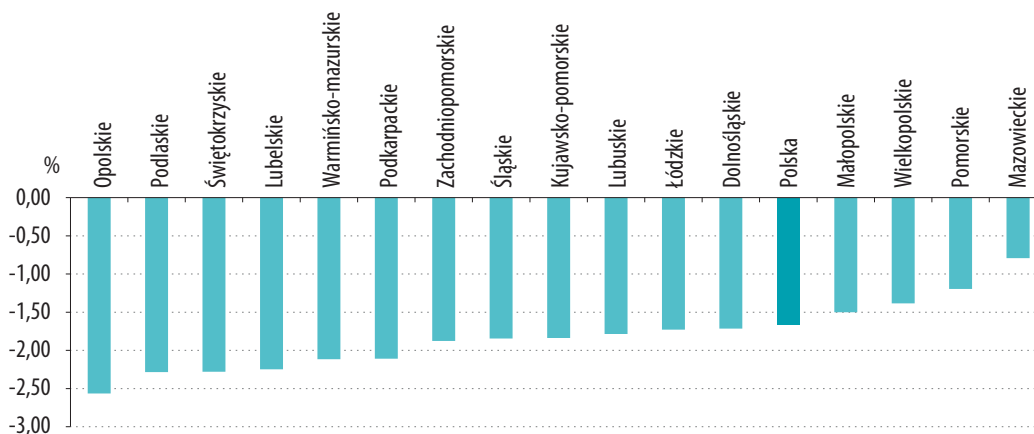
W końcu 2017 r. województwo świętokrzyskie zamieszkiwało 1247,7 tys. osób, z czego 307,7 tys. osób stanowiły dzieci i młodzież w wieku 0-24 lata. Liczebność wskazanej subpopulacji systematycznie maleje, co w głównej mierze jest wynikiem niskiej liczby urodzeń. W relacji do stanu odnotowanego w 2010 r. omawiana subpopulacja zmniejszyła się o 14,9%, tj. o prawie 54 tys. osób (w skali kraju spadek wyniósł 11,1%). Spadek liczebności odnotowano niezależnie od płci czy miejsca zamieszkania. Subpopulacje zmniejszyły się odpowiednio: dziewcząt o 14,8% i chłopców o 15,0% oraz mieszkańców wsi o 13,4%, a miast o 17,1%.

Na przestrzeni omawianego okresu średnioroczna stopa ubytku w województwie świętokrzyskim osiągnęła minus 2,28% co oznacza, że na każde 10 tys. ludności województwa w wieku 0-24 lata, co roku ubywało przeciętnie 228 osób. Na przestrzeni lat 2010-2017 liczebność subpopulacji w wieku 0-24 lata zmniejszała się w każdym z województw bez wyjątku, ale szybsze tempo niż w świętokrzyskim odnotowano jedynie w województwach: opolskim (257 osób na każde 10 tys. omawianej subpopulacji) i podlaskim (229 osób). W kraju ubywało przeciętnie 166 osób.

Tendencja na kolejne lata również nie jest korzystna. Według „Prognozy ludności na lata 2014-2050” opracowanej przez GUS, liczebność dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata w województwie świętokrzyskim będzie co roku zmniejszać się, by w 2050 r. osiągnąć poziom 179,4 tys. osób. Tym samym spadek w relacji do 2017 r. osiągnie 41,7%, natomiast średnioroczna stopa ubytku wyniesie minus 1,62%, co oznacza ubytek 162 osoby na każde 10 tys. osób w wieku 0-24 lata rocznie.

Wykres 1. Średnioroczna stopa ubytku subpopulacji dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata według województw w latach 2010-2017

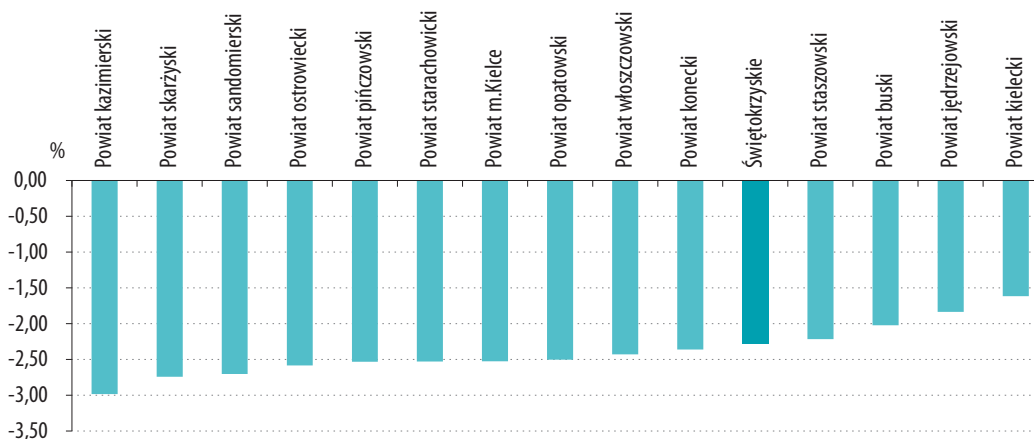
Chart 1. Annual average loss rate of children and youth subpopulation aged 0-24 by voivodships in years 2010-2017

Na poziomie lokalnym, w omawianym okresie proces depopulacji dzieci i młodzieży objął wszystkie powiaty województwa świętokrzyskiego, ale szczególnie wyraźnie zarysował się w powiatach kazimierskim, skarżyskim i sandomierskim, gdzie średnioroczne tempo ubytku dzieci i młodzieży osiągnęło odpowiednio: 298, 274 i 273 osoby na każde 10 tys. ludności w wieku 0-24 lata. Zjawisko to nie ominęło również powiatu kieleckiego, który znajduje się w stosunkowo dobrej sytuacji, gdyż migrują do niego mieszkańcy Kielc. Tempo ubytku wyniosło w nim 161 osób na każde 10 tys. dzieci i młodzieży.

Wykres 2. Średnioroczna stopa ubytku subpopulacji dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata według powiatów w latach 2010-2017

Chart 2. Annual average loss rate of children and youth subpopulation aged 0-24 by powiats in years 2010-2017

Udział dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata w ogólnej liczbie ludności maleje z roku na rok. Według stanu na 31 XII 2010 r. wyniósł 28,2%, podczas gdy w 2014 r. już 26,1%, a na koniec 2017 r. – 24,7%. Przewiduje się, że w 2050 r. odsetek ten wyniesie zaledwie 18,4%. Biorąc pod uwagę zróżnicowanie terytorialne najwyższe udziały osób w wieku 0-24 lata w ogólnej liczbie ludności na koniec 2017 r. odnotowano w powiatach: kieleckim (28,5%), staszowskim (26,4%), jędrzejowskim (26,2%), włosz-

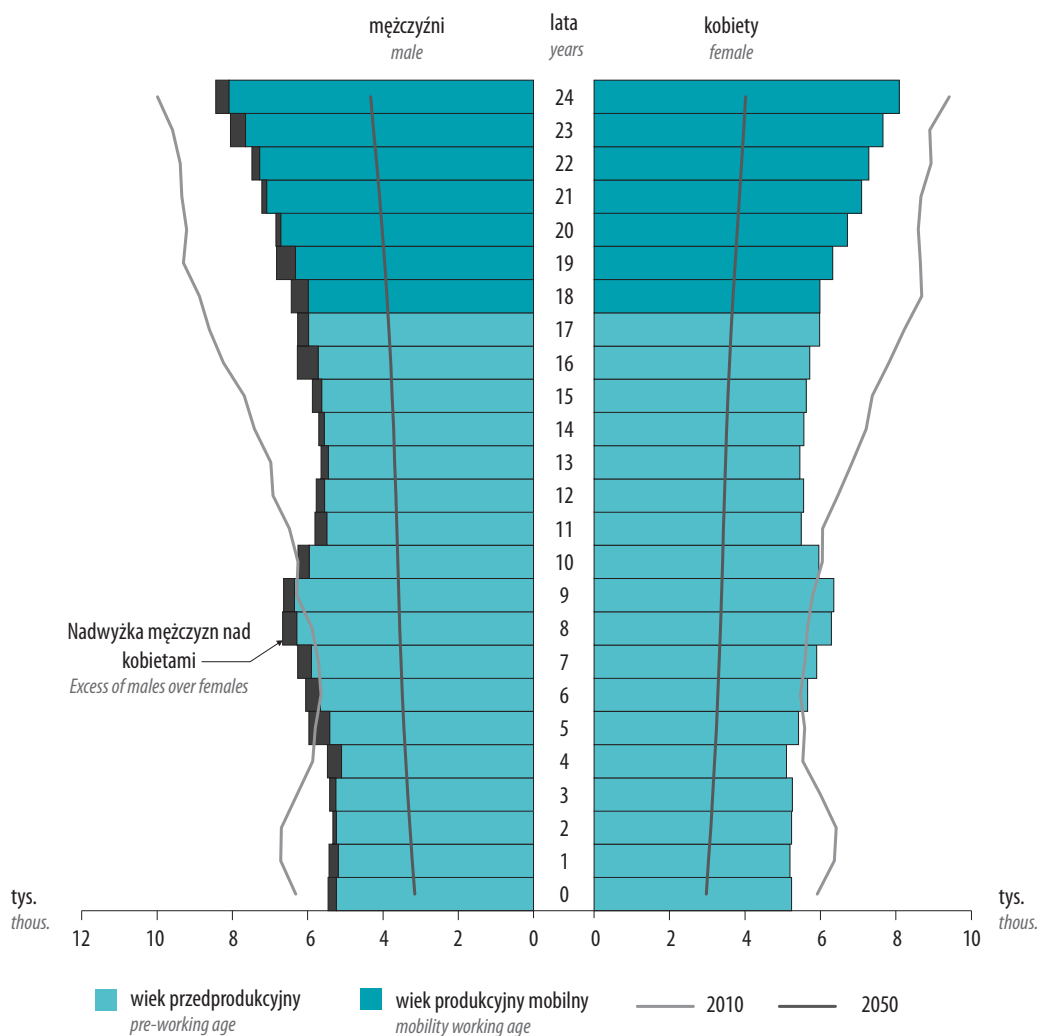
czowskim (26,0%) i opatowskim (25,3%). W pozostałych powiatach udziały nie przekroczyły 25%, a najniższy odnotowano w mieście na prawach powiatu Kielce (21,8%).

Większość analizowanej subpopulacji w wieku 0-24 lata zamieszkuje na wsi, co więcej jej udział na przestrzeni ośmiu lat zwiększył się o 1,1 p.proc. do 60,2%. Ponadto wśród mieszkańców wsi ogółem odsetek dzieci i młodzieży od lat pozostaje większy niż w miastach. Niemniej jednak niezależnie od miejsca zamieszkania udział młodego pokolenia maleje wśród mieszkańców danej lokalizacji. Na przestrzeni lat 2010-2017 na wsi spadek ten osiągnął 3,6 p.proc. do 26,8%, a w miastach 3,5 p.proc. do 22,0%.

Wśród dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata występuje liczebna przewaga chłopców. Na przestrzeni analizowanego okresu wskaźnik feminizacji nie uległ zmianie zarówno w przypadku omawianej subpopulacji, jak i populacji ogółem. Na koniec 2017 r. na 100 chłopców przypadało 95 dziewcząt, podczas gdy ogólny współczynnik feminizacji dla województwa świętokrzyskiego wyniósł – 105.

Wykres 3. Stan i struktura subpopulacji dzieci i młodzieży według płci i wieku w 2017 r. Stan w dniu 31 XII

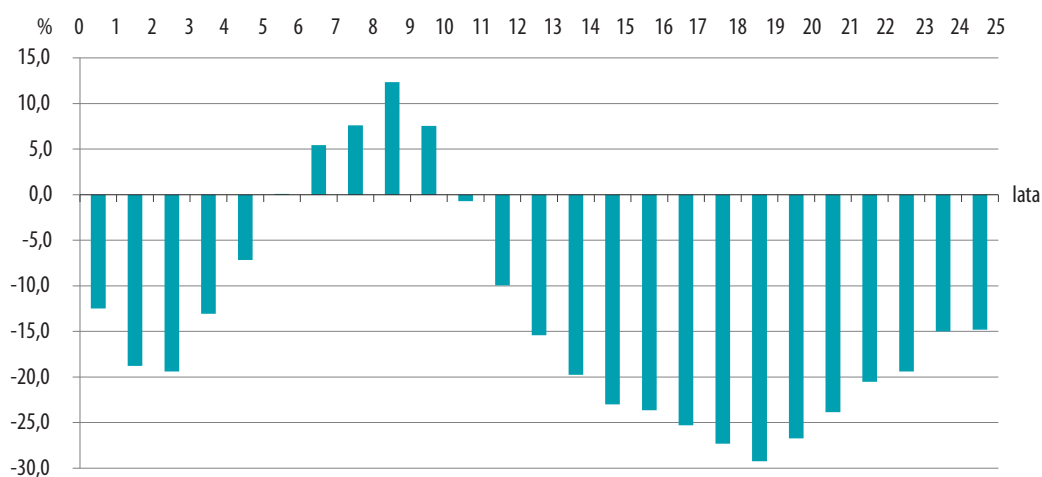
Chart 3. State and structure of children and youth subpopulation by sex and age in 2017
As of 31 XII

Biorąc pod uwagę pięcioletnie grupy wieku w omawianej subpopulacji według stanu na 31 XII 2017 r., najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 20-24 lata (74,9 tys.). Na kolejnych lokatach uplasowały się: młodzież w wieku 15-19 lat (61,3 tys. osób), dzieci 5-9 letnie (61,2 tys. osób), dzieci 10-14 letnie (57,2 tys. osób), dzieci 0-4 letnie (53,1 tys.).

W porównaniu ze stanem odnotowanym na koniec 2010 r. spadki liczebności odnotowano we wszystkich rocznikach, poza tymi z grupy wiekowej 5-9 lat. Pomimo tego na przestrzeni ostatnich ośmiu lat, wskaźnik młodości demograficznej, czyli udział dzieci 14-letnich i młodszych w populacji ogółem, dla województwa świętokrzyskiego wyraźnie zmniejszył się – z 14,5% do 13,8%. Niższy wskaźnik młodości na koniec 2017 r. odnotowano jedynie w województwie opolskim, tj. 13,3% wobec przeciętnego w kraju na poziomie 15,2%. Z kolei najwyższy udział dzieci 14-letnich i młodszych występował w województwach: pomorskim (16,6%), wielkopolskim (16,3%) i mazowieckim (16,1%). Jednocześnie w województwie świętokrzyskim notowano wzrost wskaźnika starości demograficznej, czyli udziału ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie mieszkańców (z 14,8% do 18,4% na przestrzeni ostatnich ośmiu lat). Biorąc pod uwagę zróżnicowanie przestrzenne, najmłodszymi demograficznie powiatami w 2017 r. były: kielecki, gdzie dzieci 14-letnie i młodsze stanowiły 15,7% oraz jędrzejowski (14,8%), staszowski i włoszczowski (po 14,4%).

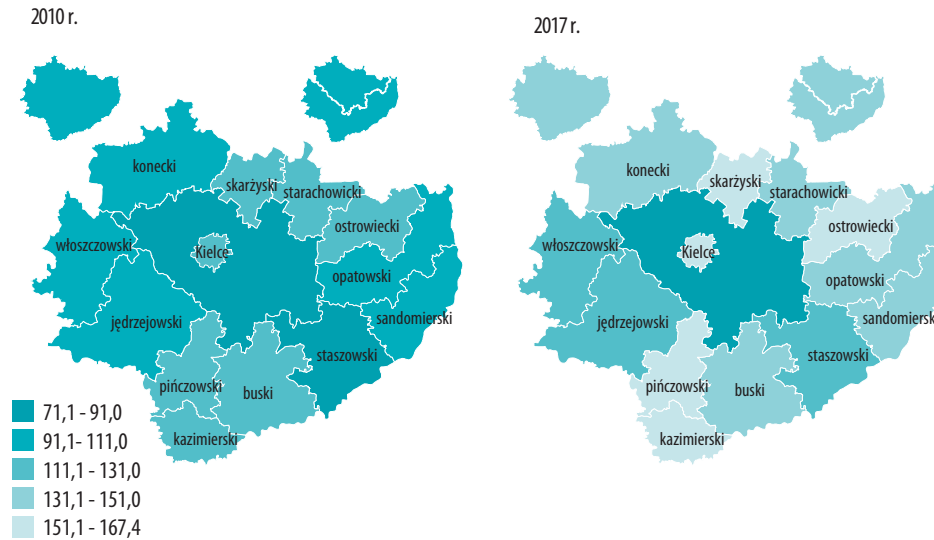
Wykres 4. Wzrost/spadek liczebności subpopulacji dzieci i młodzieży według roczników w latach 2010-2017
 Chart 4. Increase/decrease of the number of children and youth subpopulation by vital statistics in years 2010-2017

Adekwatniej sytuację demograficzną województwa opisuje indeks starości demograficznej, wyrażający relację pomiędzy ludnością w wieku 65 lat i więcej a ludnością w wieku 0-14 lat, pozwalający na uchwycenie zastępowalności ludności starszej przez ludność najmłodszą. Wskaźnik ten dla województwa świętokrzyskiego obecnie jest najwyższym w kraju – na koniec 2017 r. osiągnął 133,8, co oznacza, że pokolenie babć i dziadków przewyższało liczebnie pokolenie wnuczków o ponad 1/3 (na 100 wnuczków przypadało 134 babć i dziadków). W 2010 r. indeks ten wynosił 102,1, natomiast prognozuje się, że w 2050 r. osiągnie 196,1. W podobnie trudnej sytuacji pozostają również województwa łódzkie i opolskie, gdzie indeksy starości demograficznej w 2017 r. osiągnęły 133,1 i 133,0. Poniżej 100 indeks starości demograficznej kształtował się jedynie w województwach: pomorskim (95,6), wielkopolskim (96,5) i warmińsko-mazurskim (99,9). Biorąc pod uwagę zróżnicowanie przestrzenne, na koniec 2017 r. tylko w jednym powiecie województwa świętokrzyskiego indeks starości demograficznej kształtował się poniżej 100, tj. w kieleckim (89,1), podczas gdy w 2010 r. w czterech powiatach, tj.: kieleckim (71,1), staszowskim (87,4), jędrzejowskim (95,6) i włoszczowskim (97,5).

**Mapa 1. Indeks starości demograficznej według powiatów
Stan w dniu 31 XII**

Map 1. *Indices of demographic ageing by powiats
As of 31 XII*

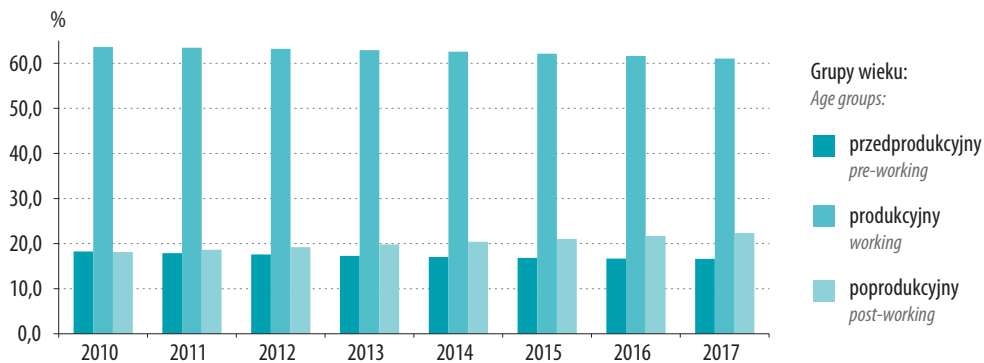

Starzenie się społeczeństwa jest również efektem pozytywnego zjawiska, jakim jest wydłużanie się przeciętnego trwania życia. Prognozuje się, że dziewczynki urodzone w województwie świętokrzyskim w 2017 r. dożyją 82,2 lat, a chłopcy – 73,8. W stosunku do 2010 r. chłopcy przeciętnie będą żyć o 2,0 lata dłużej, a dziewczynki o 1,3 roku.

Dla gospodarki najistotniejsza jest struktura populacji według ekonomicznych grup wieku. Biorąc pod uwagę strukturę wieku według wskazanej klasyfikacji na przestrzeni omawianego okresu zaznaczył się trend, będący złym prognostykiem. W województwie świętokrzyskim maleje udział subpopulacji w wieku przedprodukcyjnym (tj. w wieku 17 lat i mniej) oraz w wieku produkcyjnym – co oznacza kurczenie się potencjalnych zasobów pracy, a rośnie osób w wieku poprodukcyjnym, tj. mężczyzn w wieku 65 lat i więcej oraz kobiet w wieku 60 lat i więcej. Tendencja ta, z dużym prawdopodobieństwem, wywoła w przyszłości liczne trudności i wyzwania zarówno natury ekonomicznej, gospodarczej, jak i społecznej.

**Wykres 5. Ludność według ekonomicznych grup wieku
Stan w dniu 31 XII**

Chart 5. *Population by economic age groups
As of 31 XII*

Porównując ludność w miastach i na wsi pod względem ekonomicznych grup wieku, widać że społeczeństwo na wsi jest młodsze niż w mieście. W 2017 r. udział osób w wieku 0-17 lat w ogóle ludności wsi wyniósł 17,8% i był o 2,6 p.proc. większy niż w mieście. Z kolei ludność w wieku poprodukcyjnym na wsi stanowiła 20,2%, tj. o 4,7 p.proc. mniej niż w miastach, natomiast odsetek osób w wieku produkcyjnym na wsi był wyższy niż w miastach o 2,1 p.proc. i wyniósł 62,0%. Wyższy odsetek osób w wieku produkcyjnym na wsi notowany jest od 2014 r.

Współczynnik obciążenia demograficznego przedstawiający stosunek pomiędzy ludnością w wieku nieprodukcyjnym a produkcyjnym, wskazuje na coraz gorsze relacje między tymi grupami wieku. W 2017 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadły 64 osoby w wieku nieprodukcyjnym, podczas gdy w 2010 r. – 57. Zmianie uległa również proporcja między miastem a wsią. Jeszcze w 2010 r. w miastach na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało o 8 osób w wieku nieprodukcyjnym mniej niż na wsi – odpowiednio 53 i 61, ale już w 2017 r. obciążenie w miastach było o 6 osób wyższe niż na wsi, a wskaźniki osiągnęły następujące wartości – 67 w miastach i 61 na wsi. Biorąc pod uwagę podział terytorialny, najwyższe obciążenie demograficzne w 2017 r. odnotowano w mieście na prawach powiatu Kielce – 69 osób; co więcej w stolicy województwa wzrost obciążenia w okresie 2010-2017 był najwyższy w województwie i wyniósł 14 osób. Z kolei najmniejsze obciążenie subpopulacji w wieku produkcyjnym osobami w wieku nieprodukcyjnym odnotowano w powiecie kieleckim – 57 osób. Zgodnie z prognozą na kolejne lata, zmniejszającej się liczbie ludności w województwie będzie towarzyszył wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego. Przewiduje się, że już w 2030 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym może przypadać 75 osób w wieku nieprodukcyjnym, a w 2050 aż 111, przy czym w miastach – 128, a na wsi – 102.

1.2 Ruch naturalny i wędrówkowy – wybrane aspekty

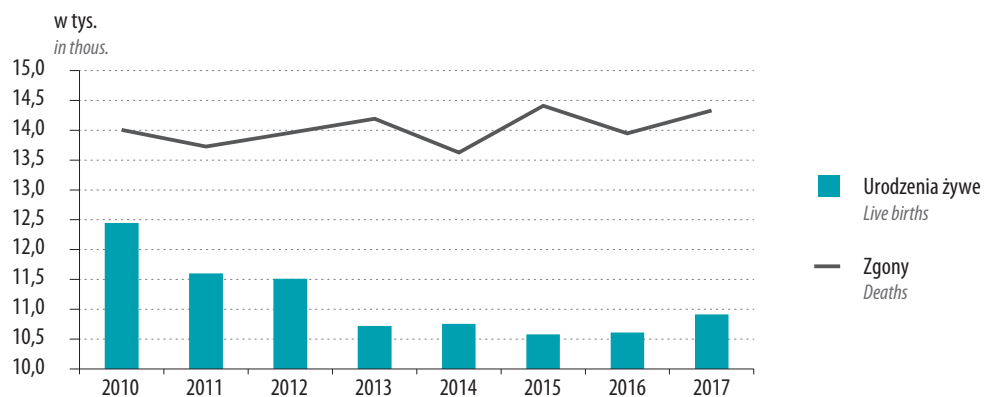
1.2 Vital statistics and migration – selected aspects

Ruch naturalny ludności, który kształtują takie zjawiska jak: zawarte małżeństwa, rozwody, urodzenia czy zgony, decyduje o stanie liczebnym i strukturze ludności. Głównym czynnikiem kształtującym tempo rozwoju demograficznego są urodzenia, które stanowią podstawę do przewidywania tendencji zmian ludności w czasie. Współczynnik zgonów, choć ważny, nie przynosi decydujących zmian i tym samym jego znaczenie nie jest wiodące. Od lat podstawową bolączką, nie tylko województwa świętokrzyskiego, ale większości regionów w kraju pozostaje zbyt niska liczba urodzeń.

Na przestrzeni okresu 2010-2017, w województwie obserwowano niekorzystną relację urodzeń do zgonów, co adekwatnie opisuje wskaźnik dynamiki demograficznej, który zmniejszył się z 0,889 do 0,762. Z zarejestrowanych danych wynika zatem, że w 2017 r. urodzenia tylko w 76,2% rekompensowały zgony ogółem. W województwie świętokrzyskim od lat obserwowana jest nadwyżka zgonów w relacji do urodzeń. Szczególnie trudnym był rok 2015, kiedy to 3,8 tys. osób więcej zmarło niż urodziło się w województwie. Był to najgorszy stan odnotowany na przestrzeni ostatnich lat. W 2017 r. nastąpiło pewne ograniczenie tej negatywnej relacji, co nie zmieniło jednak faktu, że przyrost naturalny w przeliczeniu na 1000 ludności odnotowany w województwie świętokrzyskim należał do najniższych w kraju – minus 2,7. Niższe wskaźniki niż w świętokrzyskim notowane są jedynie w województwie łódzkim (w 2017 r. minus 3,0).

Wykres 6. Przyrost naturalny

Chart 6. Natural increase

Przyczyną ujemnego przyrostu naturalnego była przede wszystkim niska liczba urodzeń. W 2017 r. w województwie świętokrzyskim zarejestrowano 10,9 tys. urodzeń żywych, tj. mniej o 1,5 tys. niż w 2010 r., ale więcej o 0,3 tys. niż w poprzednim roku. To w głównej mierze zasługa państwowego Programu wsparcia dla rodziców Rodzina 500+. Program ten realizowany jest w Polsce od 1 IV 2016 r., a jego zadaniem jest pomoc rodzinom w wychowaniu dzieci poprzez comiesięczne świadczenia wychowawcze na drugie i każde kolejne dziecko w rodzinie w wysokości 500 zł. Świadczenie na pierwsze dziecko jest uzależnione od spełnienia kryterium dochodowego.

W analizowanym okresie większość dzieci urodziła się na wsi (w 2017 r. 59,0%, natomiast w 2010 r. 57,2%). Współczynnik natężenia urodzeń, który obrazuje liczbę urodzeń żywych na 1000 ludności w 2017 r. ukształtował się na poziomie 8,7, podczas gdy w 2010 r. wyniósł 9,7. Przeciętny w kraju osiągnął na koniec analizowanego okresu 10,5 wobec 10,7 przed siedmioma laty. Pomimo niewielkiego wzrostu w 2016 r. i 2017 r., wskaźnik odnotowany w województwie świętokrzyskim pozostał najniższym w kraju. Niska liczba urodzeń mocniej dotyka miasta niż wieś. W miastach współczynnik natężenia urodzeń pozostawał na wyraźnie niższym poziomie – 8,0 wobec 9,3 na wsi.

Utrzymująca się niska liczba urodzeń od ponad 25 lat nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń, nie tylko w województwie świętokrzyskim, ale i w kraju.

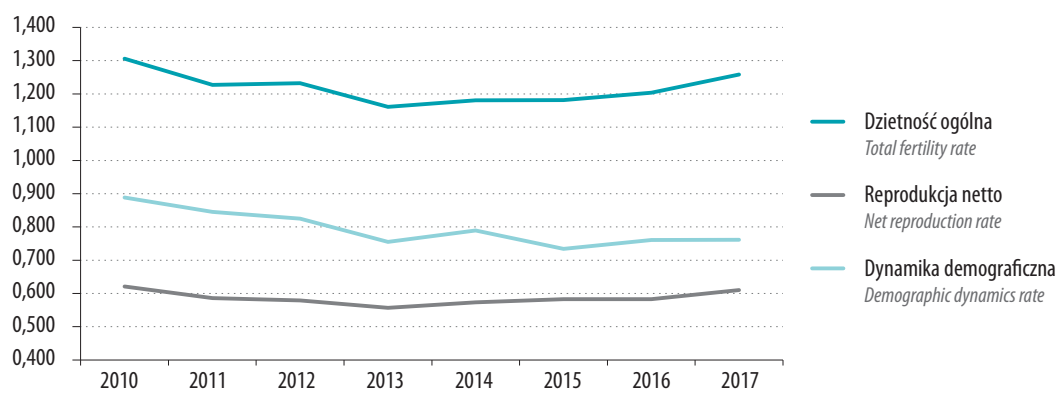
Urodzenia uzależnione są m.in. od liczby potencjalnych matek, tzn. kobiet w wieku rozrodczym i ich płodności. Za okres prokreacyjny kobiet przyjmowany jest przedział wieku 15-49 lat. W okresie objętym analizą odnotowano w województwie zarówno niekorzystne zmiany w liczbie i strukturze wieku kobiet, jak i niski poziom płodności, określającej ile urodzeń żywych przypadało na 1000 kobiet w wieku rozrodczym. W okresie 2010-2017 subpopulacja kobiet w wieku rozrodczym zmniejszyła się o prawie 20 tys. osób (o 6,4%) do 285,0 tys., a jej udział wśród ogółu kobiet spadł z 46,4% do 44,6%. Ponadto płodność ogólna kobiet w województwie świętokrzyskim należy do najniższych w kraju. Wskaźnik płodności ogólnej osiągnął w 2017 r. 38,11 wobec 40,62 w 2010 r., co oznacza, że na 100 kobiet w wieku rozrodczym rodziło się w 2017 r. mniej niż 4 dzieci.

Sytuację demograficzną określa również współczynnik dzietności, który oznacza liczbę dzieci, które urodziłyby przeciętna kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennie. Skala reprodukcji nie gwarantuje stabilnego rozwoju demograficznego województwa świętokrzyskiego. Zapewnić go może bowiem współczynnik dzietności (obrazujący prostą zastępowalność pokolenia rodziców przez dzieci) na poziomie 2,10 - 2,15 tj., gdy na 100 kobiet w wieku 15-49 lat przypada średnio 210-215 urodzonych dzieci. W województwie w 2017 r. na 100 kobiet w wieku rozrodczym przypadało jedynie 126 dzieci i był to najniższy wynik w kraju.

Inna miarą, która w sugestywny sposób przedstawia sytuację demograficzną w regionie jest współczynnik reprodukcji netto. Współczynnik ten wyraża stopień zastępowania pokoleń matek przez córki. W województwie świętokrzyskim w 2017 r. współczynnik reprodukcji netto wyniósł 0,610, czyli na 1 tys. kobiet w wieku rozrodczym przypadało 610 urodzonych córek wobec 621 w 2010 r. Ten poziom oznacza zawężoną reprodukcję ludności (współczynnik jest niższy od 1,000), bowiem pokolenie córek będzie o 39,0% mniej liczne od obecnego pokolenia matek (w 2010 r. o 37,9%). Kluczowy dla sytuacji demograficznej jest poziom współczynnika na poziomie 1,000, gdy liczebności pokolenia córek i matek są jednakowe (reprodukcja prosta). Jeśli współczynnik ten jest wyższy od 1,000, to pokolenie córek jest liczniejsze od pokolenia matek (reprodukcja rozszerzona).

Wykres 7. Współczynniki reprodukcji ludności

Chart 7. Reproduction rates

Przywołane wskaźniki świadczą o tym, że województwo świętokrzyskie nie posiada perspektyw stabilnego rozwoju demograficznego. Niska liczba urodzeń, malejąca subpopulacja dzieci i młodzieży, wydłużanie się przeciętnego trwania życia, sprawiły, że populacja województwa świętokrzyskiego jest już społecznością regresywną, tj. starą i silnie starzejącą się.

Migracje są drugim, obok przyrostu naturalnego, czynnikiem stymulującym ogólną dynamikę rozwoju ludności, rozmieszczenie terytorialne oraz procesy depopulacyjne. Wielkość i kierunek migracji są najczęściej zależne od stopnia rozwoju gospodarczego i ekonomicznej sytuacji danego regionu. Jednym z głównych powodów migracji są zmiany na rynku pracy. Znaczący wpływ na liczbę ludności mają zarówno ruchy wędrownicze w obrębie kraju, jak i, z chwilą przystąpienia Polski do UE, otwarcie rynków pracy dla Polaków przez większość krajów UE.

Województwo świętokrzyskie od lat boryka się nie tylko z ujemnym przyrostem naturalnym, ale i stałym ubytkiem ludności na skutek ruchu wędrowniczego. W efekcie, skumulowanie ujemnego salda migracji i ujemnego przyrostu naturalnego doprowadziło do ukształtowania wskaźnika przyrostu rzeczywistego w województwie świętokrzyskim w 2017 r., podobnie jak przed siedmioma laty, na najniższym poziomie w kraju (w przeliczeniu na 1000 ludności minus 4,5 wobec minus 3,2).

Tablica 2. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały

Table 2. Internal and international migration of population for permanent residence

Grupy wieku Age groups	Napływ ^a Inflow ^a				Odpływ ^b Outflow ^b				Saldo migracji ogółem Total net migration
	ogółem total	z miast from urban areas	ze wsi from rural areas	z zagranicy from abroad	ogółem total	do miast to urban areas	na wieś to rural areas	za granicę abroad	
w osobach in persons									
2010 r.									
Ogółem Total	11373	6099	4945	329	13918	7190	6421	307	-2545
0 – 17 lat years	2620	1341	1204	75	2974	1326	1577	71	-354
w tym 0-14 of which	2340	1173	1093	74	2658	1217	1391	50	-318
0 – 24 lata years	4190	1985	2085	120	4847	2208	2539	100	-657
0 – 2	716	318	347	51	856	475	372	9	-140
3 – 6	737	347	373	17	798	356	430	12	-61
7 – 12	720	405	310	5	808	310	481	17	-88
13 – 15	247	151	95	1	287	109	159	19	-40
16 – 18	353	198	152	3	384	138	228	18	-31
19 – 24	1417	566	808	43	1714	820	869	25	-297
2017 r.									
Ogółem Total	10289	5082	4863	344	12514	6557	5814	143	-2225
0 – 17 lat years	2602	1112	1233	257	2725	1178	1512	35	-123
w tym 0-14 of which	2395	1009	1133	253	2497	1082	1388	27	-102
0 – 24 lata years	3414	1443	1710	261	3746	1688	2004	54	-332
0 – 2	810	266	365	179	783	382	399	2	27
3 – 6	744	320	370	54	799	361	432	6	-55
7 – 12	699	358	325	16	756	277	464	15	-57
13 – 15	206	94	106	6	236	94	134	8	-30
16 – 18	217	119	95	3	237	102	127	8	-20
19 – 24	738	286	449	3	935	472	448	15	-197

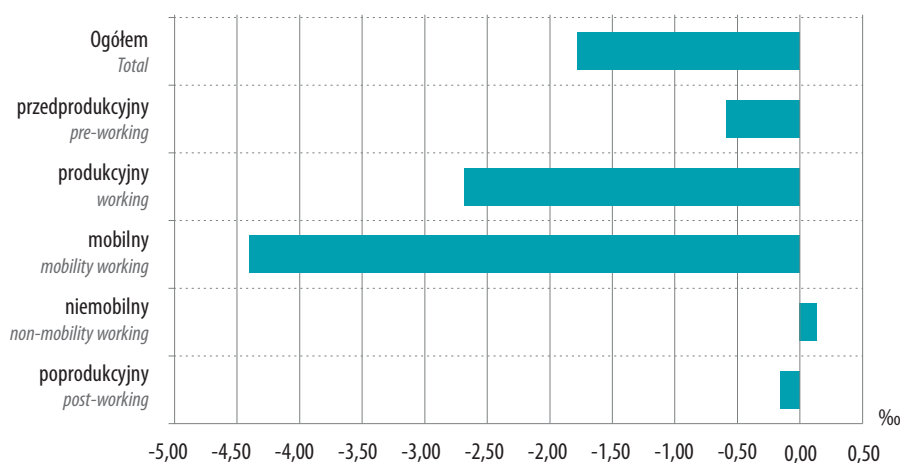
a Zameldowania. b Wymeldowania.
a Registrations. b Deregistrations.

Migrują przede wszystkim ludzie młodzi, aktywni zawodowo. Na przestrzeni omawianego okresu, osoby w wieku produkcyjnym stanowiły średnio $\frac{2}{3}$ napływu i 70% odpływu migracyjnego, przy czym ponad 80% napływu i więcej niż 85% odpływu osób w wieku produkcyjnym stanowiły osoby w wieku mobilnym, czyli 18-44 lata. Dzieci i młodzież były drugą liczną migrującą grupą, co jest dość naturalne, bowiem dzieci przeważnie przemieszczają się wraz z rodzicami. Dzieci i młodzież poniżej 18-stego roku życia stanowiły ok. $\frac{1}{4}$ napływu migracyjnego i $\frac{1}{5}$ odpływu migracyjnego. Najmniej skłonne do zmiany miejsca zamieszkania były osoby w wieku poprodukcyjnym.

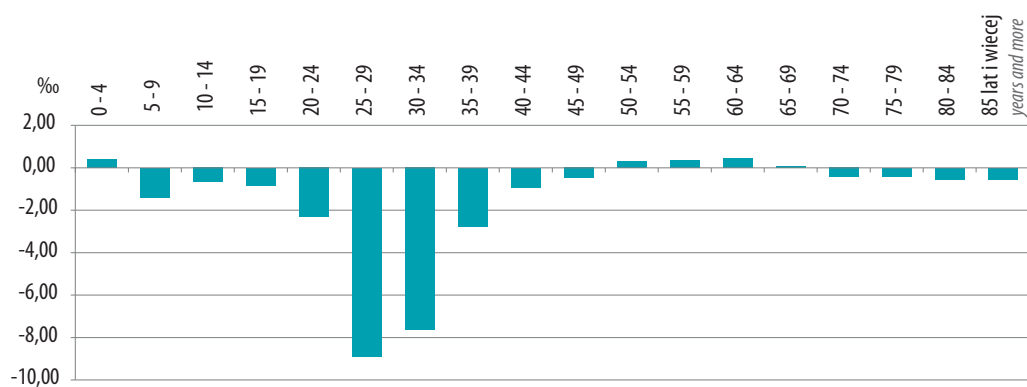
Powyższe stwierdzenia o wysokiej mobilności przede wszystkim osób w wieku produkcyjnym oraz dzieci i młodzieży, potwierdza również analiza salda migracji według ekonomicznych i pięcioletnich grup wiekowych.

Wykres 8. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały według grup wiekowych w 2017 r.
 Chart 8. Internal and international net migration for permanent residence by age groups in 2017

a Według ekonomicznych grup wieku
 a By economical age groups

b Według pięcioletnich grup wieku
 b By 5-years age groups

Niska liczba urodzeń i ubytki młodej ludności spowodowane ruchem wędrownym intensyfikują proces starzenia populacji województwa świętokrzyskiego. W efekcie województwo jest pozbawione perspektyw stabilnego rozwoju demograficznego, a jego potencjał należy do najsłabszych w kraju (obok łódzkiego i opolskiego).

Rozdział 2. Opieka nad dzieckiem i rodziną

Chapter 2. Child and family care

Jedną z najważniejszych zasad polityki prospołecznej w Polsce jest dobro dziecka. Realizowana jest ona m.in. przez zapewnienie opieki nad dzieckiem, udzielenie wsparcia zarówno finansowego, jak i rzeczowego.

Tematykę poświęconą ochronie zdrowia przeanalizowano wykorzystując dane zarówno statystyczne, jak i poza statystyczne udostępnione przez Wydział Polityki Społecznej i Zdrowia Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Kielcach, natomiast do analizy stanu opieki zastępczej posłużyły dane statystyki publicznej.

2.1 Ochrona zdrowia

2.1 Health care

W ramach omówienia tematu ochrony zdrowia analizie poddano również wybrane zagadnienia związane ze stanem zdrowia dzieci i młodzieży. W Polsce wszystkie dzieci i przyszłe matki objęte są bezpłatną opieką lekarską.

Jednym z najważniejszych elementów stanowiących o jakości opieki nad mieszkańcami, w tym nad dziećmi, jest liczba personelu medycznego pracującego w podmiotach ochrony zdrowia.

W 2017 r. w województwie świętokrzyskim opiekę nad pacjentami sprawowało 2978 lekarzy, 489 dentyistów, 797 farmaceutów, 7411 pielęgniarek, 803 położne, 1430 fizjoterapeutów. W porównaniu z obsadą z 2010 r. odnotowano wzrost liczebności pracowników medycznych, poza diagnostami laboratoryjnymi.

**Tablica 3. Pracownicy medyczni
Stan w dniu 31 XII**

*Table 3. Medical personnel
As of 31 XII*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2014	2017
Lekarze <i>Doctors</i>	2692	2869	2978
Lekarze dentyści <i>Dentists</i>	436	455	489
Farmaceuci <i>Pharmacists</i>	747	762	797
Pielęgniarki <i>Nurses</i>	6755	7407	7411
Położne <i>Midwives</i>	742	766	803
Fizjoterapeuci <i>Physiotherapists and rehabilitants</i>	820	1197	1430
Diagności laboratoryjni <i>Laboratory diagnosticians</i>	464	486	453

Wśród lekarzy ze specjalizacją (II stopnia i specjalistów) było 104 specjalistów pediatrii (o 8 więcej niż w 2010 r.) i 38 neonatologii (o 1 więcej) oraz 136 położnictwa i ginekologii (o 8 więcej). Spośród dentyistów jedynie 3 miało specjalizację ze stomatologii dziecięcej (o 1 mniej).

Biorąc pod uwagę, że liczba lekarzy się zwiększyła a liczebności określonych subpopulacji wyraźnie zmniejszyły odnotowano poprawę wskaźników charakteryzujących opiekę medyczną. W 2017 r. na 100 tys. dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat przypadało 47 pediatrów wobec 38 przed siedmioma laty, na 100 tys. urodzeń żywych przypadało 348 neonatologów wobec 297 w 2010 r., a na 100 tys. kobiet w wieku prokreacyjnym (15-49 lat) – 48 ginekologów i położników wobec 42 w 2010 r.

Według stanu na koniec 2017 r. pomoc medyczną można było uzyskać w 25 szpitalach ogólnych (stacjonarnych) dysponujących w sumie 6,1 tys. łóżek. Liczba łóżek w przeliczeniu na 10 tys. ludności ogółem zmniejszyła się do 49,1 wobec 50,3 w 2010 r. Dla dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat przygotowanych było 1067 łóżek, tj. 48,6 na 10 tys. osób w tej grupie wiekowej (w 2010 r. odpowiednio: 1028 i 40,8). Szpitale dysponowały również 101 inkubatorami wobec 126 przed siedmioma laty, co w przeliczeniu na 10 tys. urodzeń żywych dało 92,5 wobec 101,2. W ciągu roku sprawozdawczego w 25 szpitalach ogólnych (stacjonarnych) leczono 284,2 tys. pacjentów, z czego 36,1 tys. stanowiły dzieci i młodzież w wieku 0-18 lat, podczas gdy w 2010 r. w 22 szpitalach leczono 258,2 tys. chorych, w tym 47,2 tys. dzieci i młodzieży.

W 2017 r. działało również 11 szpitali dziennych, w których na przestrzeni roku leczono 6,9 tys. osób, z czego 29 osób stanowiły dzieci i młodzież.

Oprócz szpitali ogólnych (stacjonarnych i dziennych) w województwie świętokrzyskim na koniec 2017 r. funkcjonował 1 szpital psychiatryczny, 14 zakładów opiekuńczo-leczniczych (w tym 1 typu psychiatrycznego), 3 zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, 8 hospicjów, 4 oddziały opieki paliatywnej oraz 3 ośrodki rehabilitacyjne dla narkomanów.

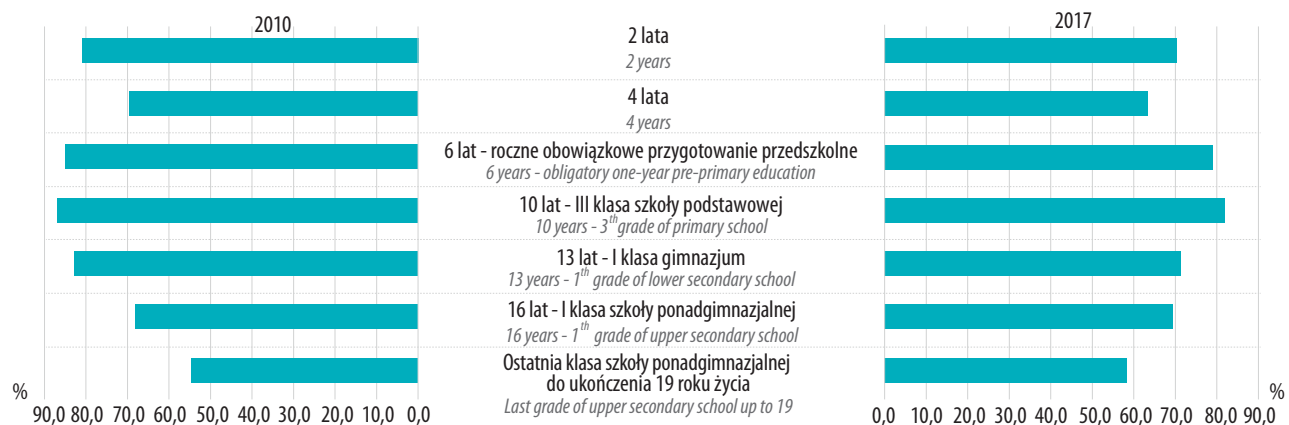
W lecznictwie ambulatoryjnym funkcjonowały 624 przychodnie w 2017 r. wobec 497 w 2010 r. Blisko $\frac{2}{3}$ przychodni prowadziło działalność w miastach. Ponadto liczba praktyk lekarskich ogółem wyniosła 218, z czego 167 stanowiły praktyki stomatologiczne. Ponad $\frac{3}{4}$ praktyk lekarskich prowadziła działalność w miastach.

Lekarze podstawowej opieki zdrowotnej i lekarze rodziny udzielili dzieciom i młodzieży na przestrzeni 2017 r. 1060,3 tys. porad wobec 1133,1 tys. przed siedmioma laty. Dzieciom zdrowym do lat 3 udzielono w 2017 r. 114,0 tys. porad profilaktycznych wobec 96,1 tys. w 2010 r., w tym dzieciom poniżej 1 roku życia 44,4 tys. wobec 57,9 tys. W sytuacjach nagłego zagrożenia zdrowia i pozostałych, dzieciom i młodzieży w wieku 0-18 lat świadczeń udzielały szpitalne oddziały ratunkowe, izby przyjęć i zespoły ratownictwa medycznego. Szpitalne oddziały ratunkowe w 2017 r. udzieliły 19,1 tys. świadczeń wobec 9,9 tys. w 2010 r., izby przyjęć – 2,9 tys. wobec 18,0 tys., a zespoły ratownictwa medycznego – 7,3 tys. wobec 6,0 tys.

W ramach tematyki publikacji na podstawie danych poza statystycznych dokonano analizy wybranych zagadnień związanych ze stanem zdrowia dzieci i młodzieży.

Zgodnie z ustawą o opiece zdrowotnej dzieci i młodzieży (do 18 roku życia) mają prawo do badania profilaktycznego jakim jest bilans zdrowia, a lekarz ma obowiązek go wykonać. Bilans zdrowia powinien być przeprowadzany przez pediatrę lub lekarza rodzinnego na określonych etapach rozwoju dziecka. Zgodnie ze wskazaniami służby zdrowia badane są ogólne cechy rozwoju – wzrok, słuch, mowa. Ocenia się też sprawność układu ruchu. Przychodnie często wysyłają okresowe przypomnienia, jednak w praktyce nie wszystkie dzieci i młodzież zostają przebadane. Porównując dane za lata 2010 i 2017 odnotowano spadek udziałów w grupach wiekowych od 2 do 13 lat. Najbardziej zmniejszył się udział objętych badaniami 13-latków (o 11,3 p.proc. do 71,3%), 2-latków (o 9,8 p.proc. do 70,5%) oraz 4-latków (o 6,0 p.proc. do 63,5%). Co ciekawe, wzrost odsetka przebadanych odnotowano wśród najstarszych, tj. w przypadku 16-latków (o 1,3 p.proc. do 69,4%) oraz 18-latków (o 3,8 p.proc. do 58,4%).

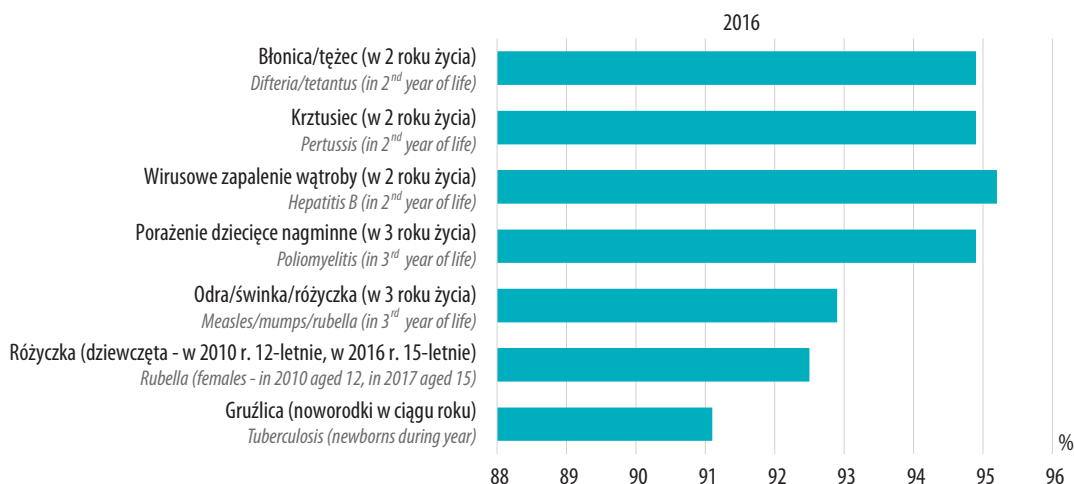
Wykres 9. Bilans zdrowia dzieci i młodzieży
Chart 9. Balance of health of children and youth

Źródło: Świętokrzyski Urząd Wojewodski – Wydział Polityki Społecznej i Zdrowia; sprawozdanie MZ-11.
Source: Świętokrzyskie Voivodship Office – Department of Social Policy and Health; report-MZ-11.

W ostatnich latach obserwuje się nasilenie ruchów antyszczepionkowych, rozpowszechniających teorie o braku celowości stosowania szczepionek oraz ich szkodliwości. Choć obowiązek szczepień jest w Polsce obowiązkiem ustawowym, zapisanym w ustawie z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, to z roku na rok rośnie liczba opiekunów prawnych uchylających się od niego – w 2010 r. odnotowano 98 takich osób, podczas gdy w 2017 już 376.

Wykres 10. Dzieci zaszczepione przeciw niektórym chorobom zakaźnym w 2016 r. (w relacji do rocznika)
 Chart 10. Children vaccinated against selected infectious diseases in 2016 (in relation to vital statistics)

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego
 Source: National Institute of Public Health

Na przestrzeni analizowanego okresu 2010-2017 obserwowano zmiany w zakresie zapadalności dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat na wybrane choroby. We wskazanym okresie liczebność subpopulacji objętej czynną opieką ambulatoryjną, mającej stwierdzone schorzenia zmniejszyła się z 70,3 tys. do 53,8 tys. osób.

Najczęściej występującym schorzeniem wśród osób 18-letnich i młodszych pozostają alergie (dychawica oskrzelowa, alergie pokarmowe i skórne), zniekształcenia kręgosłupa, zaburzenia refrakcji i akomodacji oka oraz otyłość. W 2017 r. na 1000 osób w wieku 0-18 lat:

- 81 cierpiało z powodu alergii (w 2010 r. 77),
- 44 miało zniekształcony kręgosłup (w 2011 r. 58; za 2010 r. brak danych),
- 29 doświadczało zaburzeń refrakcji i akomodacji oka (w 2010 r. 37),
- 22 zmagali się z otyłością (w 2010 r. 19).

Jedynym schorzeniem dominującym niezależnie od wieku dziecka są alergie, pozostałe wskazane dolegliwości pojawiają się z większym nasileniem u dzieci między 5 a 18 rokiem życia.

Chociaż chorujących dzieci odnotowano mniej, to zaobserwowano zauważalny wzrost liczby przypadków zachorowań na nowotwory, niedokrwistość i choroby tarczycy.

Równie istotna jak fizyczna jest kondycja psychiczna człowieka. Od kilku lat obserwuje się stały wzrost liczby dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat leczonej się w poradniach ambulatoryjnych zdrowia psychicznego i psychologicznych. O ile w 2010 r. takich osób odnotowano 2,4 tys. to w 2017 r. już 3,8 tys., przy czym liczba leczonych po raz pierwszy w roku sprawozdawczym wzrosła z 0,7 tys. do 1,5 tys. osób. Wśród leczonych dolegliwości dominują: zaburzenia zachowania i emocji rozpoczynające się zwykle w dzieciństwie i w wieku młodzieńczym (1,4 tys. przypadków w 2017 r.), całościowe zaburzenia rozwojowe (0,8 tys.), zaburzenia nerwicowe związane ze stresem i somatoformiczne (0,5 tys.), nieokreślone zaburzenia psychiczne (0,3 tys.).

W omawianym okresie notowano również wzrost liczby zaburzeń dzieci i młodzieży spowodowanych zażywaniem substancji psychoaktywnych (tj. kanaboli, środków nasennych i uspokajających, mieszanek substancji psychoaktywnych). Liczba osób w wieku 0-18 lat leczonych w poradniach ze skutków zażywania wskazanych substancji rosła nieprzerwanie od 2010 r. do 2015 r. z 19 do 131, następnie uległa pewnemu ograniczeniu w 2017 r. do 116.

Co roku odnotowuje się również dzieci i młodzież leczącą się z zaburzeń spowodowanych nadużywaniem alkoholu. Liczebność wskazanej subpopulacji w 2010 r. wyniosła 41 osób, a w kolejnych latach podlegała wahaniom nie przekraczając tego poziomu, by ostatecznie w latach 2016-2017 osiągnąć 21. Przynajmniej połowa ze wskazanych osób leczyła się z zespołu uzależnienia od alkoholu.

Kolejnym ważnym aspektem zdrowia dzieci i młodzieży jest niepełnosprawność. W polskim systemie prawnym niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy. Osobami niepełnosprawnymi są zaś osoby, których niepełnosprawność została potwierdzona orzeczeniem o niepełnosprawności lub jednego z trzech stopni niepełnosprawności, lub o niezdolności do pracy na podstawie odrębnych przepisów. W przypadku osób dorosłych stopień niepełnosprawności orzeka się na stałe lub na czas określony. Niepełnosprawność dzieci, bez kwalifikowania stopnia, orzeka się na czas określony, jednak na okres nie dłuższy niż do ukończenia 16 roku życia. Po tym czasie dziecko może ubiegać się o uzyskanie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności.

Liczebność osób zaliczonych do subpopulacji osób niepełnosprawnych prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu na przestrzeni omawianego okresu wahała się od 35,8 tys. w 2010 r., przez 40,0 tys. w 2012 r., 41,9 tys. w 2015 r. do 36,4 tys. w 2017 r. W grupie ogółem udziały dzieci i młodzieży oraz młodych dorosłych stopniowo malały z roku na rok – w przypadku osób poniżej 16 lat z 15,8% w 2010 r. do 11,7% w 2017 r., a osób w wieku 16-25 lat – z 9,2% do 6,9%.

Liczba wniosków ogółem wpływająca corocznie do działających na terenie województwa świętokrzyskiego zespołów do spraw orzekania o niepełnosprawności podlegała znacznym wahaniom. Wprawdzie w 2017 r. wpłynęło łącznie 38,2 tys. wniosków o wydanie orzeczenia wobec 39,1 tys. przed siedmioma laty, ale w latach 2012 i 2015 wpłynęło ponad 42 tys.

Wnioski osób poniżej 16 roku życia stanowiły od 16,7% ogółu w 2010 r. do 13,0% w 2017 r. Ich liczba, która w 2017 r. wyniosła 5,0 tys., uległa wyraźnemu ograniczeniu na przestrzeni omawianego okresu i w efekcie w relacji do stanu z 2010 r. odnotowano spadek o 1,5 tys. Najwięcej wniosków składanych było w celu uzyskania zasiłku pielęgnacyjnego (88,1% wniosków składanych przez dzieci i młodzież w 2017 r.). Pozostałe wnioski w większości stanowiły takie, których celem było uzyskanie zasiłku stałego (10,4%).

W 2017 r. zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności wydały łącznie 36,2 tys. orzeczeń o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności, tj. o 0,3 tys. mniej niż w 2010 r. Podobnie, jak złożonych wniosków, liczba wydanych orzeczeń również znacząco wahała się na przestrzeni omawianego okresu, bo choć w latach brzegowych różnica nie jest znacząca, to w newralgicznych okresach 2012 i 2015 liczba wydanych orzeczeń była znacząco wyższa osiągając odpowiednio: 40,0 tys. i 41,8 tys.

Z liczby wydanych orzeczeń ogółem, osobom poniżej 16 roku życia wydano w 2017 r. 4,2 tys. orzeczeń, tj. o 26,4% mniej niż w 2010 r. W przypadku osób w wieku 16-25 lat, liczba wydanych orzeczeń o stopniu niepełnosprawności zmniejszyła się o 25,1% do 2,5 tys. We wskazanych grupach wiekowych dzieci i młodzieży, liczba wydanych orzeczeń podlegała łagodnym wahaniom na przestrzeni omawianego okresu, z wyraźną tendencją spadkową.

Liczba wydanych orzeczeń według wieku osób otrzymujących orzeczenie wskazuje, że wśród dzieci najczęściej orzeczenia otrzymywały osoby w wieku 8-15 lat, następnie w wieku 4-7 lat i 0-3 lata. Ich udziały w 2017 r. wynosiły odpowiednio: 52,9%, 29,3% i 17,8% wobec w 2010 r.: 54,9%, 25,2% i 19,9%.

W każdym orzeczeniu o niepełnosprawności określona jest przyczyna niepełnosprawności, która odzwierciedla uszkodzenia lub choroby, będące przyczyną zaburzenia funkcji organizmu, aktywności społecznej, a także ograniczenia w wykonywaniu czynności życiowych. W orzeczeniu może znaleźć się jeden lub więcej symboli przyczyn niepełnosprawności, jeśli schorzenia wpływają na zaburzenia funkcji organizmu w stopniu porównywalnym, jednak ich liczba nie może przekroczyć trzech.

W grupie osób niepełnosprawnych w wieku poniżej 16 lat główną przyczyną niepełnosprawności były, we wszystkich analizowanych latach, choroby układu oddechowego i krążenia. W 2017 r. co trzecie orzeczenie wskazywało tę przyczynę. Kolejnymi, najczęstszymi przyczynami orzeczenia o niepełnosprawności były choroby zgrupowane w kategorii inne, obejmującej m.in. schorzenia: endokrynologiczne, metaboliczne, zaburzenia enzymatyczne, choroby zakaźne i odzwierzęce, zeszpecenia, choroby układu krwiotwórczego (co ósme orzeczenie), całościowe zaburzenia rozwojowe (co dziewiąte), choroby neurologiczne (co jedenaste), a także upośledzenie narządu ruchu (co trzynaste). W przypadku osób 16-25 lat za

przyczynę niepełnosprawności najczęściej uznawane były: upośledzenie narządów ruchu (co piąte orzeczenie w 2017 r.), choroby układu oddechowego i krążenia (co siódme wskazanie).

Corocznie realizowanych jest szereg inicjatyw profilaktyki oświatowo-zdrowotnej skierowanych bezpośrednio do dzieci i młodzieży lub do ich opiekunów, nauczycieli, wychowawców. Akcje te podejmują m.in. Wojewoda Świętokrzyski oraz Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna wraz z Powiatowymi Stacjami województwa świętokrzyskiego.

W latach 2014-2017 Wojewoda Świętokrzyski realizował projekt/szkolenie pt.: „Opieka nad dzieckiem z cukrzycą”. Adresatami szkoleń byli wychowawcy przedszkoli, nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej oraz wychowawcy świetlic szkolnych. Zakres szkolenia obejmował przekazanie wiedzy na temat cukrzycy oraz pierwszej pomocy, jakiej należy udzielić dziecku choremu na cukrzycę pozostającemu pod opieką szkoły, jak również aspekty psychologiczne i społeczne rozwoju dziecka przewlekle chorego. W sumie w szkoleniach wzięły udział 423 osoby z 328 przedszkoli.

Akcje i kampanie społeczne skierowane do dzieci i młodzieży a zrealizowane przez Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną oraz Powiatowe Stacje województwa świętokrzyskiego miały bardzo zróżnicowany charakter i tematykę. Większość inicjatyw miała charakter cykliczny. Podjęte działania służyły promocji zdrowego stylu życia i mody na niepalenie oraz profilaktyce chorób, nałogów, dopalaczy. Przeprowadzone przedsięwzięcia realizujące założone cele prozdrowotne to: Wojewódzki Przegląd Małych Form Teatralnych o charakterze satyrycznym: „Jestem zdrowy – odrzucam dym papierosowy”, Ogólnopolski Festiwal Piosenki o Zdrowiu, Festiwal Zdrowia w Busku Zdroju im. Zbigniewa Kociuby, Świętokrzyskie Dni Profilaktyki, Obchody Światowego Dnia bez Tytoniu, Obchody Światowego Dnia Rzucania Palenia, Obchody Światowego Dnia AIDS, Obchody Światowego Dnia Zdrowia, akcja letnia „Bezpieczne wakacje” oraz akcja zimowa „Bezpieczne ferie”, wystawa grzybów z udziałem grzyboznawców z WSSE Kielce, akcja profilaktyczna „Warzywa, owoce i ruch a będziesz zdrow”, konferencja dot. profilaktyki HIV/AIDS „Więcej wiesz- mniej ryzykujesz”, Wojewódzka Olimpiada Wiedzy o HIV/AIDS, szkolenie dla uczniów i nauczycieli z województwa świętokrzyskiego w ramach projektu Młodzieżowy Lider Zdrowia, kampania informacyjna „Mam czas rozmawiać”.

2.2 Instytucjonalna i rodzinna piecza zastępcza, pomoc społeczna

2.2 Institutional and family foster care and social welfare

Opieka zastępcza (ustawowo piecza) sprawowana jest nad dziećmi i młodzieżą pozbawioną całkowicie lub częściowo opieki ze strony rodziny naturalnej.

Praca opiekunów z rodziną umożliwia powrót dziecka do rodziców lub gdy jest to niemożliwe, dążenie do jego przysposobienia, przygotowanie do samodzielnego życia, zaspokojenie jego potrzeb bytowych, rozwojowych, edukacyjnych, zdrowotnych. Od stycznia 2012 r. opieka zastępcza nad dzieckiem dzieli się na rodzinną i instytucjonalną. Wcześniej realizowały ją rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze. W skład rodzinnej pieczy zastępczej wchodzi, poza rodzinami zastępczymi, również rodzinne domy dziecka. Z kolei pieczę instytucjonalną, poza placówkami opiekuńczo-wychowawczymi sprawują też ośrodki preadopcyjne i regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne.

Tablica 4. Rodzinna piecza zastępcza
Stan w dniu 31 XII

Table 4. Family foster care
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2012	2014	2017
	w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>			
Rodziny zastępcze – ogółem <i>Foster families – total</i>	975	1061	1008	974
Z ogółem spokrewnione z dzieckiem <i>Of total related foster family</i>	840	731	680	656
Z ogółem Osoby samotne <i>Of total lonely persons</i>	447	521	474	470
Z ogółem Małżeństwa <i>Of total Marriages</i>	528	540	534	504
Dzieci w rodzinach zastępczych - ogółem <i>Children placed in family foster care - total</i>	1594	1522	1411	1336

Tablica 4. Rodzinna piecza zastępcza (dok.)
Stan w dniu 31 XII

Table 4. Family foster care (cont.)
As of 31 XII

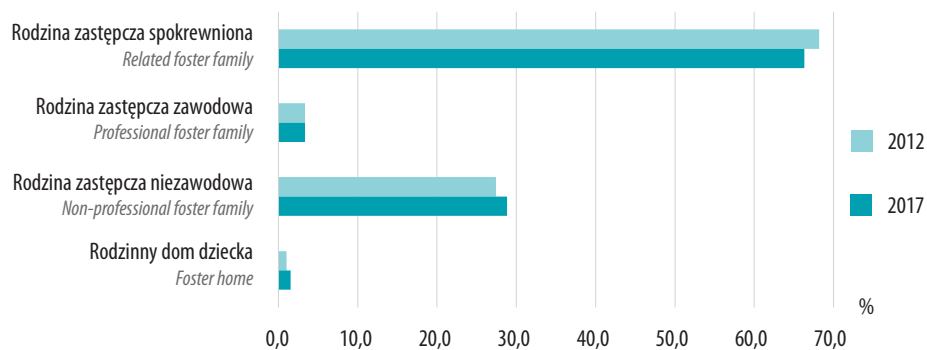
Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2012	2014	2017
	w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>			
0-3 lata	116	102	72	62
4-6	151	140	106	110
7-13	583	550	501	434
14-18	608	500	450	412
18-24	136	230	282	318
Z ogółem umieszczone w rodzinie po raz pierwszy <i>Of total placed in foster family for the first time</i>	244	214	166	166
Z ogółem posiadające orzeczenie o niepełnosprawności <i>Of total having certificate of disability</i>	227	232	222	198
Rodzinne domy dziecka <i>Foster homes</i>	.	11	17	15
Z ogółem prowadzą Osoby samotne <i>Of total leading Lonely persons</i>	.	-	1	1
Z ogółem prowadzą Małżeństwa <i>Of total leading Marriages</i>	.	11	16	14
Dzieci w rodzinnych domach dziecka <i>Children in family children homes</i>	.	62	93	86
0-3 lata	.	7	13	6
4-6	.	12	19	16
7-13	.	31	38	41
14-18	.	10	20	16
18-24	.	2	3	7
Z ogółem umieszczone w rodzinie po raz pierwszy <i>Of total placed in foster family for the first time</i>	.	21	29	18
Z ogółem posiadające orzeczenie o niepełnosprawności <i>Of total having certificate of disability</i>	.	6	11	15

Rodzinna opieka zastępcza sprawowana jest przede wszystkim przez rodziny zastępcze. Na przestrzeni analizowanego okresu 2010-2017 liczba rodzin zastępczych podlegała wahaniom – rosła w okresie 2010-2012 z 975 do 1061, by następnie sukcesywnie maleć do 974 na koniec 2017 r. W 2017 r. funkcję rodziny zastępczej sprawowały 504 małżeństwa i 470 osób samotnych. Rodziną pieczę zastępczą sprawują przeważnie rodziny spokrewnione z dzieckiem (średnio $\frac{2}{3}$ ogółu).

Z kolei liczba rodzinnych domów dziecka wzrosła z 11 w 2012 r. do 15 w 2017 r. Generalnie rodzinne domy dziecka prowadzą małżeństwa (w ostatnich latach tylko jedna placówka prowadzona była przez osobę samotną).

Wykres 11. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej

Chart 11. Structure of family foster care

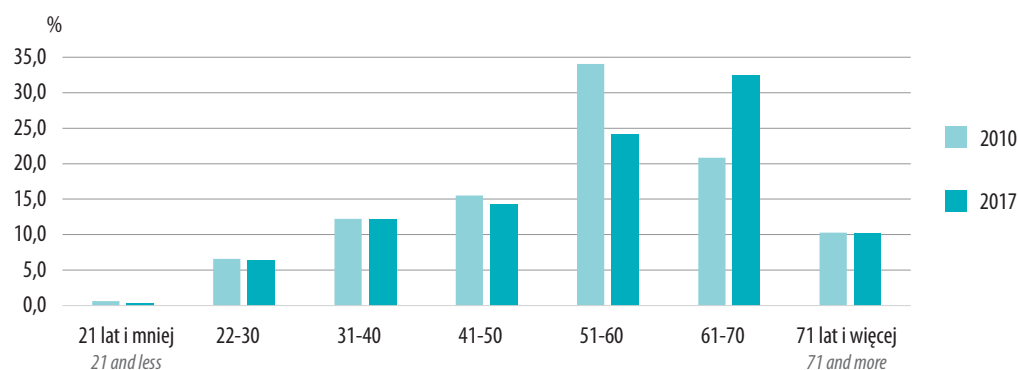

Funkcję rodziny zastępczej pełnią przede wszystkim osoby w wieku dojrzałym i starszym. Średnio w 2/3 przypadków osoby te ukończyły 40-ty rok życia. W relacji do stanu z 2010 r. wystąpiło zauważalne przesunięcie między grupami wiekowymi, tj. spadek udziału osób w wieku 41-60 lat na rzecz wzrostu odsetka osób w wieku 61-70 lat. Podobnie w przypadku rodzinnych domów dziecka z biegiem czasu prowadzą je osoby dojrzałe niż w 2012 r. W początkowym okresie działalności były to osoby między 31 a 60 rokiem życia, natomiast w 2017 r. ponad 73% prowadzących było w wieku 41-60 lat, a 20,0% ukończyło 61 lat.

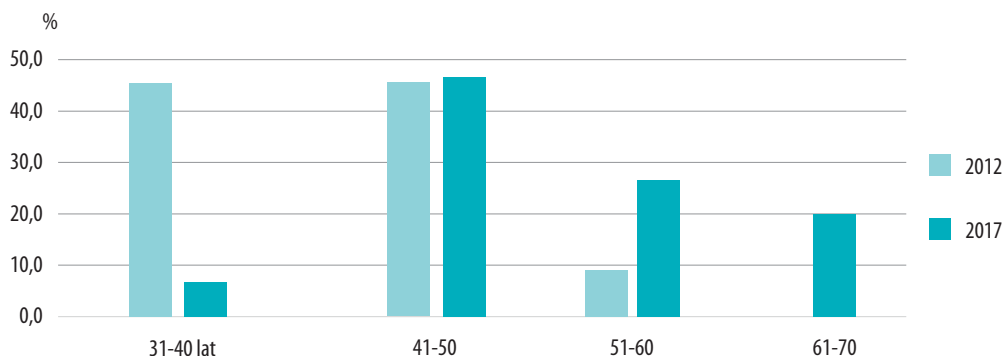
Wykres 12. Struktura osób pełniących rodzinną pieczę zastępczą

Chart 12. Structure of persons performing families foster care

a W rodzinach zastępczych
a In foster families

b W rodzinnych domach dziecka
b In foster homes

Z roku na rok maleje liczba dzieci, którym rodziny zastępcze zapewniają opiekę. Na koniec 2017 r. w rodzinach przebywało 1,3 tys. dzieci wobec 1,6 tys. w 2010 r., przy czym liczba rodzin we wskazanych latach była zbliżona. W 2017 r. w zbiorowości nieletnich objętych opieką znajdowało się 198 osób z orzeczoną niepełnosprawnością, 93 sieroty, 3 małoletnie matki. Dzieci umieszczone po raz pierwszy stanowiły 12,4% (w 2010 r. 15,3%).

Na przestrzeni omawianego okresu ewoluowała struktura wiekowa dzieci i młodzieży objętych opieką. Choć nieodmiennie największy odsetek stanowiły dzieci w wieku 7-13 lat oraz młodzież w wieku 14-17 lat, a najmniejszą część stanowiły dzieci 6-letnie i młodzież, to obserwowano spadek udziałów młodszych grup wiekowych na rzecz wzrostu odsetka osób, które nie opuściły rodzin, pomimo ukończenia 18 roku życia.

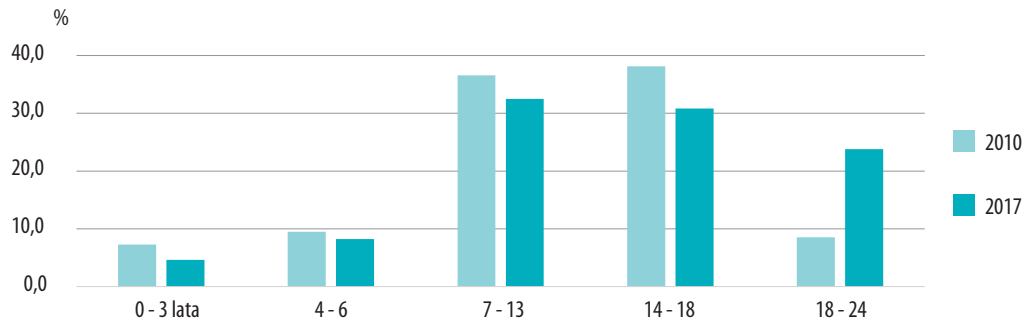
Osoby w wieku 18-24 lata jeszcze w 2010 r. stanowiły jedynie 8,5% omawianej subpopulacji, podczas gdy na koniec 2017 r. ich udział wzrósł do 23,8%. Udział dzieci w wieku 7-13 lat zmniejszył się na przestrzeni ośmiu lat o 4,1 p.proc. do 32,5%, młodzieży 7-13-letniej spadł o 7,3 p.proc. do 30,8%, a dzieci 6-letnie i młodzież o 3,9 p.proc. do 12,9%.

W porównaniu z rodzinami zastępczymi, rodzinne domy dziecka zapewniały opiekę w sumie nielicznej grupie dzieci i młodzieży. W 2017 r. opiekowały się 86 osobami wobec 62 w 2010 r. Struktura wiekowa podopiecznych rodzinnych domów dziecka znacząco się różniła od struktury przebywających w rodzinach zastępczych. Największy udział przypadła dzieciom w wieku 7-13 lat (47,7% w 2017 r., tj. o 2,3 p.proc mniej niż w 2012 r.) oraz dzieciom 6-letnim i młodszym (25,6%, tj. o 5,0 p. proc. mniej).

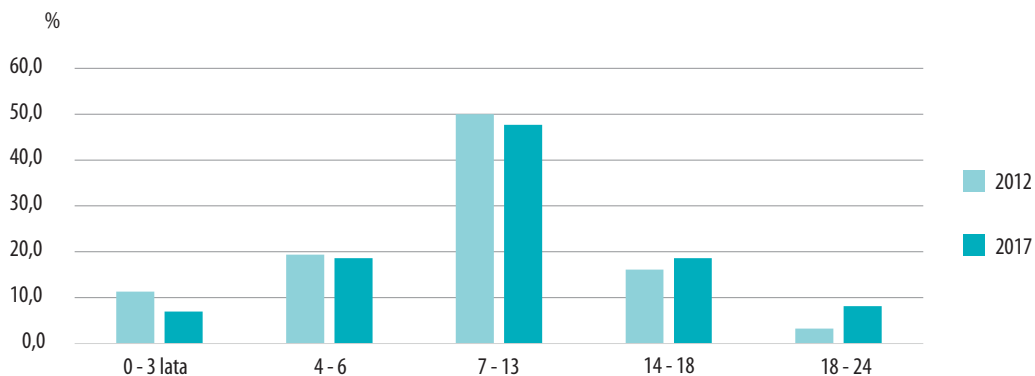
Wykres 13. Dzieci i młodzież w rodzinnej pieczy zastępczej

Chart 13. Children and youth placed in family foster care

a W rodzinach zastępczych
a In foster families

b W rodzinnych domach dziecka
b In foster homes

W 2017 r. w zbiorowości dzieci i młodzieży niepełnoletnich w rodzinnej pieczy zastępczej znajdowało się w sumie: 213 osób z orzeczoną niepełnosprawnością, 93 sieroty, 3 małoletnie matki. Liczebności te nie odbiegały znacząco od notowanych w latach poprzednich.

Zmniejszył się natomiast udział dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej po raz pierwszy wśród podopiecznych ogółem z 18,0% do 12,9%.

Spośród dzieci i młodzieży do 18 roku życia corocznie opuszczających pieczę zastępczą najwięcej powraca do rodziny naturalnej (w 2017 r. 45,0%), w dalszej kolejności trafia do adopcji (23,3%).

Jeżeli brak jest możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej sąd rodzinny wydaje decyzję o umieszczeniu dziecka w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Instytucjonalna piecza zastępcza jest sprawowana w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych (typu socjalizacyjnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego, rodzinnego lub łączącego zadania placówek), regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych. W kraju interwencyjne ośrodki preadopcyjne działały jedynie w trzech województwach, tj.: łódzkim, mazowieckim i śląskim.

Tablica 5. Instytucjonalna piecza zastępcza – całodobowa
Table 5. Institutional foster care – twenty-four-hour

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Ogółem <i>Grand total</i>	Placówki opiekuńczo-wychowawcze: <i>Care and education centres:</i>						Regionalne placówki opiekuńczo-wychowawcze <i>Regional care and therapy centres</i>
		razem <i>total</i>	socjaliza- cyjne <i>sociali- zation</i>	interwen- cyjne <i>intervention</i>	specjali- stycznoter- apeutyczne <i>specialist therapy</i>	rodzinne <i>family</i>	łącznie zadania placówek <i>combining tasks of the centres</i>	
w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>								
Placówki – stan na 31 XII <i>Centres – as of 31 XII</i>								
2010	35	35	7	-	-	21	7	-
2014	42	42	18	2	-	18	4	-
2017	49	48	21	2	2	16	7	1
Miejsca – stan na 31 XII <i>Places – as of 31 XII</i>								
2010	563	563	214	-	-	150	199	-
2014	592	592	343	24	-	135	90	-
2017	686	656	358	24	28	120	126	30
Wychowankowie – stan na 31 XII <i>Residents in the reported year – as of 31 XII</i>								
2010	493	493	202	-	-	130	161	-
2014	552	552	319	19	-	131	83	-
2017	622	595	322	12	28	110	123	27
Wychowankowie w roku sprawozdawczym <i>Residents in the reported year</i>								
2010	677	667	268	-	-	149	260	-
2014	684	684	378	50	-	151	105	-
2017	776	748	400	26	34	132	156	28

Na koniec 2017 r. w województwie świętokrzyskim działało 48 placówek całodobowych oraz 135 placówek wsparcia dziennego wobec w 2010 r. odpowiednio: 35 i 46 placówek.

Wśród całodobowych placówek opiekuńczo-wychowawczych najwięcej działało placówek socjalizacyjnych (21 w 2017 r. wobec 7 w 2010 r.) oraz rodzinnych (16 wobec 21). Placówki socjalizacyjne zapewniają dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokajają jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, edukacyjne. We współpracy z asystentem rodziny realizują plan pomocy dziecku; umożliwiają kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, podejmują działania w celu powrotu dziecka do rodziny. Z kolei placówki rodzinne wychowują dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się. Umożliwiają wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu. Placówki te współpracują z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny.

W placówkach całodobowych przebywało na przestrzeni roku sprawozdawczego 0,8 tys. wychowanków (o 27,0% więcej niż przed siedmioma laty), w tym według stanu na koniec roku – 138 osób niepełnosprawnych (na koniec 2010 r. – 56 osób). Ponadto z placówek wsparcia dziennego w roku sprawozdawczym 2017 r. korzystało 5,8 tys. osób, tj. o 122,2% więcej niż siedem lat wcześniej.

Tablica 6. Placówki wsparcia dziennego

Table 6. The day-support centres

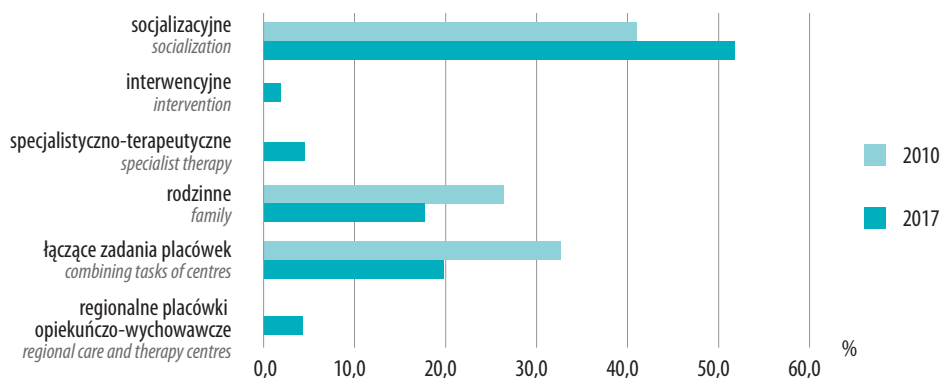
Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total	Placówki wsparcia dziennego: The day-support centres:			
		opiekuńcze care	specjalistyczne specialist	pracy podwórkowej street work	w połączonych formach in a combination of the forms
w liczbach bezwzględnych in absolute numbers					
Placówki – stan na 31 XII Centres – as of 31 XII					
2010	46	40	6	-	-
2014	83	73	8	-	2
2017	135	83	12	32	8
Miejsca – stan na 31 XII Places – as of 31 XII					
2010	1844	1534	310	-	-
2014	2786	2346	370	-	70
2017	3750	2558	451	480	261
Korzystający – stan na 31 XII Users in the reported year – as of 31 XII					
2010	1575	1368	207	-	-
2014	2335	1879	402	-	54
2017	3395	2209	420	480	286
Korzystający w roku sprawozdawczym Users in the reported year					
2010	2590	2030	560	-	-
2014	4671	3643	958	-	70
2017	5759	4144	725	480	410

Spośród osób przebywających w placówkach całodobowych najliczniejszą grupę stanowili podopieczni placówek socjalizacyjnych (na koniec 2017 r. 51,8% wobec 41,0% w 2010 r.), a najmniejszą – placówek interwencyjnych (1,9% na koniec omawianego okresu) oraz specjalistyczno-terapeutycznych (4,5%). W przypadku placówek wsparcia dziennego, większość wychowanków korzystała ze wsparcia placówek typu opiekuńczego (na koniec 2017 r. 65,1% wobec 86,9% przed siedmioma laty).

Wykres 14. Podopieczni placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w 2017 r.

Chart 14. Residents and users of institutional foster care in 2017

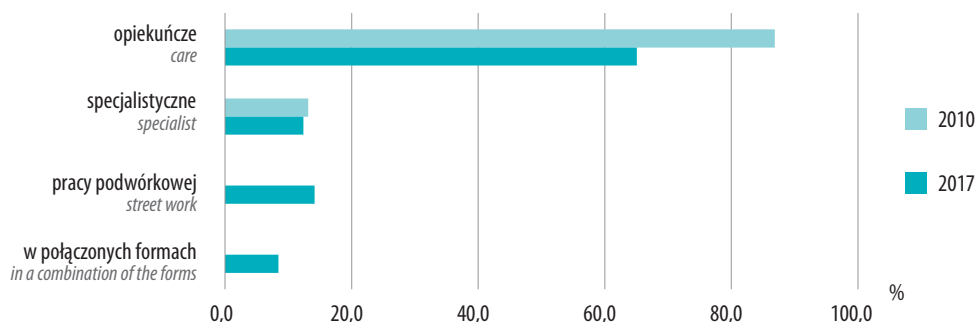
a W placówkach całodobowych
a In the twenty-four-hour centres

Wykres 14. Podopieczni placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w 2017 r.

Chart 14. Residents and users of institutional foster care in 2017

b W placówkach wsparcia dziennego
b In the day-support centres

Analiza subpopulacji według stanu na koniec okresu sprawozdawczego pozwala na określenie struktury wiekowej i rodzajowej subpopulacji podopiecznych całodobowych placówek wychowawczo-opiekuńczych.

Biorąc pod uwagę wiek, w 2017 r. najliczniejszą grupę podopiecznych placówek całodobowych tworzyły osoby w wieku 14-17 lat (42,4%) oraz 10-13 lat (24,3%) a najmniejszą dzieci 3-letnie i młodsze (1,8%).

Z analizy struktury rodzajowej omawianej subpopulacji, wynika, że corocznie przynajmniej 90% podopiecznych zostanie umieszczonych w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej na podstawie orzeczenia sądu. Placówki opiekują się stosunkowo liczną grupą osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych. Dzieci i młodzież niepełnosprawna stanowiła na koniec 2017 r. 22,2% wobec 13,2% w 2010 r., a osoby przewlekle chore – 16,4% wobec 14,0% przed siedmioma laty. W 2017 r. tylko 2,7% osób było pełnymi sierotami, a 19,3% półsierotami (w 2010 r. odpowiednio: 5,7% i 22,7%). W 2017 r. ponad 60% podopiecznych zostało umieszczonych w pieczy zastępczej po raz kolejny (w 2010 r. ponad 50%).

Corocznie dzieci i młodzież również opuszczają placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej. Większość bo ok. $\frac{2}{3}$ tej grupy stanowią dzieci i młodzież niepełnoletnia. Osoby te przeważnie wracają do rodziny naturalnej (w 2017 r. 50,0%) lub zostają umieszczeni w innej formie instytucjonalnej pieczy zastępczej (25,5%) lub trafiają do rodzinnej pieczy zastępczej (15,3%). Stosunkowo niewielki odsetek podopiecznych opuszczających pieczę trafia do adopcji (w 2017 r. 7,1%, w 2014 r. 2,3%, a w 2010 r. 13,6%).

W ramach systemu pomocy społecznej osoby wymagające wsparcia mogą przebywać w instytucjach świadczących opiekę stacjonarną. W końcu 2017 r. w województwie świętokrzyskim działały 72 stacjonarne domy i zakłady pomocy społecznej, tj. o 20 więcej niż w 2010 r. Placówki pomocy społecznej według stanu na koniec roku sprawozdawczego dysponowały łącznie 4,5 tys. miejsc dla pensjonariuszy (w 2010 r. – 4,0 tys. miejsc). Przebywało w nich łącznie 4,3 tys. osób, tj. o 0,4 tys. więcej niż w 2010 r. Dzieci i młodzież 17-letnie i młodsze stanowiły niewielki odsetek mieszkańców tych placówek – 0,9% w 2017 r. wobec 2,1% przed siedmioma laty.

Pomoc społeczna jest istotnym instrumentem polityki społecznej państwa. Przeznaczona jest do wspierania osób i rodzin znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie same sobie poradzić. W ramach pomocy społecznej podejmowane są działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum, a poprzez realizowane działania pomagają stworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję w sytuacjach losowych wynikających m.in. z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności czy długotrwałej lub ciężkiej choroby. Głównym celem takiej pomocy jest wyrównywanie nadmiernych różnicowań społecznych poprzez zasiłki i świadczenia uzupełniające niedostatki systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego, a także niewystarczające dochody z pracy. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być usamodzielnianie się jej beneficjentów oraz eliminowanie wykluczenia społecznego. Pomoc społeczną organizują głównie organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując z podmiotami niepublicznymi, m.in. z kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami pozarządowymi. Osobom, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej udzielane są świadczenia w formie pieniężnej oraz rzeczowej. Od kwietnia 2016 r. w Polsce wdrożono rządowy program „Rodzina 500+”. Zgodnie z jego założeniami każda rodzina otrzymuje co miesiąc świadczenie wychowawcze w wysokości 500 zł na drugie i każde kolejne dziecko do 18 roku życia, niezależnie od dochodów. Na pierwsze lub jedyne dziecko świadczenie wypłacane

jest w zależności od dochodów (mniej niż 800 zł na osobę lub mniej niż 1200 zł, gdy dziecko jest niepełnosprawne). Dzięki wprowadzeniu świadczenia wychowawczego sytuacja finansowa wielu gospodarstw domowych z dziećmi uległa wyraźnej poprawie. Świadczenie to nie jest wliczane do dochodu uprawniającego do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.

Na przestrzeni analizowanego okresu 2010-2017 odnotowano zmniejszenie liczebności beneficjentów zarówno środowiskowej pomocy społecznej, jak i świadczeń rodzinnych.

W 2017 r. ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej korzystało 41,8 tys. gospodarstw domowych wobec 49,8 tys. w 2014 r. i 52,5 tys. w 2010 r., przy czym głównymi przyczynami udzielenia pomocy pozostają ubóstwo, bezrobocie oraz długotrwała lub ciężka choroba i niepełnosprawność. Wyraźnie zmniejszyła się również liczebność ogółem beneficjentów pomocy społecznej – ze 150,5 tys. osób do 95,1 tys. Ich udział w populacji ogółem spadł z 11,7% do 7,6%. Dzieci i młodzież w wieku 0-17 lat stanowiły średnio 1/3 beneficjentów ogółem środowiskowej pomocy społecznej a ich udział w tej subpopulacji malął na przestrzeni omawianego okresu z 35,7% do 29,9%. Zmniejszył się również zasięg korzystania z pomocy przez 17-letnich i młodszych beneficjentów, czyli ich udział w subpopulacji ogółem w wieku 0-17 lat – z 22,4% do 13,6%.

Choć mniej osób potrzebuje wsparcia z pomocy społecznej, to niestety wciąż poniżej kryterium dochodowego (które od 1 października 2015 r. wynosi odpowiednio: 514 zł dochodu na osobę w rodzinie i 634 zł – na osobę samotnie gospodarującą) żyje ponad połowa świętokrzyskich gospodarstw objętych wsparciem środowiskowej pomocy społecznej (60,9% wobec 63,9% przed siedmioma laty). Szczególnie wysoki udział gospodarstw najuboższych odnotowano w powiatach: skarżyskim (70,5%), pińczowskim (70,3%) i ostrowieckim (67,6%). Co więcej nawet w Kielcach, stolicy województwa, nieco ponad połowa gospodarstw (50,8%) żyła poniżej progu ubóstwa ustawowego.

Nieco optymizmu wnosi fakt, że na przestrzeni omawianego okresu 2010-2017 odnotowano spadek zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej przez najuboższych – w przypadku subpopulacji ogółem z 7,6% do 4,6%, natomiast wśród dzieci i młodzieży 17-letniej i młodszych – z 14,8% do 8,6%.

Omawiając temat wsparcia rodzin warto wspomnieć o pomocy finansowej, na jaką mogą liczyć. Świadczenie rodzinne przysługuje rodzinie, gdy na jej utrzymaniu pozostaje dziecko (dzieci) lub osoba niepełnosprawna i gdy dochód rodziny nie przekracza kryterium dochodowego (dla świadczeń uzależnionych od dochodu). W skład świadczeń rodzinnych wchodzi: zasiłki rodzinne wraz z dodatkami, jednorazowe zapomogi z tytułu urodzenia dziecka, świadczenia opiekuńcze, gminne świadczenia na rzecz rodziny, świadczenia rodzicielskie. Kwota wypłaconych świadczeń rodzinnych ogółem wzrosła z roku na rok (poza latami 2013-2014), by osiągnąć w 2017 r. 399,7 tys. zł, co oznacza wzrost o 18,1% w relacji do stanu odnotowanego w 2010 r.

Wśród wydatków na świadczenia rodzinne wyraźnie dominowały wydatki na pomoc skierowaną do rodzin z dziećmi, czyli zasiłki rodzinne wraz z dodatkami, tj. środki na częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Nie mniej jednak jej udział w świadczeniach ogółem malął na przestrzeni ostatnich lat osiągając w 2017 r. 45,4% wobec 63,6% w 2010 r. W omawianym okresie odnotowano spadek liczby rodzin pobierających to świadczenie – z 62,5 tys. do 47,8 tys. Spadła także liczebność dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek (ze 125,9 tys. osób do 88,5 tys.). Dzieci w wieku 0-17 lat stanowiły średnio 90% subpopulacji dzieci i młodzieży ogółem, której przyznano świadczenie. Zauważalnie zmniejszył się również zasięg korzystania ze świadczenia przez grupę nieletnich z 47,9% do 38,6%. Kwota wypłaconych zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami osiągnęła 181,3 tys. zł (o 15,8% mniej niż w 2010 r.).

Istotnym elementem wsparcia rodzin z dziećmi jest realizowany od kwietnia 2016 r. program „Rodzina 500+”. W pierwszych dziewięciu miesiącach funkcjonowania programu uruchomiono w województwie świętokrzyskim 572,2 mln zł. Średnio 83,8 tys. rodzin, co miesiąc otrzymywało wsparcie, a przysługiwało ono na przeciętnie 127,6 tys. dzieci. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka otrzymywały miesięcznie dodatek wychowawczy na 1168 dzieci, a suma wypłat osiągnęła 5,1 mln zł. Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego otrzymywały dodatek do zryczałtowanej kwoty na średnio 104 dzieci, a wypłaty świadczenia wyniosły 0,5 mln zł.

Kolejnym elementem wspierania rodzin z dziećmi jest Karta Dużej Rodziny, wprowadzona na mocy ustawy z dnia 5 XII 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny. Karta ta przysługuje, niezależnie od dochodów, rodzinom z co najmniej trójką dzieci:

- a) poniżej 18 lat,
- b) poniżej 25 lat, w przypadku, gdy dziecko uczy się w szkole lub w szkole wyższej,
- c) bez ograniczeń wiekowych w przypadku dziecka posiadającego orzeczenie o niepełnosprawności.

Karta wydawana jest bezpłatnie każdemu członkowi rodziny (również rodziny zastępczej i rodzinnego domu dziecka) spełniającej wymienione warunki. Posiadacze karty mają zapewnione zniżki, przede wszystkim, przy zakupie towarów i usług konsumpcyjnych. W 2016 r. Kartę Dużej Rodziny w województwie świętokrzyskim posiadało ponad 11,0 tys. rodzin.

Rozdział 3. Edukacja

Chapter 3. Education

Edukacja i wychowanie człowieka rozpoczyna się od chwili urodzenia i trwa do końca życia. Wczesne dzieciństwo i okres szkolny to najbardziej chłonne lata, w których dziecko podatne jest na wpływy otoczenia, szybko przyjmuje wszelkie pozytywne i negatywne procesy zachodzące wokół niego. Na rodzinie i szkole spoczywa odpowiedzialność za kształcenie, wychowanie młodego człowieka, czyli tzw. szeroko pojętą edukację. Pierwotne i podstawowe prawo do wychowywania dzieci ma rodzina, placówki oświatowe pełnią rolę wspomagającą i uzupełniającą względem rodziców.

Działające w ramach systemu oświaty placówki oświatowe realizują prawo dzieci i młodzieży do wychowania, opieki i wykształcenia odpowiedniego do ich wieku i osiągniętego rozwoju. Ustrój szkolny podlega dynamicznym reformom administracyjnym, których głównym celem jest lepsze przygotowanie uczniów kończących cały cykl kształcenia do potrzeb rozwoju indywidualnego oraz potrzeb rynku pracy. W związku z tym interpretacja wyników jest utrudniona i obciążona pewnymi niedoskonałościami. W dodatku na zmiany instytucjonalne nakładają się trendy demograficzne, sprawiające że system edukacji boryka się z efektami niżu demograficznego.

3.1 Reforma szkolnictwa

3.1 Reform of education

Na przestrzeni okresu objętego analizą zaszło wiele kluczowych zmian w ustroju szkolnym. Od roku szkolnego 2012/2013, zgodnie z przyjętymi w 2011 r. kolejnymi zmianami w ustawie o systemie oświaty nie przeprowadzono naboru do pierwszych klas liceów profilowanych (dla młodzieży i dorosłych), uzupełniających liceów ogólnokształcących (dla młodzieży i dorosłych), uzupełniających techników dla młodzieży oraz techników i zasadniczych szkół zawodowych dla dorosłych, a od roku szkolnego 2013/2014 także techników uzupełniających dla dorosłych. Szkoły te stopniowo likwidowano lub przekształcano w licea ogólnokształcące dla dorosłych. W roku szkolnym 2015/2016 funkcjonowały już jedynie technika uzupełniające dla dorosłych. W celu uzupełnienia luki w szkolnictwie zawodowym dla dorosłych powstała możliwość kształcenia się na kwalifikacyjnych kursach zawodowych. Kursy te prowadzone są w szkołach oferujących kształcenie dzienne w określonych zawodach oraz w centrach kształcenia praktycznego i ustawicznego.

Reformy nie ominęły również systemu wychowania przedszkolnego, którego głównym celem jest przygotowanie dzieci do dalszej nauki w szkole. W roku szkolnym 2015/2016 obejmowało ono dzieci w wieku 3-5 lat, podczas gdy w latach poprzednich – w wieku 3-6 lat i realizowane było w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. Przedszkola, zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne przeznaczone były dla dzieci w wieku 3-5 lat, a oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych – dla dzieci pięcioletnich. Od września 2016 r. edukacja przedszkolna jest nieobowiązkowa dla dzieci w wieku 3-5 lat, natomiast jest obowiązkowa dla 6-latków. Każdy 4- i 5-latek ma prawo do miejsca w przedszkolu. Od września 2017 r. prawo to dotyczy także dzieci 3-letnich. Rodzice dzieci 6-letnich mają od roku szkolnego 2016/17 prawo wyboru – mogą posłać 6-latkę do 1 klasy szkoły podstawowej lub pozwolić mu na kontynuację nauki w placówce wychowania przedszkolnego. Dzieci 7-letnie rozpoczynają obowiązkową naukę w klasie 1 szkoły podstawowej.

Kluczową dla ukształtowania obecnego systemu oświaty jest reforma wdrażana od 2017 r., zmieniająca strukturę szkolnictwa. Do roku szkolnego 2016/2017 kształcenie obowiązkowe trwało w Polsce 10 lat i obejmowało ostatni rok edukacji przedszkolnej, 6-letnią szkołę podstawową oraz 3-letnie gimnazjum. W związku z ostatnią reformą struktury systemu oświaty od roku szkolnego 2017/2018 kształcenie obowiązkowe trwa obecnie 9 lat i obejmuje ostatni rok edukacji przedszkolnej oraz 8-letnią szkołę podstawową.

Docelowo struktura szkolnictwa po ostatniej reformie będzie obejmowała:

- 8-letnią szkołę podstawową,
- 4-letnie liceum ogólnokształcące,
- 5-letnie technikum,
- 3-letnią branżową szkołę I stopnia,
- 3-letnią szkołę specjalną przysposabiającą do pracy,

- 2-letnią branżową szkołę II stopnia,
- 1 do 2,5 letnią szkołę policealną.

Uczniowie kończący w roku szkolnym 2016/2017 klasę 6 szkoły podstawowej stali się w roku szkolnym 2017/2018 uczniami 7 klasy szkoły podstawowej. Wprowadzenie branżowej szkoły I stopnia, w miejsce zasadniczej szkoły zawodowej, nastąpiło z dniem 1 września 2017 r., natomiast wprowadzenie branżowej szkoły II stopnia dla absolwentów branżowej szkoły I stopnia rozpocznie się od roku szkolnego 2020/2021.

W polskim systemie edukacji oddzielono obowiązek szkolny i obowiązek nauki. Obowiązek szkolny, tj. obowiązek uczęszczania do 8-letniej szkoły podstawowej w nowej strukturze (przed reformą do szkoły podstawowej i średniej I stopnia) dotyczy po reformie dzieci i młodzieży w wieku 7-15 lat (w starej strukturze w wieku 7-16 lat). Z kolei obowiązek nauki odnosi się obecnie do młodzieży w wieku 15-18 lat (przed reformą 16-18-letnich) i może być realizowany w formie szkolnej lub pozaszkolnej (realizowanie przygotowania zawodowego u pracodawcy).

3.2 Wczesna edukacja i dalsze kształcenie

3.2 Pre-primary education and continuation of education

Wczesna edukacja i opieka zabezpieczona jest przez placówki przeznaczone dla dzieci w wieku 0-3 lata, tj. żłobki i kluby dziecięce. Z kolei rodzice dzieci w wieku 3-6 lat mogą je powierzyć: przedszkolom, oddziałom przedszkolnym w szkołach podstawowych, zespołom wychowania przedszkolnego i punktom przedszkolnym.

Uczęszczanie do żłobka jest nieobowiązkowe. Żłobki nie są częścią systemu edukacji, lecz podlegają Ministerstwu Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Żłobki, jak również takie formy opieki jak: kluby dziecięce, opiekun dzienny i niania zostały usankcjonowane ustawą z 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2011 r. Nr 45, poz. 235, obowiązującą od 4 kwietnia 2011 r.). Ustawa ta została uchwalona w celu wsparcia rodziców pragnących godzić obowiązki zawodowe i rodzinne. Na mocy ustawy, żłobki przestały wówczas być częścią systemu opieki zdrowotnej i nie podlegają już wymaganiom, które musiały spełniać będąc zakładami opieki zdrowotnej (zgodnie z ustawą z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej, tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 14, poz. 89, z późn. zm.), a opieka w nich sprawowana nie jest świadczeniem zdrowotnym, które obejmowało, zgodnie z ustawą o ZOZ, działania profilaktyczne i opiekę nad dzieckiem w wieku do 3 lat, w czasie pracy rodziców lub opiekunów.

Po niemal siedmioletnim okresie obowiązywania ustawy regulującej na nowo formy i zasady opieki nad małymi dziećmi, na koniec 2017 r. działały: 43 żłobki, 8 klubów dziecięcych i 1 oddział żłobkowy, co oznacza wzrost w relacji do stanu z 2011 r. o 35 żłobków i 6 klubów, natomiast zlikwidowano 1 oddział żłobkowy. Na koniec 2017 r. żłobki, oddziały żłobkowe, kluby dziecięce dysponowały łącznie 1,9 tys. miejsc – było to 1,2 tys. miejsc więcej niż w 2011 r. (prawie 93% miejsc dysponowały żłobki). Liczebność dzieci przebywających w placówkach na przestrzeni roku zwiększyła się natomiast z 1,2 tys. do 2,8 tys.

Jak wspomniano na wstępie, choć od 2016 r. edukacja przedszkolna dla dzieci w wieku 3-5 lat jest nieobowiązkowa to dzieci te mają prawo do miejsca w przedszkolu. Obowiązkowa jest natomiast edukacja przedszkolna dla dzieci 6-letnich, choć rodzice mają prawo decyzji czy posłać 6-latkę do 1 klasy szkoły podstawowej czy pozwolić mu na kontynuację nauki w placówce wychowania przedszkolnego.

W roku szkolnym 2017/18 wychowanie przedszkolne realizowane było w 806 placówkach wychowania przedszkolnego, w tym w 330 przedszkolach, 356 oddziałach przedszkolnych, 119 punktach i 1 zespole wychowania przedszkolnego. W stosunku do roku 2010/11 wzrosła liczba przedszkoli (o 87) i punktów przedszkolnych (o 38), natomiast ubyło oddziałów przedszkolnych (o 73) i zespołów wychowania przedszkolnego (o 1). Liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego wzrosła z 21,9 tys. do 31,3 tys., przy czym w przedszkolach zwiększyła się z 19,8 tys. do 27,8 tys. Ogółem do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało 37,6 tys. dzieci wobec 29,9 tys. w roku 2010/2011, przy czym do przedszkoli – 25,5 tys. wobec 19,8 tys., do oddziałów przedszkolnych przy szkołach – 9,2 tys. wobec 8,1 tys., a do punktów przedszkolnych – 2,9 tys. wobec 1,9 tys. Dzieci niepełnosprawne (z wyłączeniem tych w placówkach specjalnych) stanowiły 0,5 tys. osób (w 2010 r. - 0,3 tys.), co oznacza wzrost udziału ich subpopulacji wśród uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego o 0,4 p.proc. do 1,3%.

W Polsce dziecko niepełnosprawne, w ogólnodostępnych placówkach może zostać objęte kształceniem:

- w przedszkolach ogólnodostępnych;
- specjalnym lub w oddziałach specjalnych;
- integracyjnym lub w oddziałach integracyjnych.

Wzrosła liczebność subpopulacji dzieci objętych wychowaniem i kształceniem specjalnym w placówkach wychowania przedszkolnego – z 0,2 tys. osób do 0,7 tys., z czego ponad 1/3 miała rozpoznany autyzm, a ponad 1/4 była niepełnosprawna ruchowo.

Przedszkola specjalne organizowane są dla dzieci z wadami wzroku, wadami słuchu, z niepełnosprawnością ruchową, przewlekłe chorych (placówki wykonujące działalność leczniczą), z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym, z niepełnosprawnością sprzężoną. Przedszkole specjalne może być placówką samodzielną bądź organizacyjnie związaną ze szkołą podstawową specjalną, specjalnym ośrodkiem szkolno-wychowawczym lub zakładem opieki zdrowotnej. W roku szkolnym 2017/2018 w województwie świętokrzyskim funkcjonowało 10 takich placówek (o 4 więcej niż w roku 2010/2011), do których uczęszczało 0,1 tys. dzieci.

Wśród przedszkoli, poza placówkami specjalnymi, funkcjonowało w roku 2017/2018: 8 placówek integracyjnych, 9 posiadających oddziały integracyjne, 1 placówka mająca oddziały integracyjne i specjalne. Oznacza to na przestrzeni ośmiu lat wzrost liczby placówek integracyjnych o 3, a placówek posiadających oddziały integracyjne – o 5 jednostek. W roku 2017/2018 placówki te objęły opieką 0,4 tys. dzieci niepełnosprawnych wobec 0,1 tys. w roku 2010/2011.

Wzrosła również liczba dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej. W roku szkolnym 2017/2018 wspomaganie rozwoju objęto w sumie 0,3 tys. dzieci wobec 0,1 tys. w roku 2010/2011 i 0,2 tys. w roku 2014/2015.

W roku szkolnym 2017/2018 we wszystkich typach funkcjonujących szkół (łącznie z policealnymi) dla dzieci i młodzieży kształciło się 143,3 tys. uczniów, co stanowiło 11,5% ludności województwa. W relacji do roku szkolnego 2010/2011 liczba uczniów zmniejszyła się o 15,7%.

Liczba szkół podstawowych (ogółem) dla dzieci i młodzieży systematycznie malała na przestrzeni lat szkolnych 2010/2011 – 2016/2017 – z 600 do 555, by w roku szkolnym 2017/2018 wzrosnąć do 571. We wrześniu 2017 r. w szkołach podstawowych rozpoczęło naukę 78,6 tys. uczniów, tj. o 7,0 tys. więcej niż we wrześniu 2010 r., co jest wynikiem ostatniej reformy likwidującej gimnazja. W roku szkolnym 2017/2018 na jedną szkołę podstawową przypadało średnio 138 uczniów, podczas gdy w 2010/2011 – 119. Z kolei liczba absolwentów na przestrzeni lat szkolnych 2009/2010 – 2015/2016 zmniejszyła się o 17,6%, tj. o 2,4 tys. osób. Na skutek reformy systemu edukacji absolwenci z roku szkolnego 2016/2017 nie opuścili szkół podstawowych, lecz kontynuują naukę w klasie siódmej.

Mimo, że liczba szkół podstawowych ogółem spadła, to z 25 do 31 wzrosła liczba szkół podstawowych specjalnych dla dzieci i młodzieży, a na przestrzeni omawianego okresu liczba uczniów objętych kształceniem w tego typu placówkach zwiększyła się z 0,7 tys. do 0,8 tys. osób.

Poza szkołami specjalnymi osoby posiadające orzeczenie publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego miały możliwość uczenia się w oddziałach utworzonych dla osób niepełnosprawnych w szkołach podstawowych. W roku szkolnym 2017/2018 działało 1115 oddziałów tego typu, przy czym 1020 stanowiły oddziały ogólnodostępne, 94 integracyjne i 1 specjalny. W relacji do roku szkolnego 2010/2011 liczba oddziałów ogólnodostępnych zwiększyła się o 425, integracyjnych – o 30, natomiast specjalnych zmniejszyła się o 4. W sumie w oddziałach przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych kształciło się 1,7 tys. osób (przed siedmioma laty 1,0 tys.), przy czym najwięcej osób uczyło się w oddziałach ogólnodostępnych – 1,4 tys., a następnie w integracyjnych – 0,4 tys. Ponad 0,4 tys. uczniów nauczanych było indywidualnie (z tego ponad 0,2 tys. stanowili uczniowie niepełnosprawni).

Ponadto uczniowie szkół podstawowych (poza specjalnymi) korzystali z zajęć dydaktyczno-wyrównawczych (w roku szkolnym 2017/2018 uczęszczało na nie 8,8 tys. osób wobec 13,6 tys. przed siedzioma laty), a także z zajęć specjalistycznych. Spośród zajęć specjalistycznych najczęściej wybierane były zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, a następnie logopedyczne i socjoterapeutyczne. W roku szkolnym 2017/2018 uczęszczało na nie odpowiednio: 3,9 tys., 3,2 tys. i 0,2 tys. osób.

Kolejny etap edukacji (do ostatniej reformy systemu edukacji) zapewniały gimnazja, które obecnie znajdują się w fazie wygaszania. Na przestrzeni omawianego okresu liczba gimnazjów (ogółem) dla dzieci i młodzieży zmalała z 243 do 72, a li-

czebność uczniów spadła z 43,3 tys. do 22,8 tys. Zmniejszyła się także liczebność absolwentów – z 15,6 tys. do 11,4 tys. osób. Na 1 gimnazjum w roku szkolnym 2017/2018 przypadało średnio 316 uczniów, czyli o 138 więcej niż przed siedmioma laty.

Wśród gimnazjów, o 20 placówek do 9 spadła liczba gimnazjów specjalnych dla dzieci i młodzieży, a na przestrzeni omawianego okresu liczba uczniów objętych kształceniem w tego typu placówkach zmniejszyła się z 1,0 tys. do 0,6 tys. osób.

Poza szkołami specjalnymi osoby posiadające orzeczenie publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego miały możliwość uczenia się w oddziałach dla osób niepełnosprawnych w gimnazjach. W roku szkolnym 2017/2019 działało 269 oddziałów tego typu, przy czym 240 stanowiły oddziały ogólnodostępne a 29 integracyjne. W relacji do roku szkolnego 2010/2011 liczba oddziałów ogólnodostępnych zmniejszyła się o 72, integracyjnych – o 14. W sumie w oddziałach przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych kształciło się 0,5 tys. osób wobec 0,9 tys. przed siedmioma laty, przy czym najwięcej osób uczyło się w oddziałach ogólnodostępnych – 0,4 tys., a w integracyjnych – 0,1 tys. Średnio 0,2 tys. uczniów nauczanych było indywidualnie, z czego 0,1 tys. stanowili niepełnosprawni.

Ponadto uczniowie gimnazjów (poza specjalnymi) podobnie, jak szkół podstawowych korzystali z zajęć dydaktyczno-wyrównawczych (w roku szkolnym 2017/2018 uczęszczało na nie 3,2 tys. osób wobec 5,1 tys. przed siedmioma laty), a także z zajęć specjalistycznych. Spośród zajęć specjalistycznych najczęściej wybierane były zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, a następnie logopedyczne i socjoterapeutyczne. W roku szkolnym 2017/2018 uczęszczało na zajęcia korekcyjno-kompensacyjne 0,9 tys., a na zajęcia logopedyczne i socjoterapeutyczne w sumie 0,1 tys. osób.

Kolejny etap kształcenia młodzieży zapewniają szkoły ponadgimnazjalne. W roku szkolnym 2017/2018 w skład tej grupy wchodziły: zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły branżowe I stopnia, licea ogólnokształcące, technika, ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe i szkoły specjalne przysposabiające do pracy. Uczniowie szkoły branżowej I stopnia (przed reformą: zasadniczej szkoły zawodowej) i technikum mogą w trakcie trwania nauki lub po jej ukończeniu przystąpić do egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie i uzyskać dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe. Uczniowie liceum ogólnokształcącego i technikum mogą po ukończeniu szkoły przystąpić do zewnętrznego egzaminu maturalnego. Umożliwia on uzyskanie świadectwa maturalnego, a jego posiadanie stanowi warunek wstępu na studia wyższe. Możliwość taką będą też mieli uczniowie szkoły branżowej II stopnia.

Na przestrzeni analizowanego okresu zmniejszyła się zarówno liczba placówek ponadgimnazjalnych (ogółem), jak i uczęszczających do nich uczniów. W roku szkolnym 2017/2018 w województwie świętokrzyskim do 225 szkół ponadgimnazjalnych (ogółem) dla młodzieży uczęszczało 39,4 tys. uczniów, podczas gdy w roku szkolnym 2010/2011 w 261 szkołach uczyło się 53,9 tys. osób. Pomimo zmian strukturalnych i wygaszania placówek, utrzymuje się wśród szkół ponadgimnazjalnych ogółem wysoka liczba szkół specjalnych. Na przestrzeni omawianego okresu o 2 do 39 wzrosła liczba tego typu placówek dla młodzieży, ale liczba uczniów objętych edukacją zmniejszyła się z 1,0 tys. do 0,9 tys. osób.

Również dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych tworzone były poza szkołami specjalnymi oddziały dla uczniów niepełnosprawnych. W roku szkolnym 2017/2018 działało 1535 oddziałów tego typu, przy czym 1526 stanowiły oddziały ogólnodostępne a 9 integracyjne. W relacji do roku szkolnego 2010/2011 liczba oddziałów ogólnodostępnych zmniejszyła się o 537, integracyjnych spadła o 19. W sumie w oddziałach przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych kształciło się 0,4 tys. osób (przed siedmioma laty 0,2 tys.), przy czym blisko 88% osób uczyło się w oddziałach ogólnodostępnych. Średnio 0,1 tys. uczniów niepełnosprawnych nauczanych było indywidualnie.

Szkolnictwo policealne jest zaliczane w polskim systemie edukacji do szkolnictwa na poziomie średnim. Szkoły policealne są przeznaczone dla osób posiadających wykształcenie średnie ogólne i pozwalają na uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminu. Nauka w szkole policealnej trwa od 1 roku do 2,5 lat. Uczniowie szkół policealnych zdają takie same egzaminy zawodowe jak uczniowie zasadniczych szkół zawodowych oraz techników. Szkoły policealne nie podlegają zmianom strukturalnym w wyniku reformy. Liczba szkół policealnych w roku szkolnym 2017/2018 wyniosła w sumie 87; przy czym 23 szkoły przeznaczone były dla dzieci i młodzieży, tj. o 9 placówek więcej niż przed siedmioma laty. Wzrosła również liczebność kształcących się w nich uczniów – z 1,1 tys. do 2,5 tys. Od roku szkolnego 2011/2012 prowadziła działalność 1 specjalna szkoła policealna dla młodzieży, w której uczyło się od 17 do 34 osób. Również dla uczniów szkół policealnych tworzone były poza szkołami specjalnymi oddziały dla uczniów niepełnosprawnych. W roku szkolnym 2017/2018 działało 120 ogólnodostępnych oddziałów tego typu wobec 49 w roku szkolnym 2010/2011, lecz uczniowie nie korzystali z tej formy nauki.

Omawiając system edukacji, należy również wspomnieć o szkołach dla dorosłych, gdyż zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej w szkołach dla dorosłych naukę mogą kontynuować nie tylko osoby dorosłe, ale i niepełnoletnie, spełniające określone warunki dotyczące: wieku, sytuacji, rokowań co do efektów kształcenia. W strukturze szkół dla doro-

słych działają gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne i policealne. O ile liczba gimnazjów dla dorosłych wzrosła z 1 do 2 placówek, to na przestrzeni omawianego okresu, w efekcie wygaszenia zasadniczych szkół zawodowych, liceów profilowanych oraz techników, w tym uzupełniających, liczba szkół ponadgimnazjalnych zmniejszyła się ze 125 do 58 (przy czym od roku szkolnego 2015/2016 funkcjonują już tylko licea ogólnokształcące). Liczebność uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych zmalała z 8,1 tys. do 4,4 tys. osób. Zmniejszyła się również liczebność szkół policealnych dla dorosłych – z 77 do 64 placówek, jak i osób kontynuujących w nich naukę z 7,7 tys. do 7,1 tys.

Osoby, które zdały egzamin maturalny mają możliwość by kontynuować naukę na studiach wyższych. Należy zaznaczyć, że szkół wyższych, choć pozwalają na dalsze pogłębianie wiedzy i doskonalenie, nie zalicza się do systemu oświaty.

W roku akademickim 2017/2018 na terenie województwa świętokrzyskiego funkcjonowało 11 uczelni wobec 15 w roku akademickim siedem lat wcześniej. Oferta uczelni umożliwiała kształcenie zarówno na kierunkach humanistycznych, jak i ekonomicznych oraz technicznych. W ostatnich latach narastającym problemem dla uczelni wyższych w województwie stawał się niż demograficzny. Liczba studentów (łącznie z cudzoziemcami) wyniosła 26,4 tys. i na przestrzeni omawianego okresu uległa znacznemu spadkowi. Dla porównania w roku 2010/2011 kształtowała się ona na poziomie 50,9 tys. Zmniejszyła się także liczba absolwentów szkół wyższych – z 15,5 tys. osób do 8,9 tys. (z lat akademickich 2010/2011 i 2016/2017).

Rozdział 4. Uczestnictwo w kulturze i sporcie

Chapter 4. Participation in culture and sport

Uczestnictwo dzieci i młodzieży w kulturze i sporcie mierzy się ich udziałem w poszczególnych dziedzinach, przy czym w zależności od formy oferowanej aktywności można być uczestnikiem biernym lub czynnym. Do instytucji kulturalnych oferujących dzieciom i młodzieży różne formy spędzania wolnego czasu należą m.in.: domy i ośrodki kultury, świetlice, kluby, biblioteki, muzea, galerie, kina, teatry. Potrzeby aktywności fizycznej zaspokajają kluby sportowe. Krzewienie kultury i sportu uzależnione jest w głównej mierze od dostępności i stopnia rozwoju odpowiedniej infrastruktury, jak również prężności działania podmiotów ukierunkowanych na zaspokajanie takich potrzeb.

4.1 Oferta kulturalna

4.1 Cultural offer

Instytucje kultury, takie jak biblioteki, muzea, galerie czy teatry mają szczególne znaczenie dla przekazu wartości kulturowych, istotnych z punktu widzenia funkcjonowania całego społeczeństwa. W latach 2010-2017 poprawie uległa sytuacja w sferze kultury. Zwiększyła się liczba muzeów i kin. Przybyło obiektów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych. Organizowano więcej przedstawień, koncertów, a kina zwiększyły ilość wyświetlanych seansów filmowych. Dzięki różnorodnej ofercie świątecznej instytucje kulturalne przyciągnęły większą liczbę widzów i zwiedzających. Więcej osób korzystało też z oferty centrów, domów i ośrodków kultury. Jedynie w przypadku galerii i bibliotek zanotowano mniejsze zainteresowanie przedstawioną ofertą.

Tablica 7. Uczestnictwo w kulturze

Table 7. Participation in culture

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2014	2017
Biblioteki łącznie z filiami (stan w dn. 31 XII) <i>Libraries including branches (as of 31 XII)</i>	291	269	270
Czytelnicy aktywnie wypożyczający (w ciągu roku) – ogółem <i>Readers actively borrowing items (during the year) – total</i>	176486	168475	156447
w tym w wieku: <i>of which by age:</i>			
15 lat i mniej <i>15 and less</i>	45493	44552	42777
16 - 19	28583	19426	13400
20 - 24	31415	21741	14664
uczący się <i>pupils and students</i>	104057	81166	65385
Muzea (łącznie z oddziałami) (stan w dn. 31 XII) <i>Museums (including units) (as of 31 XII)</i>	24	30	32
Wystawy krajowe i obce w Polsce (w ciągu roku) <i>Domestic and foreign exhibitions in Poland (during the year)</i>	134	130	166
Zwiedzający – ogółem (w ciągu roku) <i>Visitors – total (during the year)</i>	400416	683031	647057
w tym w zorganizowanych grupach młodzież szkolna <i>of which primary and secondary school students in organized groups</i>	169335	148178	168303
Lekcje muzealne (w ciągu roku) <i>Museum lessons (during the year)</i>	711	5214	2819

Jedną z podstawowych i najbardziej powszechnych form uczestnictwa, nie tylko dzieci i młodzieży w kulturze, jest czytelnictwo. Na przestrzeni lat 2010-2017 obserwowano jednak malejącą rolę placówek bibliotecznych jako animatora kultury. W omawianym okresie odnotowano spadek większości wyznaczników charakteryzujących czytelnictwo. W relacji do 2010 r. odnotowano zmniejszenie liczebności filii – o 21 jednostek, a także zmalała liczba punktów bibliotecznych – o 2.

W 2017 r. – w porównaniu do okresu sprzed siedmiu lat – zmniejszyła się liczba czytelników ogółem i wypożyczeń w publicznych placówkach bibliotecznych. Liczba czytelników w 2017 r. w porównaniu z 2010 r. zmalała o 11,4% do 156,4 tys. osób, a w przeliczeniu na 1000 ludności spadła o 2 osoby do 135. Księgozbiór w województwie obejmował 4264,7 tys. woluminów, co stanowiło 3,3% zasobów bibliotecznych w kraju. Jego wielkość na przestrzeni lat 2010-2017 zmniejszyła się o 4,0%. Liczba wypożyczeń zmalała z 3371,2 tys. do 3007,2 tys., tj. o 8,7%.

W 2017 r. w województwie świętokrzyskim działały 102 biblioteki, 168 filii (w tym 8 dla dzieci) i 12 punktów bibliotecznych. Spośród obiektów przystosowanych do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: 117 posiadało przystosowane wejścia, a 63 – udogodnienia wewnątrz budynku (w 2010 r. odpowiednio: 79 i 49). Ponadto w 2017 r. 5 obiektów posiadało udogodnienia dla użytkowników niewidzących i słabowidzących.

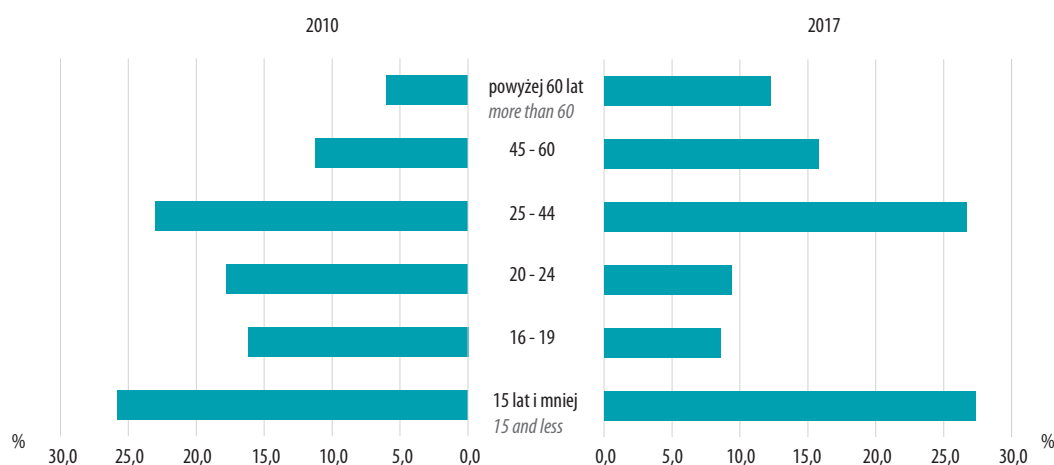
Uczniowie szkół wszystkich poziomów kształcenia mogli poza bibliotekami publicznymi korzystać również z zasobów bibliotek szkolnych.

Nadal większość aktywnych czytelników stanowią dzieci i młodzież.

W 2017 r. dzieci i młodzież 19-letnie i młodsze stanowiły 35,9% ogółu aktywnych czytelników bibliotek publicznych, podczas gdy w 2010 r. udział ten wynosił 42,0%. W filiach bibliotecznych, których oferta jest specjalnie skierowana na dzieci i młodzieży udział osób 19-letnich i młodszych był zdecydowanie wyższy – 68,2% w 2017 r. wobec 85,0% w 2010 r.

Wykres 15. Czytelnicy (użytkownicy aktywnie wypożyczający) według wieku

Chart 15. Readers (users actively borrowing items) by age

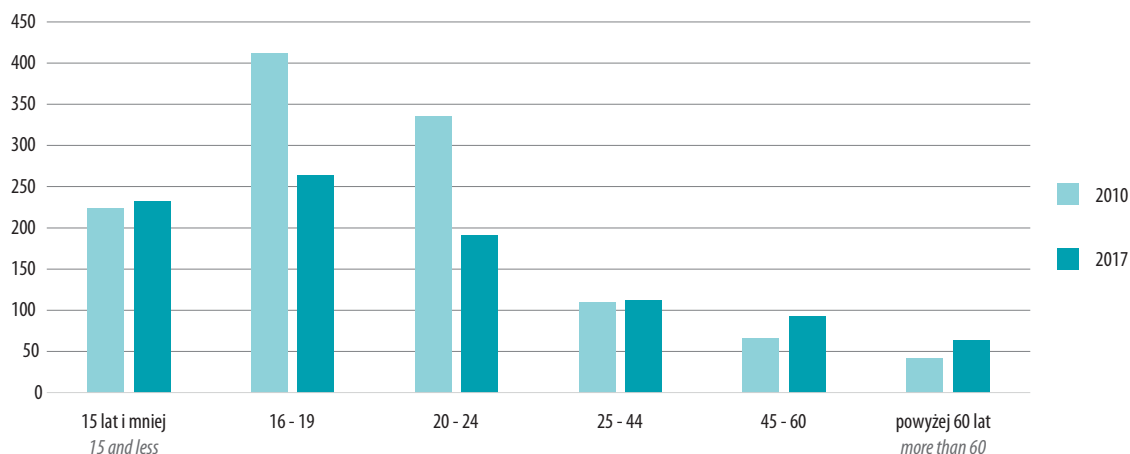
Spadek udziału dzieci i młodzieży w wieku 19 lat i mniej, wśród czytelników bibliotek publicznych jest efektem w głównej mierze ubytku w strukturze czytelników osób z grupy wiekowej 16-19 lat – na przestrzeni omawianego okresu o 7,6 p.proc. do 8,6%. Z kolei dzieci i młodzież 15-letnie i młodsze, niejako w sposób naturalny zobligowane przez program kształcenia, nieodmiennie stanowią najliczniejszą grupę czytelników (w 2017 r. – 27,3%, tj. o 1,5 p.proc. więcej niż w 2010 r.).

Obserwuje się również wyraźny spadek czytelnictwa wśród młodych dorosłych, tj. osób w wieku 20-24 lata – ich udział w strukturze aktywnych czytelników zmniejszył się na przestrzeni ośmiu lat o 8,4 p.proc. do 9,4%.

Choć wśród młodzieży 16-19-letniej i młodych dorosłych spada popularność czytelnictwa, to obserwuje się jej wzrost w starszych grupach wiekowych populacji. Adekwatnie prawidłowość tą opisuje wskaźnik określający ilu czytelników z danej grupy wiekowej przypada na każdy tysiąc ludności z odpowiedniej grupy wiekowej. Na przestrzeni ośmiu lat, w przeliczeniu na 1000 ludności wśród osób 16-19-letnich odnotowano spadek o 148 osób do 264, a wśród osób w wieku 20-24 lata o 144 do 191. W tym samym czasie wskaźnik dla osób w wieku 45-60 lat wzrósł o 27 osób do 93, a osób w wieku powyżej 60 lat zwiększył się o 22 osoby do 64 osób. W porównaniu ze wskaźnikami najliczniejszej grupy czytelników, tj. osób 15-letnich i młodszych, wskazane wskaźniki na 1000 ludności nie są zbyt wysokie. W grupie tej omawiany wskaźnik w 2010 r. osiągnął 224 osoby, a w 2017 r. wzrósł do 233.

Wykres 16. Czytelnicy (użytkownicy aktywnie wypożyczający) w przeliczeniu na 1000 ludności danej grupy wiekowej

Chart 16. Readers (users actively borrowing items) calculating per 1000 population of given age group

Na terenie Świętokrzyskiego na koniec 2017 r. działalność wystawienniczą prowadziły 32 muzea. Ich liczba na przestrzeni ośmiu lat zwiększyła się o 8. Wśród nich były m.in. muzea: historyczne (4), militarne (4), interdyscyplinarne (4), archeologiczne (3), etnograficzne (3), regionalne (2), artystyczne (2), biograficzne (2), na wolnym powietrzu (2). W ciągu 2017 r. w muzeach zorganizowano 166 wystaw czasowych (własnych oraz obcych), tj. o 32 więcej niż w 2010 r. Przygotowana oferta zainteresowała większą liczbę zwiedzających niż w 2010 r. (647,1 tys. osób wobec 400,4 tys.). Młodzież szkolna zwiedzająca wystawy w zorganizowanych grupach, nadal stanowi znaczny odsetek zwiedzających, choć zarówno jej liczebność, jak i udział wśród zwiedzających ogółem zmalały na przestrzeni omawianego okresu. W 2017 r. zwiedziło wystawy w zorganizowanych grupach 168,3 tys. młodzieży szkolnej, podczas gdy w 2010 r. – 169,3 tys., a jej udział wśród zwiedzających ogółem zmniejszył się na przestrzeni omawianego okresu z 42,3% do 26,0%.

Wśród wielu zadań, jakie realizują muzea, szczególne miejsce zajmuje funkcja edukacyjna. W ofercie skierowanej do placówek edukacyjno-opiekuńczych, tj. przedszkoli, szkół, świetlic znajdują się lekcje muzealne, których tematyka jest odpowiednio dostosowana do poziomu kształcenia uczestników. Zajęcia przeprowadzane w formie wykładów, prelekcji, pokazów, czy warsztatów wzbogaca się prezentacjami multimedialnymi, filmami, pokazami slajdów, eksponatami muzealnymi itp. W 2017 r. muzea przeprowadziły 2819 lekcji w ramach 515 tematów, a wzięło w nich udział 56,9 tys. uczniów. Aktywność w zakresie organizowania lekcji muzealnych była zróżnicowana – ciągły wzrost od 711 lekcji w 2010 r. do 5214 w 2014 r. i następnie stopniowy coroczny spadek. W 2017 r. najwięcej zajęć przygotowały muzea: geologiczne (552 na 4 tematy dla 11,0 tys. uczniów), artystyczne (480 na 19 tematów dla 3,1 tys. uczniów), interdyscyplinarne (390 na 79 tematów dla 8,7 tys. uczniów) i biograficzne (285 na 23 tematy dla 6,5 tys. uczniów).

Ofertę kulturalną, z której mogą korzystać również dzieci i młodzież w województwie świętokrzyskim uzupełniają galerie, kina, instytucje prowadzące działalność sceniczną. Choć sprawozdawczość nie pozwala na określenie stopnia zaangażowania dzieci i młodzieży w korzystanie z przygotowanej przez wskazane instytucje oferty, to warto o nich wspomnieć, gdyż ich rola jako animatora kultury jest nie do przecenienia.

W 2017 r. ofertę muzeów uzupełniało 10 galerii sztuki, które przygotowały 123 wystawy i posiadały 133 ekspozycje (w 2010 r. 11 galerii zrealizowało 112 wystaw i 114 ekspozycji). Wzrost liczby wystaw i ekspozycji nie przełożył się jednak na zwiększenie liczby zwiedzających, która obniżyła się z 53,3 tys. w 2010 r. do 44,8 tys. w 2017 r.

Według stanu na koniec 2017 r. na terenie województwa działało 15 kin stałych wobec 10 przed siedmioma laty. Liczba oferowanych miejsc widzom wzrosła z 5,2 tys. miejsc na widowni do 7,6 tys. Do potrzeb osób niepełnosprawnych dostosowanych było 13 obiektów, przy czym 13 dysponowało udogodnieniami dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich przy wejściu do budynku, a 11 – wewnątrz budynku. W 2017 r. 48,0 tys. seansów zgromadziło 1172,0 tys. widzów (w 2010 r. odpowiednio 18,4 tys. i 549,0 tys.).

W 2017 r. w województwie świętokrzyskim siedzibę miało 5 instytucji prowadzących działalność sceniczną tj.: 3 teatry (tj. 1 dramatyczny, 1 muzyczny - operetka i 1 lalkowy), 1 filharmonia i 1 przedsiębiorstwo estradowe. W 2017 r. w województwie świętokrzyskim odbyło się 1895 przedstawień, koncertów i imprez, z czego instytucje świętokrzyskie zrealizowały 1699. Oferta przedstawiona w 2010 r. była znacznie skromniejsza, tj. 1456 różnego rodzaju przedstawień, koncertów i imprez, przy czym 1380 przygotowały instytucje z siedzibą w województwie. Spektakle te zgromadziły w 2017 r. 323,5 tys. widzów i słuchaczy, podczas gdy w 2010 r. – 227,8 tys. osób.

Mieszkańcy województwa świętokrzyskiego mają również możliwość uczestniczenia w licznych imprezach masowych. W 2017 r. zorganizowano ich 250 wobec 95 w 2010 r. Były to przede wszystkim imprezy sportowe (141 w 2017 r.) i imprezy o charakterze artystyczno-rozrywkowym (106). Zorganizowano też 3 imprezy interdyscyplinarne. Mieszkańcy chętnie korzystają z takiej formy rozrywki. W 2017 r. było to 850,3 tys. osób wobec 168,3 tys. w 2010 r., przy czym zdecydowana większość wybrała imprezy o charakterze sportowym (w 2017 r. – 67,1%).

Oprócz instytucji kultury oferujących ludności uczestnictwo w kulturze w charakterze widza i słuchacza w województwie działają także: centra kultury, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice propagujące aktywne formy uczestnictwa. Oferta ta skierowana jest do społeczności lokalnych.

Od 2011 r. badanie działalności domów kultury, ośrodków kultury, klubów, świetlic realizowane na formularzu K-07 prowadzone jest corocznie – wcześniej odbywało się ono co dwa lata. W związku z tym analizie poddano dane za okres 2011-2017.

Tablica 8. Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice
Stan w dn. 31 XII

Table 8. Centres of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centres
As of 31 XII

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2011	2014	2017
Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice <i>Centres of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centres</i>	114	135	123
Zespoły/grupy artystyczne <i>Ensembles/ artistic groups</i>	468	524	542
Członkowie – ogółem <i>Members - total</i>	6255	7508	9277
w tym dzieci i młodzież ^a <i>of which children and youth ^a</i>	3270	4390	5455
Koła/ kluby/ sekcje <i>Groups/ clubs/ sections</i>	351	485	769
Członkowie – ogółem <i>Members - total</i>	6700	16117	15348
w tym dzieci i młodzież ^a <i>of which children and youth ^a</i>	2613	4465	6847
Kursy (w ciągu roku) <i>Courses (during the year)</i>	227	213	253
Absolwenci – ogółem (w ciągu roku) <i>Graduates – total (during the year)</i>	4887	4155	5486
w tym dzieci i młodzież ^a <i>of which children and youth ^a</i>	3875	2970	3640

a Do 2013 r. poniżej 15 lat, następnie w wieku 6-18 lat.

a Until 2013 below 15, then aged 6-18.

W 2017 r. w województwie funkcjonowały 123 instytucje tego typu, wobec 114 w 2011 r. Wśród nich 36 stanowiło ośrodki kultury, 32 – świetlice, 29 – centra kultury, 16 – domy kultury, a 10 – kluby. Poprawił się stopień przystosowania budynków omawianych instytucji, do potrzeb osób niepełnosprawnych. W 2017 r. 70 budynków i lokali tych instytucji było przystosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych wobec 50 w 2011 r., przy czym w 2017 r. 69 posiadało udogodnienia dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich przy wejściu do budynku, a 50 dysponowało adaptacjami wewnątrz budynku.

Choć przybyło wskazanych instytucji kulturalnych, to zmniejszyła się liczba zorganizowanych przez nie imprez (6,9 tys. wobec 7,6 tys.). Pomimo tego, że odbyło się mniej przedsięwzięć, to znacząco wzrosła liczba ich uczestników ogółem z 957,6 tys. osób do 1301,0 tys.

Na przestrzeni omawianego okresu wyraźnie powiększyła się natomiast oferta, jak również wzrosło zainteresowanie uczestnictwem w różnych formach, aktywności służących rozwijaniu pasji, zainteresowań czy nabywaniu nowych umiejętności. Wskazane instytucje w 2017 r. oferowały zajęcia w 542 grupach artystycznych wobec 468 w 2011 r. i 542 w 2014 r. oraz w 769 kołach/klubach/sekcjach wobec 351 kół/ klubów w 2011 r. i 485 w 2014 r. Zorganizowano również więcej kursów, tj. 253 wobec 227 i 213.

W województwie świętokrzyskim w 2017 r. w różnego rodzaju amatorskich grupach artystycznych prowadzonych przez centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice działało 5,5 tys. dzieci i młodzieży szkolnej (osoby w wieku 6-18 lat). Stanowiły one prawie 59% wszystkich członków. W kołach/klubach/sekcjach organizujących zajęcia tematyczne rozwijało swoje pasje 6,8 tys. dzieci i młodzieży szkolnej, tj. prawie 45% wszystkich członków.

Najwięcej dzieci i młodzieży rozwijało swoje pasje i zainteresowania w ramach zajęć: tanecznych, muzycznych, wokalnych, teatralnych, plastyczno-technicznych, turystycznych i sportowo-rekreacyjnych.

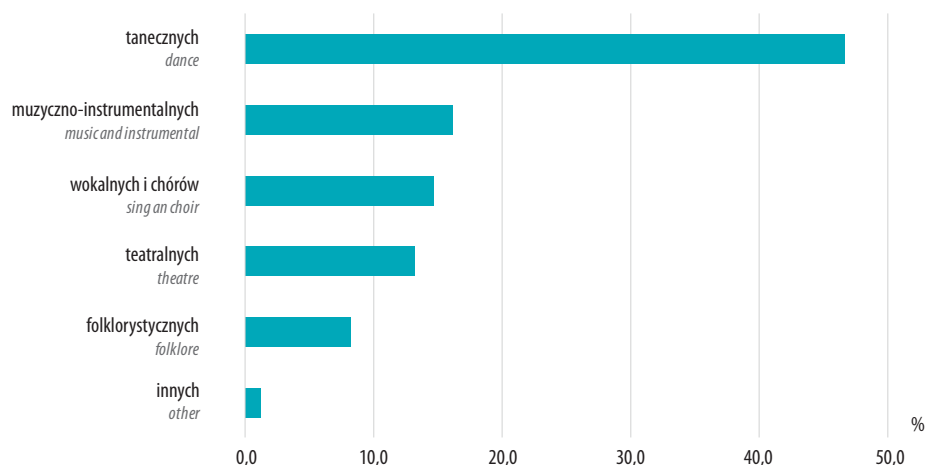
Spośród dzieci i młodzieży należących do grup artystycznych: 46,7% wybrało grupy taneczne, 16,1% - muzyczno-instrumentalne, 14,7% - wokalne, a 13,1% - teatralne. Z kolei wśród dzieci i młodzieży działających w klubach/ kołach /sekcjach najpopularniejsze były zajęcia plastyczno-techniczne, które wybrało 29,0% członków, a następnie taneczne (25,9%), muzyczne (14,8%), turystyczne i sportowo-rekreacyjne (9,8%) oraz teatralne (7,5%).

Młodzi uczestnicy chętnie korzystali również z kursów oferowanych przez instytucje kultury. Największy odsetek absolwentów stanowiły osoby kończące zajęcia: nauki gry na instrumentach (55,6%), plastyczne (19,3%) i taneczne (17,2%).

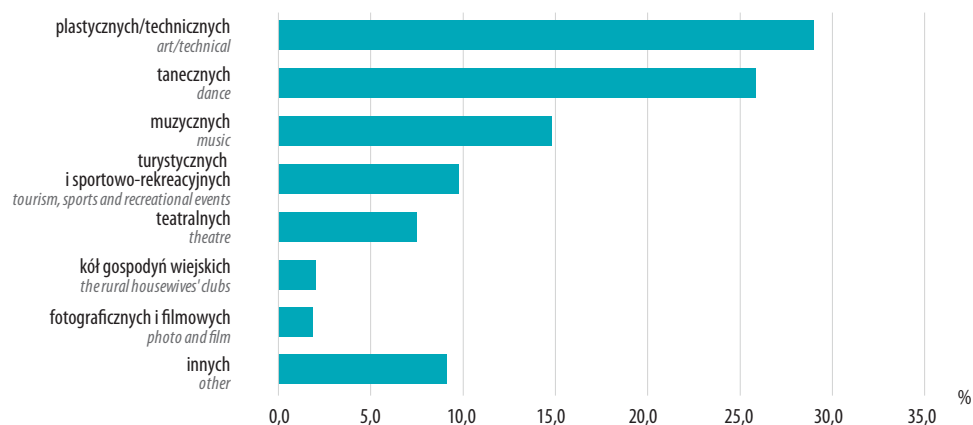
Wykres 17. Dzieci i młodzież szkolna w centrach kultury, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach w 2017 r.

Chart 17. Primary and secondary school students at centres of culture, cultural centres and establishments, clubs and community centers in 2017

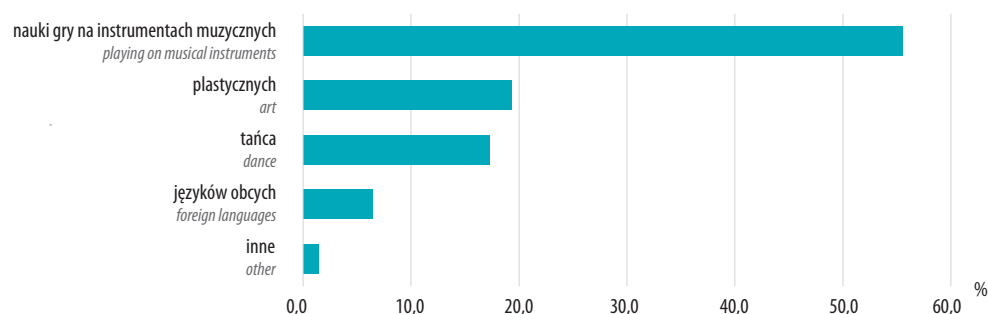
a Członkowie grup/zespołów
a Members of groups/ensembles
Stan w dniu 31 XII
As of 31 XII

b Członkowie kół/klubów/sekcji
b Members of groups/clubs/sections
 Stan w dniu 31 XII
As of 31 XII

c Absolwenci kursów (w ciągu roku)
c Graduates of courses (during the year)

4.2 Aktywność sportowa

4.2 Sports activity

Sport i rekreacja stanowią istotny element życia mieszkańców każdego regionu. Przyczyniają się bowiem nie tylko do podwyższenia aktywności fizycznej, do rozwoju i zaspokajania zainteresowań, ale również pomagają w rozładowaniu stresu oraz zapobiegają chorobom cywilizacyjnym. Sport jest również wspaniałym sposobem na spędzanie czasu wolnego.

W celu krzewienia kultury fizycznej oraz sportu wśród społeczeństwa, konieczne jest dysponowanie obiektami sportowo-rekreacyjnymi. Dostępność danych statystycznych dotyczących infrastruktury sportowo-rekreacyjnej jest ograniczona i ostatni okres, dla jakiego możliwe jest zaprezentowanie odpowiednich informacji to rok 2014.

Obiekty funkcjonujące w województwie świętokrzyskim zaspokajały różnorodne potrzeby sportowo-rekreacyjne. Zgodnie ze stanem na koniec wskazanego okresu na obszarze województwa świętokrzyskiego najliczniej występowały: boiska do gier wielkich (piłkarskie), boiska do gier małych, stadiony oraz boiska uniwersalne (wielozadaniowe). Rzadziej można było znaleźć: korty tenisowe, pływalnie, hale sportowe i sale gimnastyczne. Najmniej odnotowano natomiast torów sportowych i lodowisk sztucznie mrożonych.

Infrastruktura sportowa w dość przeciętnym stopniu przystosowana była do potrzeb osób ćwiczących lub widzów niepełnosprawnych ruchowo lub o innym niż ruchowy rodzaju niepełnosprawności (np. głusi, niewidomi), przy czym potrzeby widzów były częściej uwzględniane niż ćwiczących.

Najlepsze warunki ćwiczącym niepełnosprawnym oferowały boiska do piłki ręcznej, gdzie 4 na 5 istniejących w 2014 r. było dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych, a następnie pływalnie i hale sportowe, spośród których dostosowanych było przynajmniej 70% obiektów. W dalszej kolejności uplasowały się tory sportowe, gdzie połowa obiektów była dostosowana.

W przypadku stadionów i boisk do gier wielkich nie więcej niż 1/3 obiektów oferowała udogodnienia niepełnosprawnym ćwiczącym. Najsłabiej dostosowane były natomiast korty tenisowe (25,6% obiektów) i sale gimnastyczne (28,6% jednostek).

Biorąc pod uwagę potrzeby niepełnosprawnych widzów, to najlepsze warunki oferowały im hale sportowe, spośród których ponad 73% było dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, a następnie: boiska do piłki ręcznej (60,0% obiektów), pływalnie (59,4%) oraz stadiony i boiska uniwersalne-wielozadaniowe, spośród których przystosowanych było przynajmniej 50% obiektów. Z kolei w najmniejszym stopniu przystosowane do potrzeb niepełnosprawnych widzów były takie obiekty jak: sale gimnastyczne (14,3%), lodowiska sztucznie mrożone (20,0%) i korty tenisowe (28,2%).

Osoby pragnące aktywnie uprawiać sport mogły skorzystać z profesjonalnego wsparcia, jakie dają kluby sportowe. *Badanie KFT-1 dostarczające informacji o klubach, kadrze szkoleniowej i ćwiczących realizowane jest w cyklu dwuletnim, stąd brak danych za 2017 r. Do porównań wykorzystano zatem wyniki za lata 2010 i 2016.*

Na przestrzeni omawianego okresu odnotowano znaczne zmiany, zarówno w liczbie klubów sportowych, działających sekcji sportowych, wsparcia trenersko-instruktorskiego, jak i liczebności ćwiczących.

Na koniec 2016 r. działało 367 klubów sportowych w województwie świętokrzyskim, tj. o 8 mniej niż w 2010 r., ale o 36 więcej niż w 2014 r. Znaczące zmiany odnotowano również w liczbie sekcji w klubach. Od 800 w 2010 r., przez 637 w 2014 r. do 689 na koniec 2016 r.

Osoby trenujące w klubach w 2016 r. miały do dyspozycji 505 trenerów, tj. więcej o 217 niż w 2010 r. i o 194 więcej niż w 2014 r. Ponadto kadrę szkoleniową uzupełniało 507 instruktorów sportowych, 181 innych osób prowadzących zajęcia sportowe oraz 59 pracowników medycznych i odnowy biologicznej.

Liczba ogółem osób ćwiczących w klubach zmniejszyła się o 0,3 tys. do 23,0 tys. osób. Wśród ćwiczących zdecydowanie przeważali mężczyźni, stanowiąc niemal 3/4 ogółu trenujących.

**Tablica 9. Kluby sportowe
Stan w dniu 31 XII**

*Table 9. Sports clubs
As of 31 XII*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2010	2014	2016
Kluby sportowe <i>Sports clubs</i>	375	339	367
Sekcje sportowe <i>Sports sections</i>	800	637	689
Trenerzy <i>Coaches</i>	288	311	505
Instruktorzy <i>Sports instructors</i>	633	582	507
Inne osoby prowadzące zajęcia sportowe <i>Other persons conducting sports activities</i>	338	200	181
Pracownicy medyczni i odnowy biologicznej <i>Staff of medical care and biological recovery</i>	59	61	59
Ćwiczący w klubach sportowych – ogółem <i>Persons practising sports in sports clubs - total</i>	23272	20549	23009
w tym kobiety <i>of which females</i>	6158	5062	5837
w tym do 18 roku życia <i>of which aged up to 18</i>	17815	15236	16628
w tym kobiety <i>of which females</i>	5461	4227	4808
Ćwiczący w sekcjach sportowych – ogółem <i>Total of persons practising sports in sports sections - total</i>	25727	22283	24896
w tym kobiety <i>of which females</i>	6946	5474	6489
Juniorzy i juniorki <i>Male and female juniors</i>	20407	16893	18222
juniorzy <i>male juniors</i>	14003	12199	12773
juniorki <i>female juniors</i>	6404	4694	5449

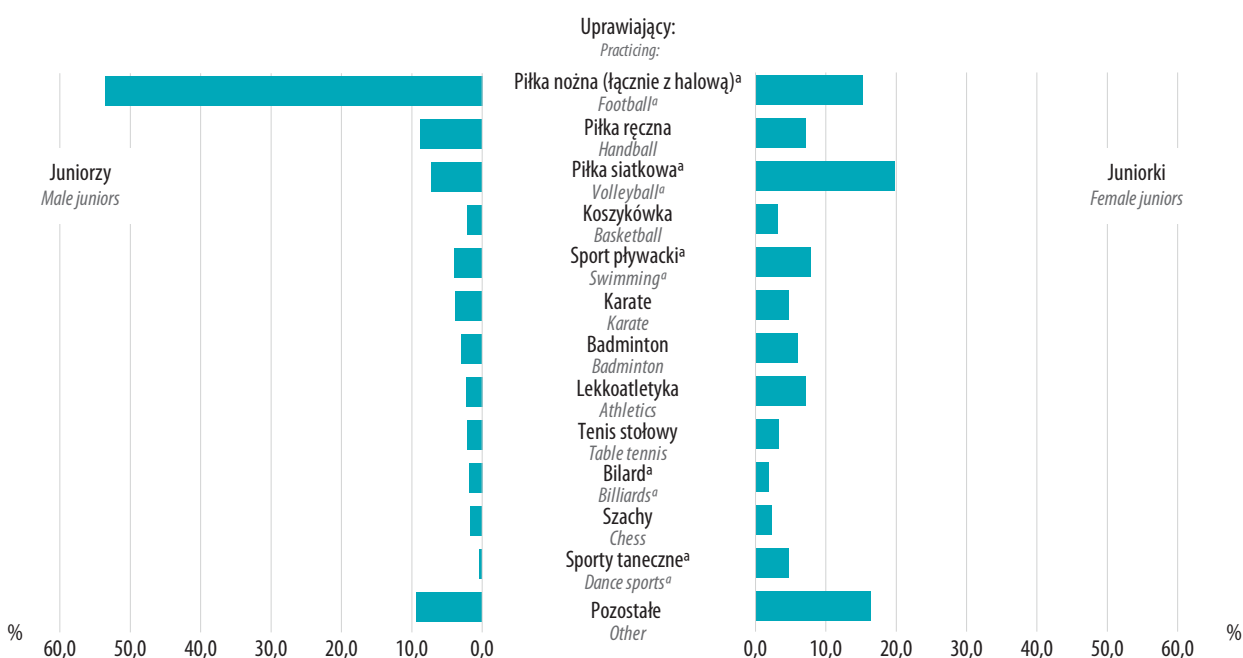
Biorąc pod uwagę wiek trenujących, można zauważyć, że sportem aktywnie zajmowały się przede wszystkim osoby bardzo młode, do 18 roku życia, stanowiąc na koniec 2016 r. 72,3% ogółu trenujących, choć udział dzieci i młodzieży mała na przestrzeni omawianego okresu od 76,6% wśród ogółu ćwiczących w 2010 r., przez 74,1% w 2014 r.

W 2016 r. w klubach sportowych w województwie ćwiczyło 16,6 tys. dzieci i młodzieży w wieku do 18 roku życia, co stanowiło 6,6% ogółu tej subpopulacji. Sportem bardziej interesują się chłopcy niż dziewczęta. Spośród ogółu chłopców aktywnie uprawiało sport 9,2%, podczas gdy spośród dziewcząt jedynie 3,9%. O ile większość dziewcząt ćwiczyła w uczniowskich i wyznaniowych klubach sportowych, których podstawową działalnością jest rekreacja ruchowa (blisko 68,7%), to spośród chłopców jedynie 33,1%.

W sekcjach sportowych poszczególne rodzaje sportu trenowało 18,2 tys. juniorów i junierek (osoby uprawiające kilka rodzajów sportu są liczone wielokrotnie). Juniorzy i juniorki stanowili nieco ponad 73% ogółu ćwiczących w województwie. Biorąc pod uwagę dyscypliny sportowe, największym powodzeniem wśród juniorów i junierek cieszyły się gry zespołowe, tj. piłka nożna, piłka siatkowa, piłka ręczna i koszykówka, a spośród dyscyplin indywidualnych – karate, lekkoatletyka, badminton, sporty pływackie i tenis stołowy, a także warto wspomnieć o bilardzie, sportach tanecznych i szachach. Wskazane dyscypliny trenowało 90,7% juniorów i 83,6% junierek.

Wykres 18. Juniorzy i juniorki w klubach sportowych według dziedzin i rodzajów sportu w 2016 r. Stan w dniu 31 XII

Chart 18. Juniors in sports clubs by sport fields and kinds of sports in 2016
As of 31 XII

^a Dziedzina sportu obejmuje kilka pokrewnych rodzajów sportu.
^a A sport fields consists of a number of related kind of sport.

W części poświęconej aktywności fizycznej warto wspomnieć o rowerzystach. Osoby pragnące aktywnie spędzać czas na jeździe rowerem mają ku temu coraz lepsze warunki w województwie świętokrzyskim.

Przez województwo świętokrzyskie przebiega 203 km odcinek stanowiący część Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo liczącego w sumie 1987,5 km. Green Velo to obecnie najdłuższa trasa rowerowa w Polsce, obejmująca obok świętokrzyskiego wyjątkowo malownicze tereny województw: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego i podkarpackiego. Świętokrzyski odcinek Green Velo przebiega na trasie: Sandomierz – Skotniki – Klimontów – Ujazd – Iwaniska – Raków – Borków – Dyminy – Kielce – Szczukowice – Obłęgorek – Grzymałków – Plenna – Sielpia Wielka – Końskie. Ponadto z roku na rok wzrasta dostępność ścieżek rowerowych służących głównie do celów komunikacyjnych, tj. z wyłączeniem szlaków rowerowych turystycznych. W 2017 r. ich długość osiągnęła 239,7 km.

Rozdział 5. Młodzi na rynku pracy

Chapter 5. Youth on the labour market

Pomimo poprawy, sytuacja młodych ludzi na rynku pracy pozostaje trudna. Przejawia się to niskim wskaźnikiem aktywności zawodowej oraz wysoką stopą bezrobocia młodych, i dzieje się tak nie tylko w województwie świętokrzyskim, ale i w pozostałych województwach, jak również w wielu krajach UE.

Trudna sytuacja na rynku pracy osób młodych najczęściej wiązana bywa z brakiem doświadczenia zawodowego oraz niedopasowaniem kwalifikacji do potrzeb rynku pracy, choć coraz częściej młode osoby w celu zwiększenia szans na znalezienie pracy decydują się na podnoszenie kwalifikacji zawodowych zdobywając wyższe wykształcenie, a w jego trakcie odbywając staże, praktyki, czy podejmując pracę.

Sferę aktywności zawodowej zbadano opierając się na źródłach statystycznych, bazując na realizowanym w krajach UE badaniu aktywności ekonomicznej ludności w wieku 15 lat i więcej (BAEL) oraz korzystając ze źródeł administracyjnych, na co pozwalają zasoby Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

5.1 Aktywność ekonomiczna ludności według BAEL

5.1 Economic activity of population on the LFS basis

Cechą charakterystyczną młodej subpopulacji, tj. w wieku 15-24 lata jest jej niska aktywność zawodowa, wynikająca przede wszystkim z przedłużania okresu wejścia na rynek pracy z uwagi na kontynuowanie nauki.

Niska aktywność młodzieży, jak również osób 55-letnich i starszych warunkuje wysoki poziom bierności zawodowej ludności ogółem, niezależnie od miejsca zamieszkania.

W IV kwartale 2017 r. w województwie świętokrzyskim aktywnymi zawodowo pozostawało 54,9% ludności w wieku 15 lat i więcej, tj. mniej o 2,2 p.proc. niż w IV kwartale 2010 r. i o 1,2 p.proc. niż w IV kw. 2014 r.

Tablica 10. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej na podstawie BAEL

Table 10. Economic activity of the population aged 15 and more – on the LFS basis

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total	Aktywni zawodowo Economically active persons			Bierni zawo- dowo Economi- cally inacti- ve persons	Współczynnik aktywności zawodowej Activity rate	Wskaźnik zatrudnie- nia Employment rate	Stopa bezro- bocia Unemploy- ment rate
		razem total	pracujący employed persons	bezrobotni unemployed persons				
		w tysiącach osób in thousands of persons				w % in %		
IV kw 2010 r. – stan w końcu okresu IV th Q 2010 – as of the end of period								
Ogółem Total	1209	690	609	80	519	57,1	50,4	11,6
w wieku: by age:								
15-24 lata years	198	63	44	19	136	31,8	22,2	30,2
25-34	221	192	168	24	29	86,9	76,0	12,5
35-44	175	154	140	14	21	88,0	80,0	9,1
45-54	216	182	167	15	34	84,3	77,3	8,2
55 lat i więcej and more	399	99	91	8	299	24,8	22,8	8,1

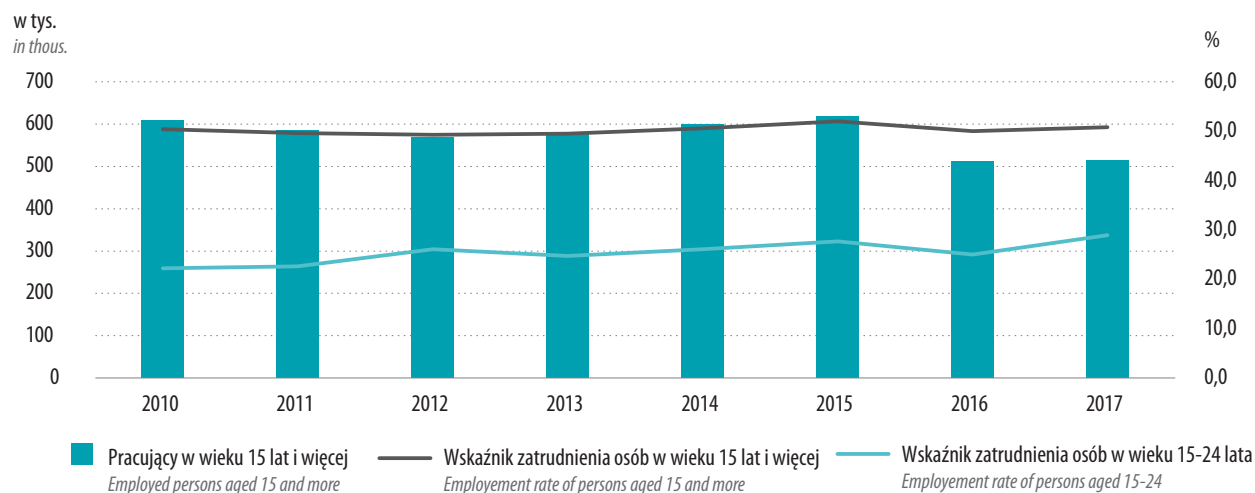
Tablica 10. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej na podstawie BAEL (dok.)

Table 10. Economic activity of the population aged 15 and more – on the LFS basis (cont.)

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total	Aktywni zawodowo Economically active persons			Bierni zawo- dowo Economi- cally inacti- ve persons	Współczynnik aktywności zawodowej Activity rate	Wskaźnik zatrudnie- nia Employment rate	Stopa bezro- bocia Unemploy- ment rate
		razem total	pracujący employed persons	bezrobotni unemployed persons				
		w tysiącach osób in thousands of persons						
IV kw 2017 r. – stan w końcu okresu IV th Q 2017 – as of the end of period								
Ogółem Total	1014	557	515	42	457	54,9	50,8	7,5
w wieku: by age:								
15-24 lata years	128	47	37	10	80	36,7	28,9	21,3
25-34	166	133	123	10	33	80,1	74,1	7,5
35-44	172	150	136	13	22	87,2	79,1	8,7
45-54	146	122	117	5	24	83,6	80,1	4,1
55 lat i więcej and more	403	106	102	4	297	26,3	25,3	3,8

W IV kwartale 2017 r. biernymi zawodowo było 80 tys. młodych ludzi w wieku 15-24 lata i stanowili oni 17,5% wszystkich biernych zawodowo (457 tys. osób). Liczniejszą była jedynie grupa osób 55-letnich i starszych. W porównaniu do IV kwartału 2010 r. w grupie biernych zawodowo w wieku 15-24 lata, odnotowano spadek liczebności o 56 tys. osób, tj. o 41,2%.

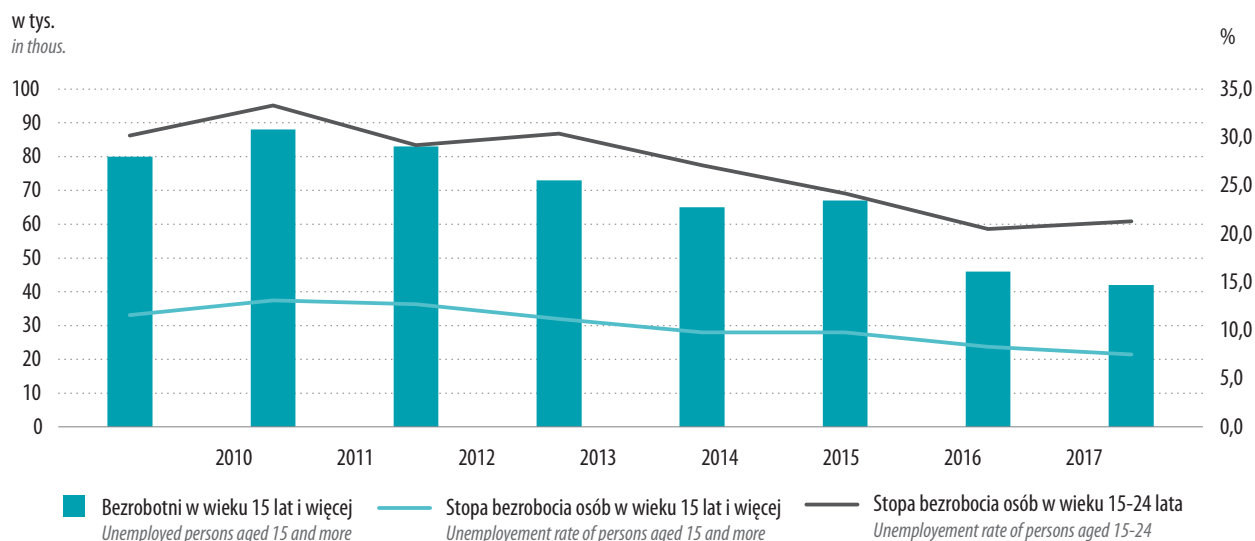
W IV kw. 2017 r. średnio, nieco częściej niż co trzeci młody człowiek (w wieku 15-24 lata) był aktywny zawodowo, podczas gdy aktywność osób w wieku 25-34 lata wynosiła 80,1%, w wieku 35-44 lata 87,2%, a w wieku 45-54 lata 83,6%. Choć aktywność zawodowa osób młodych jest niska to na przestrzeni lat 2010-2017 poprawiła się (z 31,8% do 36,7%). Co ciekawe we wskazanym okresie poprawiła się również aktywność zawodowa najliczniejszej grupy biernej zawodowo, tj. osób w wieku 55 lat i więcej (z 24,8% do 26,3%). Wzrost aktywności zawodowej dotyczy zatem osób, które mogłyby jeszcze lub już nie być aktywnymi zawodowo z racji wieku.

Wykres 19. Pracujący oraz wskaźnik zatrudnienia w IV kwartale według BAEL
Stan w końcu okresuChart 19. Employed persons and employment rate in the IVth quarter on the LFS basis
As of the end of period

Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15 lat i więcej wzrósł w IV kwartale 2017 r. do 50,8% (tj. o 0,5 p.proc. w porównaniu do IV kwartału 2010 r.). Wśród osób w wieku 15-24 lata wskaźnik zatrudnienia wyniósł 28,9%, i w porównaniu do IV kwartału 2010 r. zwiększył się o 6,7 p.proc.

Wykres 20. Bezrobotni oraz stopa bezrobocia w IV kwartale według BAEL

Chart 20. Unemployed persons and unemployment rate in the IVth quarter on the LFS basis

Stopa bezrobocia młodzieży wyniosła w IV kwartale 2017 r. 21,3% i znacząco przewyższała wartość charakteryzującą populację w wieku 15 lat i więcej (7,5%), niemniej jednak należy podkreślić, że w IV kwartale 2017 r. odnotowano spadek stopy bezrobocia wśród młodych aż o 8,9 p.proc. w porównaniu do IV kwartału 2010 r. Dla porównania stopa bezrobocia osób w wieku 15 lat i więcej zmalała o 4,1 p.proc. Pomimo spadku wskaźnik stopy bezrobocia młodych jest najwyższy w porównaniu z pozostałymi grupami wiekowymi ludności.

Należy dodać, że jakkolwiek wskaźnik bezrobocia młodzieży pozostaje zdecydowanie wyższy niż ludności w wieku 15 lat i więcej, to ani województwo świętokrzyskie ani Polska nie stanowią tu wyjątku. Sytuację taką obserwuje się w większości krajów UE.

5.2 Bezrobocie rejestrowane osób w wieku 18-24 lata

5.2 Registered unemployment of persons aged 18-24

Na mocy przepisów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj. Dz. U. z 2017 poz. 1065 z późn. zm.) m.in. osoby bezrobotne do 30 roku życia mają status osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy i w związku z tym pierwszeństwo do korzystania z programów specjalnych. Z grupy tej możemy wydzielić i poddać analizie osoby, które nie ukończyły jeszcze 25 roku życia, tj. w wieku 18-24 lata.

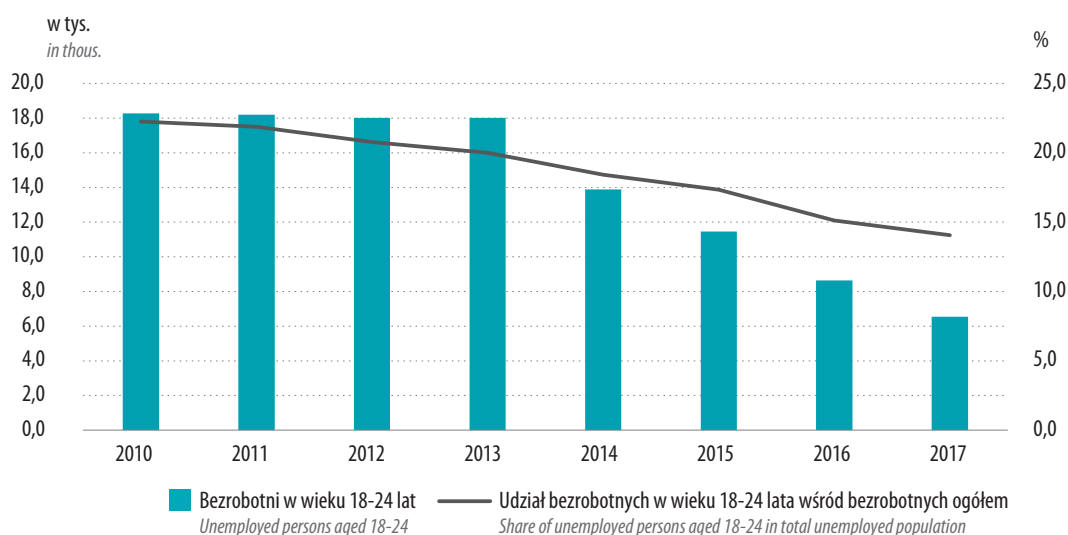
W województwie świętokrzyskim obserwujemy tendencję spadkową poziomu bezrobocia osób w wieku 18-24 lata i zmniejszający się udział młodych w strukturze bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy ogółem.

Tablica 11. Bezrobocie rejestrowane

Table 11. Registered unemployment

Wyszczególnienie Specification	Bezrobotni zarejestrowani Registered unemployed persons Stan w dn. 31 XII As of 31 XII			Napływ w ciągu roku Inflow during the year		Odpływ w ciągu roku Outflow during the year		
	ogółem total	kobiety females	z prawem do zasiłku possessing benefit rights	ogółem total	kobiety females	ogółem total	kobiety females	z tytułu podjęcia pracy received jobs
	w osobach in persons							
2010 r.								
Ogółem Total	82141	41199	13693	125030	60238	126708	60927	49598
w tym w wieku 18-24 lata of which aged 18-24	18280	9403	1081	44638	22469	41709	20728	11992
2017 r.								
Ogółem Total	46570	24225	7497	87225	41968	97781	46682	46069
w tym w wieku 18-24 lata of which aged 18-24	6546	3491	404	23238	11326	23848	11391	10107

Na koniec 2017 r. zarejestrowanych było 6,5 tys. bezrobotnych w wieku 18-24 lata (spadek o 64,2% w porównaniu do stanu z końca 2010 r.), a ich udział w liczbie bezrobotnych ogółem wyniósł 14,1%. Oznacza to, że tylko co 7 bezrobotny był w omawianej grupie wiekowej, podczas gdy do końca 2010 r. co 4 bezrobotny. Prawo do zasiłku posiadało 0,4 tys. osób, co stanowiło 6,2% omawianej subpopulacji, tj. o 0,3 p.proc. więcej niż w 2010 r.

**Wykres 21. Bezrobotni zarejestrowani w wieku 18-24 lata
Stan w dn. 31 XII**Chart 21. Registered unemployed persons aged 18-24
As of 31 XII

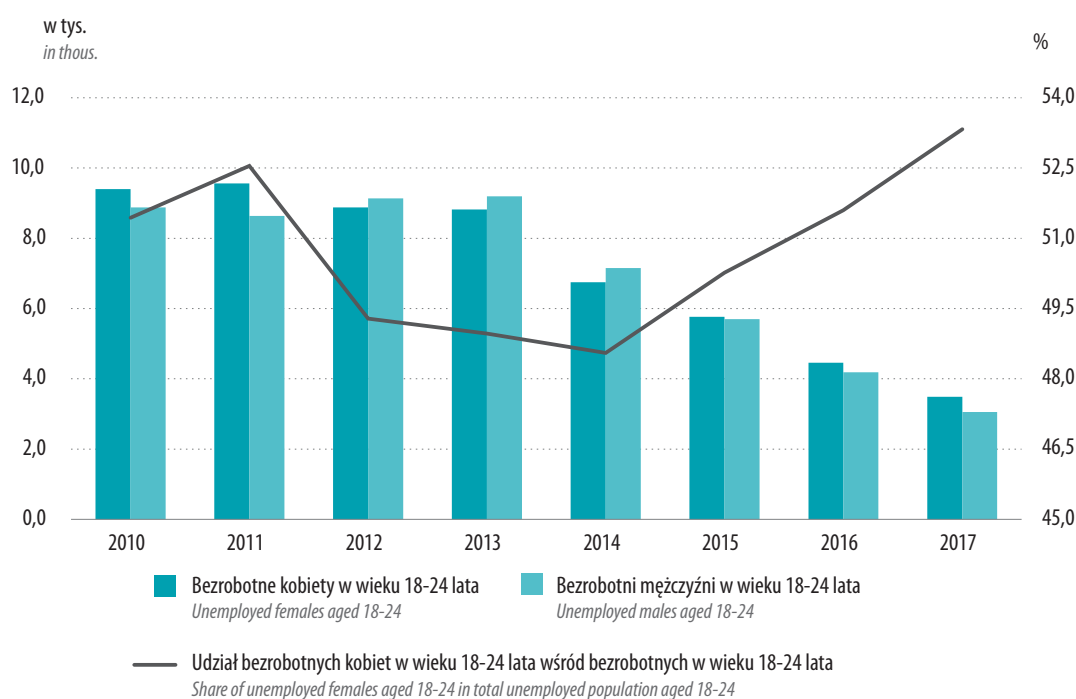
W końcu 2017 r., w porównaniu do stanu z końca 2010 r., przy spadku liczby bezrobotnych poniżej 25 roku życia o 11,7 tys. osób (tj. o 64,2%), liczba bezrobotnych kobiet w omawianej grupie wiekowej zmniejszyła się o 5,9 tys. osób (tj. o 62,9%). Spadek wystąpił również wśród bezrobotnych mężczyzn w wieku 18-24 lata i wyniósł 5,8 tys. osób, tj. 65,5%.

Wśród osób bezrobotnych ogółem, jak również wśród bezrobotnych poniżej 25 roku życia, przeważają kobiety. W końcu 2017 r. w urzędach pracy województwa świętokrzyskiego zarejestrowanych było 3,5 tys. młodych kobiet (tj. 53,3% zarejestrowanych młodych bezrobotnych wobec 51,4% w 2010 r.). Wśród bezrobotnych ogółem w województwie udział kobiet wyniósł 55,1% wobec 50,2% przed siedzioma laty.

Współczynnik feminizacji wśród młodych osób wyniósł w końcu 2017 r. – 114 (w końcu 2010 r. – 106), był więc wyższy niż dla bezrobotnych ogółem – 108 wobec 101. Ponadto feminizacja wśród młodzieży jest wyższa w mieście. W końcu 2017 r. w mieście, na 100 bezrobotnych młodych mężczyzn przypadało 121 bezrobotnych kobiet poniżej 25 roku życia, a na wsi 112.

Wykres 22. Bezrobotni zarejestrowani w wieku 18-24 lata według płci

Chart 22. Registered unemployed persons aged 18-24 by sex

W 2017 r. w urzędach pracy zarejestrowało się 23,2 tys. osób w wieku 18-24 lata (tj. 26,6% napływu do bezrobocia ogółem), z tego po raz pierwszy zarejestrowało się 8,1 tys. młodych, a po raz kolejny 15,2 tys. osób. W porównaniu z 2010 r. odnotowano spadek rejestracji wśród młodych o 21,4 tys. osób, tj. o 47,9%, a ich udział w napływie ogółem zmniejszył się o 9,1 p.proc.

W 2017 r. z ewidencji bezrobotnych wyłączono 23,8 tys. osób w wieku 18-24 lata (24,4% odpływu z bezrobocia ogółem). W relacji do 2010 r. odnotowano spadek wyłączeń z ewidencji osób młodych o 17,9 tys. osób, tj. o 42,8% a ich udział w odpływie zmalał o 8,5 p.proc. Najczęstszą przyczyną wyłączeń były: podjęcia pracy (42,4% odpływu tej populacji), rozpoczęcia stażu (18,7%), niepotwierdzenia gotowości do pracy (13,9%). W 2017 r. pracę podjęło 10,1 tys. osób poniżej 25 roku życia (spadek o 15,7% w porównaniu do 2010 r.), prace niesubsydiowane podjęło 7,3 tys. młodych osób (spadek o 23,6%), natomiast w ramach subsydiowanych miejsc pracy zatrudniono 2,8 tys. młodych (spadek o 15,5%). W 2017 r. staż podjęło 4,5 tys. młodych wobec 11,1 tys. w 2010 r. (mniej o 59,9%). Niepotwierdziło gotowości do pracy 3,3 tys. osób wobec 8,2 tys. przed siedzioma laty (spadek o 59,5%).

Zauważyć należy, że terytorialne zróżnicowanie jest stałą cechą polskiego rynku pracy i wynika zarówno z nierównomiernego rozwoju społeczno-gospodarczego regionów, jak i ich położenia geograficznego. W przypadku osób młodych dodatko-

wo nakładają się na to czynniki demograficzne. W 2017 r. na poziomie województw zróżnicowanie to wyniosło 4,7 p.proc., tj. od 9,9% w dolnośląskim do 14,6% w lubelskim.

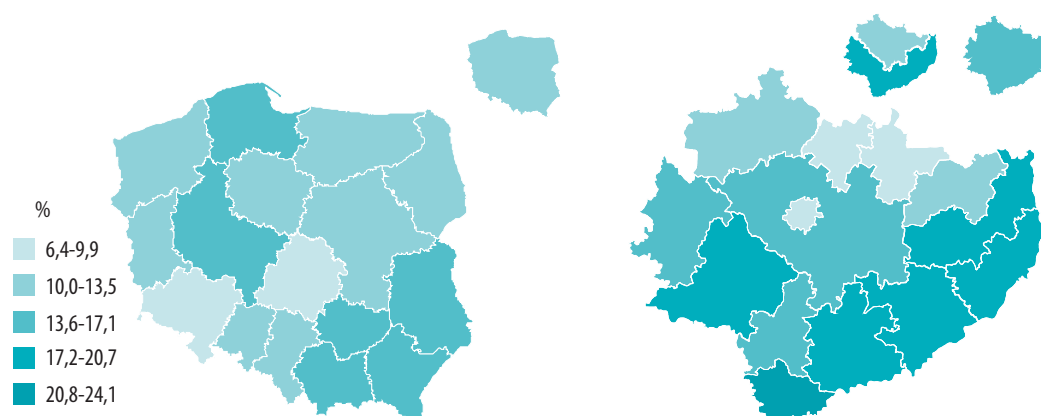
Terytorialne zróżnicowanie rozkładu bezrobocia według wieku z pewnością uzależnione jest również od struktury wiekowej ludności zamieszkałej na danym terenie. W przypadku powiatów zróżnicowanie to jest jeszcze wyższe niż na poziomie województw i w końcu 2017 r. wyniosło 19,7 p.proc. Na poziomie powiatu najniższe udziały osób młodych notowano w m. st. Warszawa (4,4%), m. Wrocław (4,6%) oraz m. Koszalin i m. Szczecin (po 5,5%), zaś najwyższe w powiatach: kazimierskim (24,1%) w województwie świętokrzyskim, kolneńskim (23,3%) w podlaskim i proszowickim (23,0%) w małopolskim. Związane jest to m.in. z większymi możliwościami znalezienia zatrudnienia w dużych miastach, przez młode i najczęściej dobrze wykształcone osoby.

**Mapa 2.   Udział bezrobotnych zarejestrowanych w wieku 18-24 lata wśród bezrobotnych ogółem w 2017 r.
Stan w dn. 31 XII**

*Map 2.   Share of registered unemployed persons aged 18-24 in total unemployed population in 2017
As of 31 XII*

a) według województw
a) by voivodships

b) według powiatów w województwie świętokrzyskim
b) by powiats in swietokrzyskie voivodship

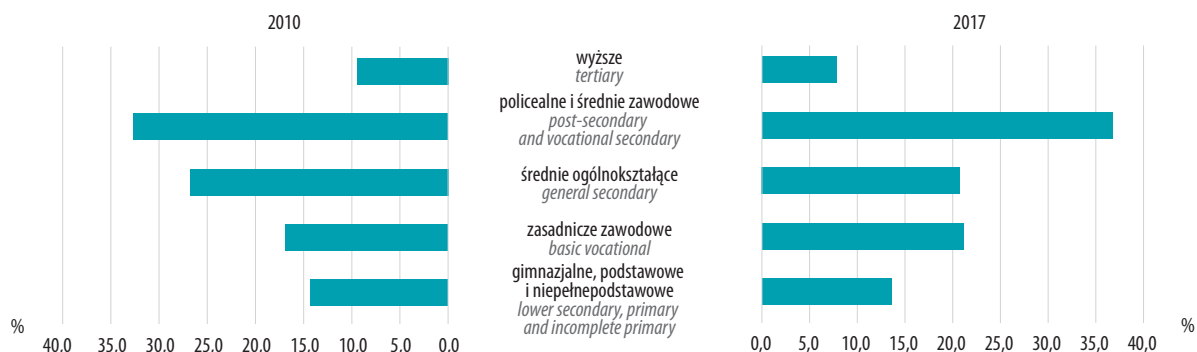
W końcu 2017 r. w ewidencji bezrobotnych znajdowało się 4,7 tys. osób poniżej 25 roku życia zamieszkałych na wsi (tj. 17,9% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych zamieszkałych na wsi) i 1,8 tys. zamieszkałych w mieście (9,1% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych zamieszkałych w mieście). Powyższe oznacza, że młodym ludziom na wsi trudniej jest znaleźć pracę.

W końcu 2017 r. najwięcej młodych bezrobotnych miało wykształcenie policealne i średnie zawodowe – 2,4 tys. osób (36,7% ogółu bezrobotnych do 25 roku życia). Młodych z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i poniżej było 2,3 tys. osób (34,8%). Wykształcenie średnie ogólnokształcące posiadało 1,4 tys. młodych (20,8%), wyższe zaś 0,5 tys. osób (7,8%).

W relacji do stanu z końca 2010 r. najbardziej zmniejszył się udział osób legitymujących się wykształceniem średnim ogólnokształcącym (o 6,0 p.proc.) i wyższym (o 1,6 p.proc.). Z kolei najbardziej wzrósł odsetek osób młodych o wykształceniu zasadniczym zawodowym (o 4,2 p.proc.) oraz policealnym i średnim zawodowym (o 4,0 p.proc.).

Wykres 23. Bezrobotni zarejestrowani^a w wieku 18-24 lata według poziomu wykształcenia Stan w dn. 31 XII

Chart 23. Registered unemployed persons^a aged 18-24 by level of education
As of 31 XII

a Przedziały zostały domknięte prawostronnie.
a Intervals were shifted upward.

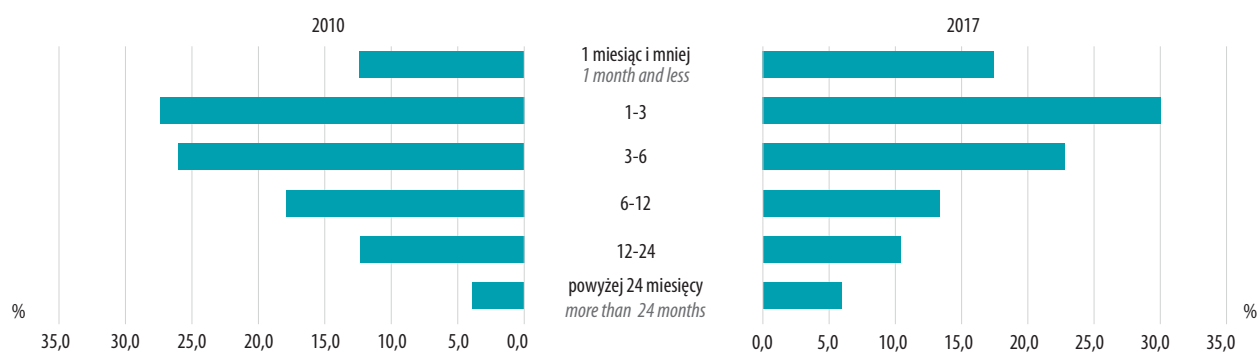
Zarówno wiek jak i poziom wykształcenia wpływają na czas pozostawania bez pracy. Czas pozostawania bez pracy wzrasta wraz z wiekiem bezrobotnych i obniża się wraz z podnoszeniem się poziomu wykształcenia. Świadczy to o tym, że bardziej narażone na długotrwałe pozostawanie bez pracy są osoby starsze oraz posiadające niskie kwalifikacje zawodowe.

Według stanu odnotowanego na koniec 2017 r. wśród osób poniżej 25 roku życia dominowały osoby poszukujące pracy od 1 do 3 miesięcy – 2,0 tys. osób (30,0% ogółu bezrobotnych w wiek 18-24 lata) oraz od 3 do 6 miesięcy – 1,5 tys. osób (22,8%). Najmniej liczną grupę stanowiły osoby poszukujące pracy powyżej 24 miesięcy – 0,4 tys. osób (5,9%).

W porównaniu ze stanem odnotowanym przed siedzioma laty najbardziej zmniejszył się udział osób poszukujących pracy od 6 do 12 miesięcy (o 4,5 p.proc. do 13,4%) oraz od 3 do 6 miesięcy (o 3,2 p.proc. do 22,8%), a zwiększył – osób poszukujących pracy 1 miesiąc lub krócej (o 5,0 p.proc. do 17,4%).

Wykres 24. Bezrobotni zarejestrowani^a w wieku 18-24 lata według czasu pozostawania bez pracy Stan w dn. 31 XII

Chart 24. Registered unemployed persons^a aged 18-24 by duration of unemployment
As of 31 XII

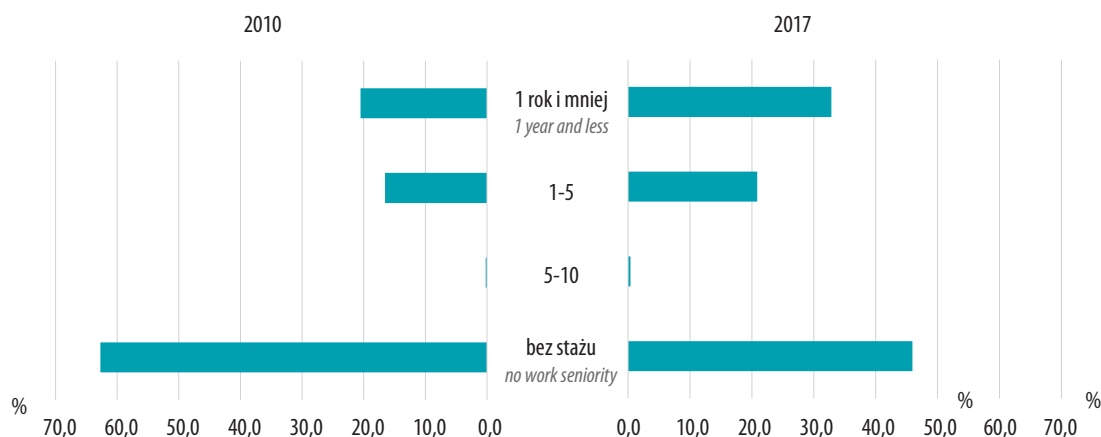
a Przedziały zostały domknięte prawostronnie.
a Intervals were shifted upward.

Najczęściej podnoszonym argumentem w kontekście bezrobocia młodzieży jest brak doświadczenia zawodowego. W końcu 2017 r. wśród zarejestrowanych bezrobotnych w wieku 18-24 lata najliczniejszą populację stanowiły osoby bez stażu pracy – 3,0 tys. osób (45,9% młodych bezrobotnych), następnie bezrobotni ze stażem do 1 roku – 2,2 tys. osób (32,8%) oraz

od 1 do 5 lat – 1,4 tys. osób (20,9%). W porównaniu ze stanem odnotowanym przed siedmioma laty najbardziej zmniejszył się udział osób bez stażu pracy (o 16,8 p.proc.), a zwiększył – osób z doświadczeniem 1-letnim i krótszym (o 12,3 p.proc.).

**Wykres 25. Bezrobotni zarejestrowani^a w wieku 18-24 lata według stażu
Stan w dn. 31 XII**

*Chart 25. Registered unemployed persons^a aged 18-24 by work seniority
As of 31 XII*

a Przedziały zostały domknięte prawostronnie.
a Intervals were shifted upward.

W związku z niewielkim doświadczeniem zawodowym młodzi ponad 2,5-krotnie rzadziej niż starsi mają prawo do otrzymania zasiłku dla bezrobotnych. W końcu 2017 r., prawo do zasiłku posiadało 0,4 tys. osób w wieku 18-24 lata, co stanowiło 6,2% ogółu zarejestrowanych w tej kategorii wiekowej. Liczba ta w odniesieniu do stanu z końca 2010 r. spadła o 0,7 tys. osób (tj. o 62,6%). Z kolei wśród bezrobotnych ogółem prawo do zasiłku posiadało 16,1%.

Biorąc pod uwagę zawód wykonywany w ostatnim miejscu pracy, na koniec 2017 r. 48,1% zarejestrowanych osób bezrobotnych w wieku 18-24 lata nie posiadało zawodu. Spośród pozostałych 51,9% najczęściej osoby zarejestrowane były zatrudnione w grupach zawodowych: pracownicy usług i sprzedawcy (16,4% ogółu zarejestrowanych osób w wieku 18-24 lata), technicy i średni personel (13,0%) oraz robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (9,9%). Najwięcej odnotowano: sprzedawców, fryzjerów, kucharzy, mechaników pojazdów samochodowych, techników żywienia i usług gastronomicznych, techników informatyki, techników hotelarstwa, cukierników, techników ekonomistów, techników budownictwa, techników usług fryzjerskich, monterów zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, techników logistyki. Doświadczeniem w wymienionych zawodach legitymowało się nieco ponad 25% zarejestrowanych osób w wieku 18-24 lata.

Sytuacja na rynku pracy młodzieży, choć systematycznie się poprawia, to wciąż pozostaje trudna. Młode osoby wciąż napotykały problemy w płynnym wejściu na rynek pracy. Wysokie bezrobocie młodych stanowi poważny problem społeczny gdyż wywołuje skutki społeczne, ekonomiczne i polityczne. Efektem bezrobocia młodych może być ubóstwo, marginalizacja, a w skrajnych przypadkach wykluczenie społeczne.

Poprawa podstawowych wskaźników obrazujących sytuację na rynku pracy niewątpliwie jest efektem zarówno korzystnej sytuacji gospodarczej, jak również aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu ukierunkowanych na osoby będące w sytuacji szczególnej na rynku pracy.

Rozdział 6. Stan bezpieczeństwa i zagrożenia

Chapter 6. State of safety and threats

Zagadnienia bezpieczeństwa publicznego związane z dziećmi i młodzieżą mają wielowymiarowy charakter. Z jednej strony dzieci i młodzież nie zawsze mogą czuć się bezpiecznie nawet we własnym domu czy placówce oświatowej, padają ofiarami przestępstw lub wypadków, są podatne na różnego rodzaju zagrożenia, jakie płyną choćby z kontaktów z substancjami psychoaktywnymi, uciekają z domu. Zdarza się, że podejmują próby samobójcze.

Z drugiej strony dzieci i młodzież bywają sprawcami przestępstw i jako tacy sami stanowią zagrożenie społeczne. Popęlanie czynów karalnych przez osoby nieletnie stanowi jednak jedynie margines społecznego zjawiska, jakim jest przestępczość jako taka. Margines ten nie powinien jednak być ani lekceważony ani też wyolbrzymiany. Choć często pojawiają się w tej sytuacji rozbieżne stanowiska przy próbach rozwiązania tego problemu. Z jednej strony pojawiają się głosy domagających się wobec nieletnich stosowania nadzwyczajnych środków represyjnych – z drugiej optujących za liberalizacją i działaniami wychowawczymi.

W poniższej analizie wykorzystano szerokie spektrum danych udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji i Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Kielcach oraz publikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

6.1 Przestępczość

6.1 Delinquency

Odpowiedzialność karna dzieci i młodzieży, wchodzących w konflikt z prawem, na gruncie obowiązujących przepisów prawa kształtuje się odmiennie w zależności od ich wieku. W tym kontekście, w odniesieniu do dzieci i młodzieży, należy wyróżnić takie określenia, jak nieletni oraz młodociany. Pojęcia te nie są jednak tożsame z definicją małoletniego, wynikającą z Kodeksu cywilnego, zgodnie z którym pełnoletność uzyskuje osoba, która ukończyła 18. rok życia.

Wyjaśnienie wskazanych pojęć jest niezwykle istotne, gdyż od tego czy dana osoba uznana będzie za nieletnią albo młodocianą zależy to, czy w ogóle osoba ta może ponosić odpowiedzialność karną za swoje czyny, a jeśli tak, to na jakich zasadach.

Zgodnie z Kodeksem karnym, na zasadach określonych w tej regulacji co do zasady odpowiada sprawca, który ukończył 17 rok życia. Tak więc sprawca, który nie ukończył 17 roku życia, nazywany jest nieletnim.

W oparciu o przepisy ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, przez nieletniego rozumie się:

- osoby, które nie ukończyły 18 lat – w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji,
- osoby, które ukończyły 13 lat, ale nie ukończyły lat 17 – w zakresie postępowania w sprawach o czyny karalne,
- osoby, które nie ukończyły 21 lat, względem których orzeczono środki wychowawcze lub poprawcze – w zakresie wykonywania tych środków.

Wobec powyższego, odpowiedzialność nieletnich, została w polskim prawie uregulowana dwutorowo, gdyż w stosunku do nich mogą mieć zastosowanie przepisy Kodeksu karnego, które w pewnych wyjątkowych wypadkach przewidują możliwość zastosowania do nieletniego (który ukończył 15 rok życia) ogólnych zasad odpowiedzialności karnej oraz ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, która m.in. reguluje postępowanie wobec nieletniego dopuszczającego się czynu zabronionego, a która zasadniczo ma na celu przeciwdziałanie wszelkim przejawom demoralizacji i przestępczości nieletnich.

Doprecyzowując, jeżeli:

- a) nieletni dopuszcza się czynu zabronionego przed ukończeniem 13 roku życia – sąd rodzinny i nieletnich traktuje popełnienie takiego czynu wyłącznie, jako przejaw demoralizacji nieletniego i może zastosować środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich, czyli - brak tu odpowiedzialności karnej przed sądem, a w przypadku demoralizacji lub popełnienia czynu niezgodnego z prawem zastosowanie ma postępowanie opiekuńcze,
- b) nieletni dopuszcza się czynu zabronionego między 13 a 17 rokiem życia – co do zasady sąd rodzinny i nieletnich stosuje wtedy środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich; jednak jeżeli nieletni ukończył lat 15 i:
  - dopuścił się zamachu na życie Prezydenta (art. 134 k.k.),
  - dopuścił się zabójstwa człowieka (art. 148 § 1-3 k.k.),
  - spowodował ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 156 § 1 lub 3 k.k.),

- spowodował zdarzenie, które zagraża życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach, mające postać m.in. pożaru (art. 163 § 1 lub 3 k.k.),
- dopuścił się piractwa ("klasycznego" nie komputerowego) (art. 166 k.k.),
- spowodował katastrofę w ruchu lądowym (art. 173 § 1 lub 3 k.k.),
- dopuścił się zgwałcenia zbiorowego (art. 197 § 3 k.k.),
- dopuścił się czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego (art. 223 § 2 k.k.),
- wziął zakładnika (art. 252 § 1 lub 2 k.k.) lub dopuścił się rozboju (art. 280 k.k.)

może odpowiadać na zasadach określonych w kodeksie karnym, o ile sąd uzna, że okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności wcześniej stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne;

- c) sprawca dopuszcza się czynu zabronionego między 17 a 18 rokiem życia – wówczas co do zasady sąd stosuje przepisy kodeksu karnego; wyjątkowo jednak sąd zastosuje zamiast kary środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli popełniony czyn jest występkiem, a okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają.

Obok omówionego powyżej pojęcia nieletniego prawo karne posługuje się również pojęciem młodocianego, którym zgodnie z art. 115 § 10 Kodeksu karnego jest sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat. Zakwalifikowanie do kategorii młodocianych w postępowaniu karnym nie wyklucza odpowiedzialności karnej za popełniony czyn, ale w pewien sposób ją modyfikuje.

Jednym z wyrazów dostosowywania reakcji karnej do wieku sprawcy jest nakaz kierowania się względami wychowawczymi przy wymierzaniu kary młodocianemu – zgodnie z art. 54 § 1 k.k. wymierzając karę nieletniemu albo młodocianemu, sąd kieruje się przede wszystkim tym, aby sprawcę wychować.

Próbę scharakteryzowania przestępczości młodzieży podjęto w oparciu o dane udostępnione przez Komendę Wojewódzkiej Policji w Kielcach oraz Ministerstwo Sprawiedliwości.

Ze względu na zmiany w sposobie klasyfikacji i gromadzenia danych o przestępstwach stwierdzonych przez Policję, aby zachować spójność i porównywalność informacji, analizie poddano dane na temat przestępczości dzieci i młodzieży zarejestrowane od 2014 r. Jest to efektem tego, że od 2013 r. omawiane dane dotyczą spraw prowadzonych przez Policję lub powierzonych przez prokuratora w całości do prowadzenia przez Policję, podczas gdy do 2012 r. prezentowane dane zawierały informacje o przestępstwach stwierdzonych przez Policję, jak również stwierdzonych w śledztwach własnych prowadzonych w prokuraturach. Ponadto zmienił się sposób zbierania danych o czynach karalnych popełnionych przez nieletnich. Do marca 2013 r. czyny te wykazywane były, jako przestępstwa stwierdzone w momencie skierowania wniosku o wszczęcie postępowania do sądu rodzinnego, a od kwietnia 2013 r. Policja rejestrowała je jako przestępstwa stwierdzone dopiero po otrzymaniu informacji z sądu rodzinnego o zakończeniu postępowania.

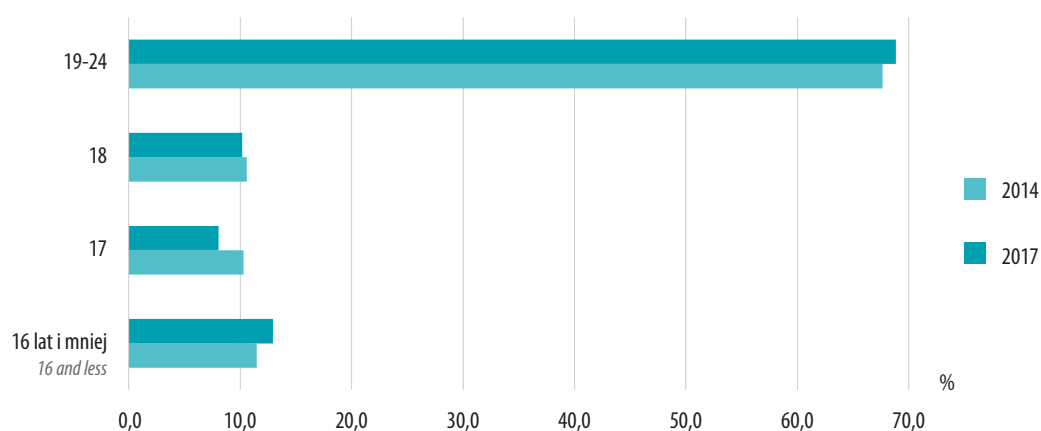
Z kolei dane z Krajowego Rejestru Karnego udostępniane przez Ministerstwo Sprawiedliwości, a dotyczące prawomocnych orzeczeń wobec nieletnich dostępne są za okres 2010-2016 i w związku z tym pozwalają na analizę zagadnienia w takim czasookresie.

Zgodnie z danymi udostępnionymi przez Komendę Wojewódzkiej Policji w Kielcach, w województwie świętokrzyskim liczba osób 24-letnich i młodszych podejrzanych o popełnienie przestępstw malała na przestrzeni lat 2014-2017. W 2017 r. w policyjnych statystykach odnotowano 2,1 tys. podejrzanych wobec 3,0 tys. w 2014 r.

Biorąc pod uwagę strukturę wiekową omawianej grupy, osoby 16-letnie i młodsze, tj. nieletni nieponoszący zgodnie z obowiązującymi przepisami odpowiedzialności karnej za swoje czyny stanowili 12,9%. Osoby w wieku 17 lat, tj. w takim kiedy już mogą mieć zastosowanie wobec nich przepisy kodeksu karnego stanowiły 8,1%, natomiast osoby 18-letnie – 10,2%. Grupa osób w wieku 19-24 lata stanowiła natomiast ponad 2/3 omawianej subpopulacji.

Wykres 26. Podejrzani o popełnienie przestępstw według wieku

Chart 26. Suspects of committing crimes by age

Porównanie wskaźników natężenia, tj. liczebności podejrzanych w danej grupie wiekowej w przeliczeniu na 10 tys. ludności w tej samej grupie wiekowej, potwierdza tezę że natężenie przestępczości wśród nieletnich jest stosunkowo niewielkie. Na 10 tys. osób w wieku 13-16 lat przypadało w 2017 r. 59 podejrzanych, tj. o 6 osób mniej niż w 2014 r. Niestety wskaźnik natężenia w tej grupie wiekowej po spadku w 2015 r. do 54 osób, na przestrzeni ostatnich dwóch lat znajduje się w fazie wzrostowej.

Im osoby są starsze tym wyższy jest wskaźnik natężenia. Wśród siedemnastolatków wahał się od 215 osób w 2014 r. do 139 w 2017 r., natomiast wśród osiemnastolatków od 213 do 169. W grupie wiekowej 19-24 lata osiągnął wartości między 197 a 163.

Tablica 12. Podejrzani o popełnienie przestępstw w wieku 24 lata i mniej

Table 12. Suspects of committing crimes aged 24 and less

Wyszczególnienie Specification	2014	2015	2016	2017
	w osobach in persons			
Ogółem Total	2963	2349	2319	2134
w tym w wieku: of which aged:				
12 lat i mniej 12 and less	6	3	6	4
13 - 16	334	267	273	272
17	305	197	170	172
18	314	232	249	217
19 - 24	2004	1650	1621	1469
w tym podejrzani o popełnienie przestępstw: of which persons suspected of committing an offence				
o charakterze kryminalnym criminal crimes	2170	1644	1603	1485
o charakterze gospodarczym commercial crimes	206	220	205	196
drogowych road crimes	496	372	394	335

Tablica 12. Podejrzani o popełnienie przestępstw w wieku 24 lata i mniej (dok.)

Table 12. Suspects of committing crimes aged 24 and less (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2014	2015	2016	2017
	w osobach in persons			
w tym podejrzani o popełnienie przestępstw z liczby ogółem: of which persons suspected of committing an offence of grand total:				
przeciwko życiu i zdrowiu – art. 148–162 k.k. against life and health – Art. 148–162 Criminal Code	366	275	257	276
przeciwko mieniu – art. 278–295 k.k. against property – Art. 278–295 Criminal Code	1059	873	794	662
przeciwko wolności seksualnej i obyczajności – art. 197–205 k.k. against sexual freedom and morals – Art. 197–205 Criminal Code	19	22	16	24
przeciwko rodzinie i opiece – art. 206–211 k.k. against the family and guardianship – Art. 206–211 Criminal Code	132	98	80	118
przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji – art. 163–180 k.k. against public safety and safety in transport – Art. 163–180 Criminal Code	497	394	437	373
przestępstwa z ustaw szczególnych – o przeciwdziałaniu narkomanii crimes by specific laws – on Counteracting Drug Addiction	436	307	359	361

Źródło: dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach.
Source: Data of the Voivodship Police Headquarters in Kielce.

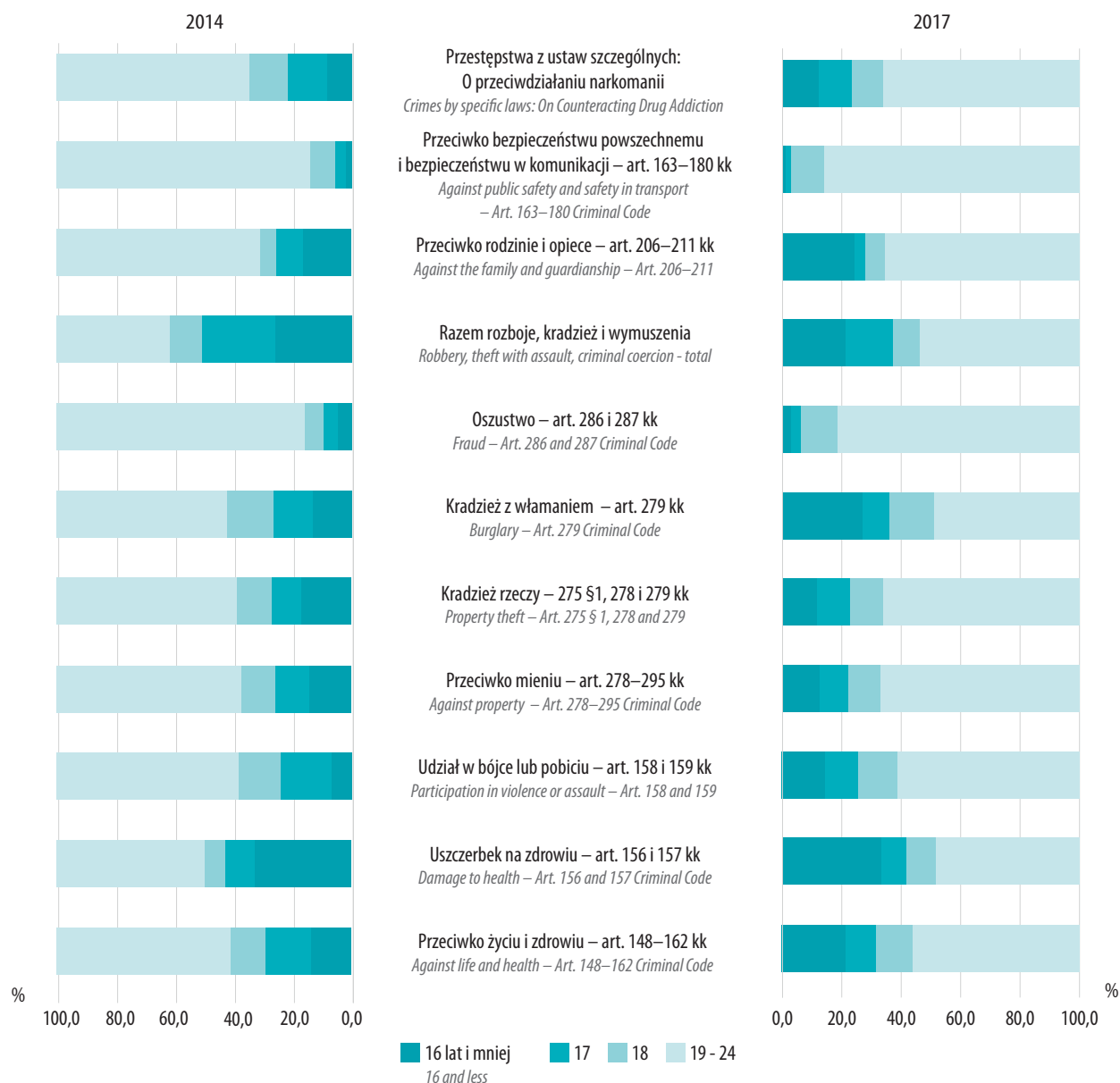
Osoby nieletnie (16-letnie i młodsze) najczęściej były podejrzane o popełnienie przestępstw kryminalnych (w 2017 r. 94,6% analizowanej grupy, tj. o 1,1 p.proc. więcej niż w 2014 r.).

Biorąc pod uwagę kwalifikację czynów, można zauważyć że przestępczość nieletnich to w głównej mierze czyny bezpośrednio wpływające na tzw. poczucie bezpieczeństwa zwykłego mieszkańca. Według policyjnych statystyk, w 2017 r. blisko 1/3 analizowanej grupy nieletnich podejrzana była o popełnienie przestępstwa przeciwko mieniu (typu: kradzieże, kradzieże z włamaniem, rozboje, wymuszenia), ponad 1/5 o przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (tj. powodujące uszczerbek na zdrowiu, udziały w bójkach lub pobiciu), a ponad 10% - o przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece (głównie znęcanie się nad członkiem rodziny lub inną osobą zależną lub bezradną). Ponad 16% stanowiły osoby podejrzane o popełnienie przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

W porównaniu z danymi odnotowanymi w 2014 r., osoby nieletnie w 2017 r. częściej popełniały przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko rodzinie i opiece oraz z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Należy jednak mieć na uwadze, że analizie podlega stosunkowo niewielka subpopulacja nieletnich (276 osób w 2017 r. wobec 340 w 2014 r.).

Niepokojącym jest fakt, że wraz z dojrzwaniem zwiększa się zagrożenie narkomanią. W 2017 r. spośród 172 siedemnastolatków ponad 23% było podejrzanych o przestępstwa z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Wraz z osiągnięciem pełnoletności wyraźnie spada udział osób podejrzanych o popełnienie przestępstw kryminalnych a rośnie – o gospodarcze i drogowe. W 2017 r. w grupie osiemnastolatków o popełnienie przestępstw kryminalnych odnotowano podejrzanych 67,3% osób, a przestępstw gospodarczych 10,1%, natomiast przestępstw drogowych 18,4%. W grupie osób w wieku 19-24 lata tendencja ta była jeszcze wyraźniejsza, wskaźniki osiągnęły odpowiednio: 63,1%, 10,9% oraz 19,3%.

Wykres 27. Podejrzani o popełnienie przestępstw według kategorii czynów i wieku Chart 27. *Persons suspected of committing an offence by category of acts and age*

W kontekście zagadnień związanych z przestępczością nieletnich należy wspomnieć o Policyjnych Izbach Dziecka.

Zgodnie z zasadami umieszczania nieletnich w policyjnych izbach dziecka, w placówkach tych mogą przebywać:

- 1) sprawcy czynów karalnych, w razie łącznego spełnienia następujących przesłanek:
  - uzasadnionego podejrzenia, że nieletni popełnił czyn karalny,
  - uzasadnionej obawy ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego,
  - jeżeli jest to konieczne ze względu na okoliczności sprawy,
- 2) uciekinierzy ze schronisk dla nieletnich i zakładów poprawczych, na czas niezbędny do przekazania nieletniego właściwemu zakładowi, nie dłużej jednak niż na 5 dni.

W województwie świętokrzyskim działa jedna Policyjna Izba Dziecka (PID) z siedzibą w Kielcach. W 2017 r. w PID przebywały łącznie 124 osoby w wieku 13-16 lat wobec 293 w 2014 r. Na przestrzeni omawianego okresu 2014-2017 zmieniła się struktura nieletnich według przyczyn stanowiących podstawę umieszczenia w PID. O ile w 2014 r. ponad 1/2 stanowiły osoby podejrzane o popełnienie czynu karalnego to w 2017 r. 2/3 stanowili uciekinierzy ze schronisk dla nieletnich albo młodzieżowych ośrodków wychowawczych lub zakładów poprawczych. W 2017 r. spośród zatrzymanych ogółem, ze względu na popełnienie czynu karalnego umieszczono 34 osoby wobec 148 w 2014 r., w związku z samowolnym pobytem poza placówką Ministerstwa Sprawiedliwości lub Ministerstwa Edukacji Narodowej (tj. poza schroniskiem dla nieletnich albo poza młodzieżowym ośrodkiem wychowawczym lub zakładem poprawczym) zatrzymano 82 osoby wobec 54, a za przerwę w konwoju lub doprowadzeniu albo na czas czynności sądowych – 8 osób wobec 91.

Drugim źródłem informacji pozwalającym ocenić skalę przestępczości wśród nieletnich są dane z Krajowego Rejestru Karnego udostępniane przez Ministerstwo Sprawiedliwości, a dotyczące prawomocnych orzeczeń wobec nieletnich. Dostępność danych pozwala na porównanie w okresie 2010-2016.

We wskazanym okresie 2010-2016 liczba orzeczeń wobec nieletnich w województwie świętokrzyskim zmniejszyła się z 1,1 tys. do 0,8 tys., tj. o 32,0%. W większym stopniu zmniejszyła się liczba orzeczeń w przypadku popełnienia czynów karalnych o 49,1% do 0,3 tys. Liczba orzeczonych przypadków demoralizacji zmniejszyła się natomiast o 14,1% do 0,5 tys. Na początku badanego okresu orzeczenia w związku z czynami karalnymi stanowiły nieco ponad 50% wszystkich orzeczeń, natomiast w roku 2016 ich udział spadł do 38,3%.

W omawianym okresie największa liczba nieletnich, wobec których orzeczono prawomocne środki opiekuńczo-wychowawcze, poprawcze i kary pochodziła z województwa mazowieckiego i śląskiego, natomiast najmniej obok świętokrzyskiego – z lubuskiego i opolskiego.

W 2016 roku największa liczba nieletnich pochodziła z województwa:

- śląskiego – 3,8 tys. (14,4% wszystkich skazanych nieletnich w 2016 r.),
- mazowieckiego – 2,9 tys. (10,9%).

Najmniej pochodziło z województwa:

- opolskiego – 0,7 tys. (2,5%),
- lubuskiego – 0,7 tys. (2,7%),
- podlaskiego – 0,8 tys. (2,9%),
- świętokrzyskiego – 0,8 tys. (2,9%).

Biorąc pod uwagę płeć nieletnich, na przestrzeni lat 2010-2016 w konflikt z prawem częściej wchodził chłopcy niż dziewczęta, stanowiąc 3/4 ogółu osób nieletnich, wobec których orzeczono prawomocne środki opiekuńczo-wychowawcze, poprawcze i kary, przy czym chłopcy popełnili średnio 80% czynów karalnych oraz dotyczyło ich przynajmniej 70% przypadków demoralizacji.

Istotnym jest, że współczynnik przestępczości nieletnich notowany w województwie świętokrzyskim należy do najniższych w kraju (po podkarpackim i kujawsko-pomorskim). Przy czym współczynnik przestępczości obliczony został, jako liczba orzeczeń wobec nieletnich przypadająca na 10 tys. ludności, tj. osób w wieku 13, 14, 15 i 16 lat według stanu na dzień 30 czerwca.

Na przestrzeni okresu 2010-2016 w Polsce wskaźnik ten zmniejszył się ze 128,6 do 77,6, podczas gdy w województwie świętokrzyskim z 97,0 do 62,5. W kraju tendencja spadkowa trwa nieprzerwanie od 2011 r., a w województwie od 2013 r.

Przeanalizowane dane pozwalają na sformułowanie wniosku, że na tle kraju i pozostałych województw skala przestępczości wśród dzieci i młodzieży w województwie świętokrzyskim jest stosunkowo niewielka.

6.2 Zagrożenia

6.2 Threats

Na młode osoby czyha wiele zagrożeń i niebezpieczeństw – od agresji w domu rodzinnym do tej z jaką mogą się spotkać w placówkach oświatowych. Do tego dochodzą śmiertelne niebezpieczeństwa związane z ruchem drogowym oraz z zażywaniem narkotyków i innych substancji psychoaktywnych, tzw. dopalaczy.

W miarę dostępności danych przeprowadzono analizę podstawowych aspektów zagrożeń, na jakie narażone są dzieci i młodzież w województwie świętokrzyskim.

Skala przemocy domowej jakiej doświadczają dzieci i młodzież tak naprawdę jest nieznana. Wnioski sformułowane na podstawie danych z tzw. „Niebieskiej Karty” dotyczą jedynie pewnego fragmentu tego dramatycznego zjawiska, które znalazło odzwierciedlenie w policyjnych statystykach. O tragediach mających miejsce w tzw. czterech ścianach często nikt nie wie albo wiedzieć nie chce i nie reaguje na krzywdę dziecka.

Zgodnie z danymi udostępnionymi przez Komendę Wojewódzką Policji w Kielcach, na podstawie „Niebieskich Kart”, liczba małoletnich, a więc osób, które nie ukończyły 18 roku życia co do których istniało podejrzenie, że są dotknięte przemocą domową, wyraźnie się zmniejszyła na przestrzeni ostatnich ośmiu lat – z 1,4 tys. w 2010 r. do 0,8 tys. w 2014 r. i 0,6 tys. w 2017 r. W przeliczeniu na 10 tys. ludności w wieku 0-17 lat wskaźnik natężenia zmniejszył się w latach 2010-2017 z 59 osób do 29.

Placówki oświatowe, choć z założenia mogłoby się wydawać, że powinny być miejscem bezpiecznym dla uczniów, nie są nimi. Z udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Kielcach danych wynika, że dzieci nie są w tych miejscach w 100% bezpieczne.

System gromadzący dane o przestępczości pozwala na uzyskanie danych statystycznych na temat przemocy w szkole od 2016 r. System ten łączy osoby pokrzywdzone z miejscem popełnienia przestępstwa i naruszoną podstawą prawną. Z udostępnionych danych wynika, że nie były wolne od przemocy ani szkoły podstawowe, ani gimnazjalne, ani średnie, zawodowe, czy innego typu (językowe, nauki jazdy, tańca itp.), jak również internaty, akademiki, domy studenckie.

Dzieci i młodzież w placówkach oświatowych najczęściej padają ofiarami takich przestępstw jak: rozboje, wymuszenia, pobicia, kradzieże, narażone są na uszczerbki na zdrowiu, zarówno ciężkie jak i lekkie oraz naruszenie nietykalności osobistej.

W 2017 r.:

- ofiarami rozbojów, kradzieży rozbójniczych i wymuszeń padło 0,5 tys. dzieci i młodzieży wobec 0,7 tys. w 2016 r.,
- uszczerbek na zdrowiu (ciężki, średni lub lekki) poniosło 299 osób 78 w 2016 r.,
- pobitych zostało 70 osób wobec 120 przed rokiem,
- naruszono poprzez uderzenie nietykalność 22 osób,
- 8 osób zostało narażonych na utratę życia lub ciężki uszczerbek na zdrowiu.

W relacji do liczby uczniów ogółem odnotowane dane nie są znaczące, niemniej jednak wystarczy choć jeden odnotowany przypadek przemocy, by rodzice mieli powód do obaw o bezpieczeństwo i zdrowie dzieci.

W kontekście wskazanych zagrożeń niepokojącym jest rosnąca liczba ujawnionych nieletnich znajdujących się pod wpływem narkotyków i dopalaczy. O ile w 2010 r. odnotowano 11 osób pod wpływem narkotyków to w 2017 r. już 59. Z roku na rok wzrasta liczba zatruc dopalaczami. Świętokrzyski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny, w celu bieżącej oceny sytuacji epidemiologicznej skutków zdrowotnych po zażyciu dopalaczy w województwie świętokrzyskim, prowadził na podstawie nadsyłanych przez Państwowych Powiatowych Inspektorów Sanitarnych meldunków zatruc, szczegółowe rejestry zgłaszanych przypadków. O ile w 2013 r. takich przypadków odnotowano 12, a w 2014 r. już 23, to w 2015 r. już 141, a w 2016 r. 146.

W 2017 r. pracownicy Promocji Zdrowia i Oświaty Zdrowotnej Państwowej Inspekcji Sanitarnej województwa świętokrzyskiego podjęli szereg inicjatyw o charakterze informacyjno-edukacyjnym, mającym na celu przekazywanie wiedzy o zagrożeniach dla zdrowia lub życia ludzi spowodowanych zażywaniem dopalaczy oraz aspektach prawnych związanych z produkcją i wprowadzaniem do obrotu środków zastępczych. W sumie zorganizowano 192 spotkania edukacyjne, 114 imprez prozdrowotnych, 13 szkoleń, 13 konferencji. W przeprowadzonych przedsięwzięciach wzięło udział w sumie 37,8 tys. odbiorców. Przeprowadzone kampanie przyczyniły się do spadku odnotowanych zatruc dopalaczami do 124 przypadków.

Na przestrzeni analizowanego okresu zmniejszyła się liczba nieletnich upijających się. W 2017 r. policja ujawniła 243 osoby nieletnie pod wpływem alkoholu, podczas gdy w 2010 r. – 571.

Zdarza się, że osoby młode, w tym dzieci podejmują decyzje dramatyczne, czasami nieodwracalne w skutkach, jakimi są próby samobójcze. Na przestrzeni okresu 2014-2017 odnotowano w sumie 423 próby samobójcze osób 24-letnich i młodszych, przy czym 67 ze skutkiem śmiertelnym. Biorąc pod uwagę dane za ostatnie cztery lata, choć obserwuje się spadek w liczbach bezwzględnych zamachów samobójczych osób 24-letnich i młodszych (ze 121 w 2014 r. do 94 w 2017 r.), to rośnie udział procentowy tej grupy wiekowej wśród samobójców ogółem (z 14,4% do 15,4%). Spośród omawianej grupy większość prób samobójczych podjęły osoby w wieku 19-24 lata (stanowiąc od 74% do 66% wskazanej grupy). Spośród 291 zamachów samobójczych podjętych przez te osoby zgonem zakończyło się 57 prób. Z kolei dla młodzieży w wieku 13-18 lat ze 129 zamachów, 10 prób przyniosło skutek śmiertelny. Zatrważającym i niepokojącym jest fakt podjęcia prób samobójczych przez dzieci poniżej 13 roku życia. W ciągu czterech lat odnotowano 3 takie przypadki.

Tablica 13. Zamachy samobójcze^a zarejestrowane przez policję

Table 13. *Suicides^a registered by police*

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	2014	2015	2016	2017
	w liczbach bezwzględnych <i>in absolute numbers</i>			
Ogółem <i>Total</i>				
Ogółem <i>Total</i>	839	793	670	610
w tym według wieku samobójców: <i>of which by age of suicidal persons:</i>				
12 lat i mniej <i>12 and less</i>	1	-	1	1
13 - 18	35	31	29	34
19 - 24	85	88	59	59
w tym dokonane <i>of which committed</i>				
Ogółem <i>Total</i>	237	233	210	199
w tym według wieku samobójców: <i>of which by age of suicidal persons:</i>				
12 lat i mniej <i>12 and less</i>	-	-	-	-
13 - 18	4	2	3	1
19 - 24	12	19	15	11

a Usiłowane i dokonane.

a Attempted and committed.

Źródło: dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach.

Source: Data of the Voivodship Police Headquarters in Kielce.

Corocznie policja odnotowuje przypadki zaginięć. Wśród osób zaginionych znajdują się osoby ze wszystkich grup wiekowych – od dzieci 6-letnich i młodszych po osoby starsze, tj. przynajmniej 60-letnie. W 2010 r. odnotowano w sumie 0,4 tys. zaginionych, podczas gdy w 2014 r. 0,7 tys. i w 2017 r. 0,6 tys.

Młodzież 17-letnia i młodsza stanowiła znaczący odsetek omawianej subpopulacji zaginionych. W 2017 r. odnotowano 122 zaginięcia osób z tej grupy wiekowej, wobec 180 w 2014 r. i 104 w 2010 r. Należy zaznaczyć, że od 2013 r. obserwuje się sukcesywny spadek jej udziału w omawianej subpopulacji z 28,0% do 20,3%. Młodzi dorośli, tj. osoby w wieku 18-25 lata stanowili mniej liczną grupę niż dzieci i młodzież – od 61 w 2010 r., przez 63 w 2014 r. do 72 w 2017 r., a jej udział w 2017 r. wyniósł 12,0% w badanej subpopulacji. W sumie udział osób 25-letnich i młodszych na przestrzeni omawianego okresu wynosił średnio $\frac{1}{3}$ subpopulacji zaginionych.

Tak jak co roku notowani są zaginieni, tak corocznie odnotowuje się odnalezionych. Wartości bezwzględne i struktura wiekowa subpopulacji odnalezionych jest bardzo zbliżona do zaginionych. Nie oznacza to jednak, że są to osoby odnalezione, które w danym roku zaginęły, choć wartości bezwzględne i struktura wiekowa subpopulacji odnalezionych jest bardzo zbliżona do zaginionych.

Tablica 14. Zaginieni i odnalezieni
 Table 14. Persons missing and found

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total	W tym w wieku: Of which by age:			
		0-6 lat years	7-13	14-17	18-25
		w osobach in persons			
Zaginieni Missing					
2010	429	1	11	92	61
2014	667	11	12	157	63
2015	697	10	18	154	102
2016	657	9	21	136	94
2017	600	8	21	93	72
Odnalezieni Found					
2010	425	1	11	93	60
2014	671	11	13	151	65
2015	702	8	19	159	102
2016	665	10	21	136	99
2017	608	8	22	93	73

Źródło: dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach.
 Source: Data of the Voivodship Police Headquarters in Kielce.

Niezależnie od lokalizacji terytorialnej, w Polsce drogi nie są miejscem bezpiecznym. Corocznie dochodzi do zbyt wielu wypadków, tj. zdarzeń mających związek z ruchem pojazdów na drogach publicznych, w wyniku których nastąpiła śmierć lub uszkodzenie ciała osób. Zdefiniowanie trwałego trendu nie jest możliwe, lecz można zaobserwować pewne ograniczenie niebezpiecznych zjawisk na drogach w województwie świętokrzyskim.

Tablica 15. Wypadki drogowe
 Table 15. Road accidents

Wyszczególnienie Specification	2010	2014	2015	2016	2017
	w liczbach bezwzględnych in absolute numbers				
Wypadki drogowe – ogółem Road accidents - total	1578	1304	1357	1372	1236
z tego z udziałem osób w wieku: of which with participation of persons aged:					
0-17 lat years	267	213	198	258	200
18-24	570	423	434	444	359
Ofiary wypadków drogowych – ogółem Road traffic casualties - total	2223	1743	1787	1857	1647
z tego w wieku: of which aged:					
0-17 lat years	289	235	215	299	222
18-24	484	301	314	285	244
w tym Zabici of which Fatalities	198	131	108	107	115
z tego w wieku: of which aged:					
0-17 lat years	10	26	22	1	3
18-24	34	28	18	11	13
w tym Ranni of which Injured	2025	1612	1679	1750	1532

Tablica 15. Wypadki drogowe (dok.)

Table 15. Road accidents (cont.)

Wyszczególnienie Specification	2010	2014	2015	2016	2017
	w liczbach bezwzględnych in absolute numbers				
z tego w wieku: of which aged:					
0-17 lat years	279	230	208	298	219
18-24	450	280	299	274	231

Źródło: dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach.
Source: Data of the Voivodship Police Headquarters in Kielce.

Z subpopulacji dzieci i młodzieży w wieku 0-24 lata najbardziej narażona na wypadki i tym samym poszkodowana była grupa osób w wieku 18-24 lata. W 2017 r. osoby w tym wieku brały udział w 359 wypadkach drogowych i spowodowały, jako piesi lub kierujący 1900 kolizji, wobec odpowiednio 570 wypadków i 2293 kolizji w 2010 r. Młodzież 18-24-letnia brała udział w średnio 1/3 wszystkich odnotowanych wypadków w województwie, a ranni stanowili od 22,2% w 2010 r. do 15,1% w 2017 r. ogółu rannych. Również w przypadku ofiar śmiertelnych obserwuje się lekką tendencję spadkową z 17,2% ogółu zabitych w województwie do 11,3%.

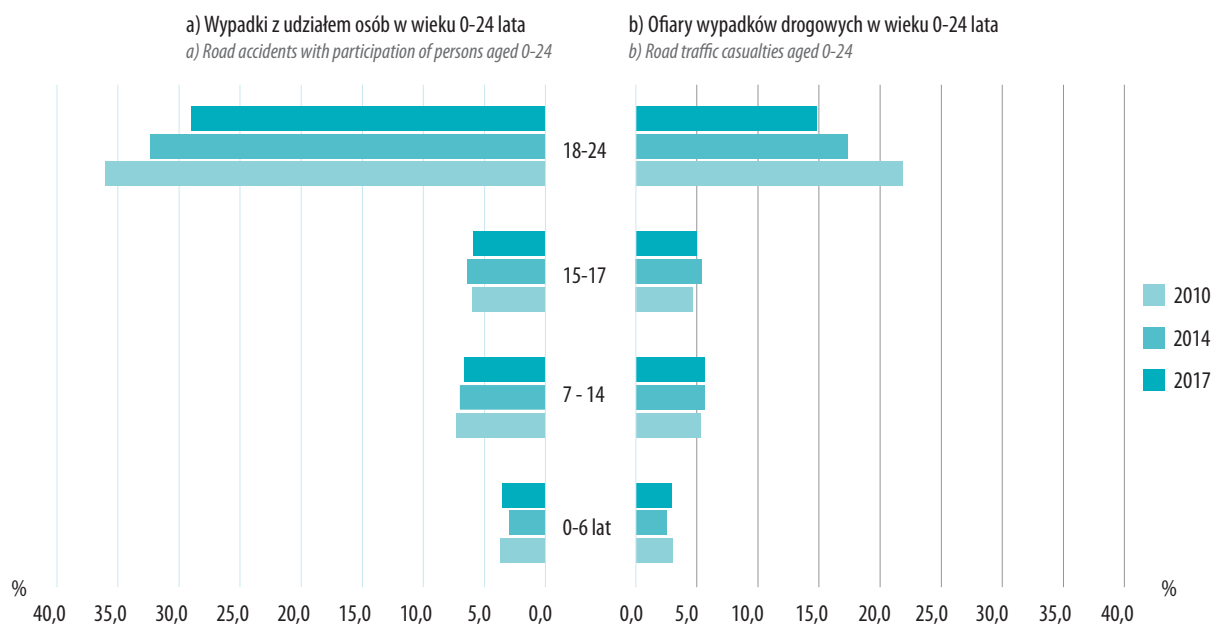
Spośród małoletnich w 2017 r., dzieci w wieku 0-6 lat były uczestnikami 44 wypadków (w 2010 r. 58), dzieci 7-14-letnie brały udział w 83 wypadkach (wobec 115 przed siedmioma laty), a młodzież 15-17-letnia – w 73 wypadkach (w 2010 r. w 94). W 2017 r. małoletni spowodowali jako piesi lub kierujący 68 kolizji wobec 133 w 2010 r.

Udział poszkodowanych małoletnich wśród ofiar ogółem wahał się na przestrzeni omawianego okresu od 13,0% w 2010 r. do 13,5% w 2017 r. Spośród poszkodowanych małoletnich najliczniejszą grupę stanowiły natomiast osoby w wieku 7-14 lat, a następnie 15-17 lat. Udział pierwszej wskazanej grupy wahał się od 5,3% do 5,6%, a drugiej od 4,7% do 5,0% na przestrzeni okresu 2010-2017.

Należy zaznaczyć, że choć przez większość analizowanego okresu notowano ograniczenie zarówno liczebności wypadków, jak i ich ofiar, to szczególnie trudnym okresem był rok 2016, kiedy to nastąpiło nasilenie niepożądanych zdarzeń na drogach województwa świętokrzyskiego.

Wykres 28. Wypadki drogowe w % ogółem

Chart 28. Road accidents in % of total

Tablica 16. Główni sprawcy wypadków drogowych oraz kolizji

Table 16. Main culprits of road accidents and crashes

Wyszczególnienie Specification	2010	2014	2015	2016	2017
	w liczbach bezwzględnych in absolute numbers				
wyłącznie z winy Kierującego <i>exclusive guilt of Driver</i>					
Wypadki drogowe – ogółem <i>Road accidents – total</i>	1220	728	1088	1157	1042
z tego Sprawca w wieku: <i>of which the Guilty Person aged:</i>					
0-17 lat years	39	29	30	41	28
18-24	302	237	239	232	212
Kolizje – ogółem <i>Crashes – total</i>	11089	7914	8162	9608	10441
z tego Sprawca w wieku: <i>of which the Guilty Person aged:</i>					
0-17 lat years	114	54	47	52	59
18-24	2285	1479	1540	1903	1892
wyłącznie z winy Pieszego <i>exclusive guilt of Pedestrian</i>					
Wypadki drogowe – ogółem <i>Road accidents – total</i>	220	135	101	119	101
z tego Sprawca w wieku: <i>of which the Guilty Person aged:</i>					
0-17 lat years	33	25	20	25	18
18-24	22	16	2	10	5
Kolizje – ogółem <i>Crashes – total</i>	103	77	72	79	87
z tego Sprawca w wieku: <i>of which the Guilty Person aged:</i>					
0-17 lat years	19	18	13	8	9
18-24	8	8	4	7	8

Źródło: dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Kielcach.
Source: Data of the Voivodship Police Headquarters in Kielce.

Głównymi sprawcami wypadków pozostają podstawowi uczestnicy ruchu drogowego tj. kierujący i piesi. W 2017 r. kierujący byli wyłącznymi sprawcami w sumie 1042 wypadków i 10,4 tys. kolizji wobec 1220 wypadków i 11,1 tys. kolizji przed siedmioma laty. Spośród analizowanej grupy wiekowej 0-24 lata za większość wypadków, jako kierujący odpowiadały osoby w wieku 18-24 lata. W 2017 r. kierujące osoby z wskazanej grupy wiekowej spowodowały odpowiednio 212 wypadków i 1,9 tys. kolizji (w 2010 r. odpowiednio: 302 i 2,3 tys.), a dzieci i młodzież 17-letnia i młodsza – 28 wypadków i 59 kolizji (w 2010 r.: 39 i 114). W sumie udział osób w wieku 0-24 lata wśród kierujących ogółem ponoszących wyłączną odpowiedzialność za spowodowanie wypadków wyniósł na koniec 2017 r. 23,0%.

Z kolei wyłącznie z winy pieszych w 2017 r. doszło w województwie świętokrzyskim do 101 wypadków i 87 kolizji wobec 220 wypadków i 103 kolizji w 2010 r. W przypadku pieszych odpowiedzialnych za spowodowanie niefortunnych zdarzeń, większość stanowiły osoby 17-letnie i młodsze. W 2017 r. piesi ze wskazanej grupy wiekowej spowodowali odpowiednio 18 wypadków i 9 kolizji (w 2010 r. odpowiednio: 33 i 19), a osoby w wieku 18-24 lata – 5 wypadków i 8 kolizji (w 2010 r.: 22 i 8). W sumie udział osób w wieku 0-24 lata wśród pieszych ogółem ponoszących wyłączną odpowiedzialność za spowodowanie wypadków osiągnął na koniec 2017 r. 22,8%, co stanowi zbliżoną wartość do winnych kierujących.

Biorąc pod uwagę przyczyny wypadków drogowych, to są one typowe tak dla określonych grup wiekowych, jak i grup uczestników ruchu drogowego. W przypadku małoletnich pieszych najczęściej przyczynami feralnych zdarzeń są: nieostrożne wejście na jezdnię przed jadącym pojazdem oraz nieostrożne wejście na jezdnię zza pojazdu (ewentualnie przeszkody), natomiast w przypadku osób w wieku 18-24 lata oprócz wskazanych przyczyn dla małoletnich dochodzi również przebywanie na jezdni (typu leżenie, stanie, klęczenie). Kierujący małoletni najczęściej powodują wypadki w wyniku

niedostosowania prędkości do warunków ruchu oraz nieustąpienia pierwszeństwa przejazdu. Z kolei kierujący w wieku 18-24 lata uzupełniają ten katalog przyczyn o niezachowanie bezpiecznej odległości między pojazdami, nieprawidłowe wyprzedzanie oraz nieustąpienie pierwszeństwa pieszemu na przejściu dla pieszych lub nieudzielenie pierwszeństwa pieszemu (tj. generalnie niewłaściwe zachowanie wobec pieszego), a także zmęczenie, zaśnięcie, nieprawidłowe skręcanie, nieprawidłowe wymijanie.

Uwagi metodologiczne

1. **Dane demograficzne** opracowano na podstawie:
  - a) bilansów stanu i struktury ludności na terenie gminy. Bilanse ludności sporządzane są dla okresów między-spisowych w oparciu o wyniki ostatniego spisu powszechnego, przy uwzględnieniu zmian w danym okresie spowodowanych ruchem naturalnym (urodzenia, zgony) i migracjami ludności (zameldowania i wymeldowania z innych gmin i z zagranicy na pobyt stały oraz czasowy), a także przesunięciami adresowymi ludności z tytułu zmian administracyjnych;
  - b) rejestrów Ministerstwa Cyfryzacji – o migracjach wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały oraz czasowy (od 2006 r. źródłem danych jest rejestr PESEL – Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności);
  - c) sprawozdawczości urzędów stanu cywilnego – o zarejestrowanych małżeństwach, urodzeniach i zgonach;
  - d) sprawozdawczości sądów – o prawomocnie orzeczonych rozwodach i separacjach.
2. **Dane o ludności**, a także współczynniki demograficzne oraz przeliczenia na 1 mieszkańca (1000 ludności itp.) opracowano przy przyjęciu liczby ludności zbilansowanej dla lat 2010-2017 w oparciu o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 (dla 2010 r. zastosowano podział administracyjny z dnia 31 XII 2011 r.).
3. Przez ludność **w wieku produkcyjnym** rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18-64 lata, dla kobiet – 18-59 lat. Wśród ludności w wieku produkcyjnym wyróżnia się ludność w wieku **mobilnym**, tj. w wieku 18-44 lata i **niemobilnym**, tj. mężczyźni – 45-64 lata, kobiety – 45-59 lat. Przez ludność **w wieku nieprodukcyjnym** rozumie się ludność **w wieku przedprodukcyjnym**, tj. do 17 lat oraz **w wieku poprodukcyjnym**, tj. mężczyźni – 65 lat i więcej, kobiety – 60 lat i więcej.
4. Dane o **ruchu naturalnym ludności** w podziale terytorialnym opracowano:
  - urodzenia – według miejsca zamieszkania na pobyt stały matki noworodka;
  - zgony – według miejsca zameldowania na pobyt stały osoby zmarłej.
5. **Przyrost naturalny ludności** stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych i zgonów w danym okresie.
6. **Współczynniki reprodukcji ludności:**
  - **współczynnik dzietności** oznacza liczbę dzieci, które urodziłaby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15 - 49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłaby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennie,
  - **współczynnik reprodukcji brutto** przedstawia liczbę córek urodzonych przeciętnie przez kobietę przy założeniu, że kobieta w wieku rozrodczym będzie rodzić z częstością, jaką charakteryzują się wszystkie kobiety rodzące w roku, dla którego oblicza się współczynnik reprodukcji (niezmiennie współczynniki płodności),
  - **współczynnik dynamiki demograficznej** jest to stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów w danym okresie.
7. Przez **niemowlęta** rozumie się dzieci w wieku poniżej 1 roku.
8. Dane o **migracjach** ludności opracowano na podstawie informacji o zameldowaniach na pobyt stały. Informacje te nie uwzględniają zmian adresu w obrębie tej samej gminy (miasta), z wyjątkiem gmin miejsko-wiejskich, dla których został zachowany podział na tereny miejskie i wiejskie. Napływ ludności obejmuje zameldowania na pobyt stały, odpływ – wymeldowania ze stałego miejsca zamieszkania.
9. **Przeciętne dalsze trwanie życia** wyraża średnią liczbę lat, jaką ma jeszcze do przeżycia osoba w wieku x lat, przy założeniu stałego poziomu umieralności z okresu, dla którego opracowano tablice trwania życia.
10. **Prognoza ludności do 2050 r.** opracowana została w 2014 r. na podstawie stanu wyjściowego ludności z dnia 31 XII 2013 r. (w podziale administracyjnym obowiązującym w dniu 1 I 2014 r.) oraz założeń dotyczących tendencji zmian w dzietności, umieralności i migracjach zagranicznych.
11. Dane o **pracownikach medycznych** ochrony zdrowia obejmują osoby pracujące w wymiarze pełnego etatu, w wymiarze godzin przekraczającym pełny etat oraz w niepełnym wymiarze godzin w stosunku do czasu pracy określonego obowiązującymi przepisami dla danego rodzaju pracy w głównym miejscu pracy, w przypadku jeśli ta praca ma dla nich charakter podstawowy, łącznie z osobami odbywającymi staż. Osoby te niezależnie od wymiaru czasu pracy są liczone raz.
12. **Lekarzy, pielęgniarki, położne oraz farmaceutów** wykazano łącznie z osobami odbywającymi staż podyplomowy. Dane o pracownikach medycznych obejmują osoby pracujące bezpośrednio z pacjentem, tj. bez osób dla których

głównym miejscem pracy jest uczelnia, opieka społeczna, jednostka administracji państwowej lub samorządu terytorialnego albo NFZ.

13. Dane o **specjalistach** dotyczą lekarzy i lekarzy dentyistów ze specjalizacją II stopnia oraz od 2005 r. posiadających tytuł specjalisty w odpowiedniej dziedzinie medycyny zgodnie z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 X 2005 r. w sprawie specjalizacji lekarskich i lekarzy dentyistów (Dz. U. Nr 213, poz. 1779) z późniejszymi zmianami.
14. Dane o **szpitalach** obejmują placówki medyczne, które do 2011 r. były traktowane jako filie. Dane dotyczące stacjonarnej opieki zdrowotnej nie obejmują opieki dziennej.
15. Dane o **łóżkach w zakładach stacjonarnej opieki zdrowotnej** dotyczą łóżek znajdujących się stale w salach dla chorych, zajętych przez chorych lub przygotowanych na ich przyjęcie. Dane o **łóżkach w szpitalach ogólnych** nie obejmują miejsca na oddziałach dziennego pobytu.
16. Dane dotyczące **wspierania rodziny** oraz **pieczy zastępczej**, począwszy od danych za 2012 rok, prezentowane są zgodnie z ustawą z dnia 9 VI 2011 r. o wspieraniu rodziny oraz systemie pieczy zastępczej (jednolity tekst Dz. U. 2016, poz. 575).
17. **Placówka wsparcia dziennego** wspiera funkcje opiekuńcze i wychowawcze rodziny. Może być prowadzona w formie:
  - a) **opiekuńczej**, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych, zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań,
  - b) **specjalistycznej** – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne; realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię,
  - c) **pracy podwórkowej** – realizowanej przez wychowawcę, polegającej na działaniach animacyjnych i socjoterapeutycznych,
  - d) **w połączonych formach.**
18. **Rodzinna piecza zastępcza** jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:
  - a) **rodzina zastępcza:**
    - spokrewniona,
    - niezawodowa, umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa),
    - zawodowa – umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa); w tym:
      - zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego - przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby w przypadku, o którym mowa w art. 12a ustawy z dnia 29 VII 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jednolity Dz. U. 2015 poz. 1390),
      - zawodowa specjalistyczna - umieszcza się w niej w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie ustawy z dnia 26 X 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 382, z późniejszymi zmianami), małoletnie matki z dziećmi.
  - b) **rodzinny dom dziecka** – w tym samym czasie, może w nim przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa).
19. **Instytucjonalna piecza zastępcza** jest sprawowana w formie:
  - a) **placówki opiekuńczo-wychowawczej**, która jest prowadzona jako placówka typu:
    - **interwencyjnego** – zapewnia doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki,
    - **rodzinnego** – wychowuje dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się; umożliwia wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu; współpracuje z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny,
    - **socjalizacyjnego** – zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny; zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi, zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych,

- **specjalistyczno-terapeutycznego** – sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności: legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności; wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych. Placówka, zapewnia zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu w rodzinie i przygotowujące do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym także odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne;
  - b) **regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej** – umieszczane są w niej dzieci, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji i nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W tym samym czasie można w niej umieścić nie więcej niż 30 dzieci;
  - c) **interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego** – umieszcza się w nim dzieci do ukończenia pierwszego roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W ośrodku, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci.
20. Dane o **świadczeniach pomocy społecznej** prezentuje się zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 III 2004 r.
  21. **Świadczenia rodzinne** to: zasiłek rodzinny; dodatki do zasiłku rodzinnego; świadczenia opiekuńcze (zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy, świadczenie pielęgnacyjne) oraz zapomogi związane z urodzeniem się dziecka. Głównymi kryteriami uprawniającymi do świadczeń rodzinnych są: posiadanie dziecka na utrzymaniu oraz przeciętny miesięczny dochód, w przeliczeniu na osobę w rodzinie. Niezależnie od dochodu przyznawane są: zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne.
  22. **Zasiłek rodzinny** przysługuje na dziecko w wieku poniżej 18 lat. Jeżeli dziecko nie kontynuuje nauki, to z dniem osiągnięcia 18 lat, rodzic/opiekun traci prawo do zasiłku rodzinnego. Jeżeli dziecko kontynuuje naukę w szkole ponadgimnazjalnej, policealnej lub wyższej, to zasiłek rodzinny przysługuje do ukończenia 21 lat, albo 24 lat, jeżeli równocześnie legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.
  23. **Świadczeniobiorcy świadczeń rodzinnych** to rodziny, liczone pojedynczo niezależnie od liczby dzieci na które pobierają świadczenie oraz osoby pełnoletnie pobierające świadczenie na siebie.
  24. **Środowiskowa pomoc społeczna** to pomoc świadczona przez lokalny ośrodek pomocy społecznej w miejscu zamieszkania osoby lub rodziny. Beneficjenci tej pomocy, to członkowie gospodarstw domowych i osoby bezdomne, które w danym roku skorzystały z jakiegokolwiek formy pomocy w OPS.
  25. **System edukacji** w Polsce funkcjonuje zgodnie z ustawą z dnia 7 IX 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 1943, z późniejszymi zmianami) oraz ustawą z dnia 27 VII 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jednolity Dz. U. 2016 poz. 1842, z późniejszymi zmianami). Prezentowane informacje, z wyjątkiem danych o szkołach wyższych, opracowano na podstawie systemu informacji oświatowej administrowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Prezentowane dane dotyczą: wychowania przedszkolnego, szkół dla dzieci i młodzieży (podstawowych, gimnazjów, ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych), policealnych, wyższych oraz szkół dla dorosłych (podstawowych, gimnazjalnych, ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych).
  26. Do **księgozbioru** bibliotek publicznych zaliczono książki i broszury oraz gazety i czasopisma.
  27. Za **czytelnika** uważa się osobę, która w ciągu roku sprawozdawczego została zarejestrowana w bibliotece i dokonała co najmniej jednego wypożyczenia.
  28. Informacje dotyczące **klubów sportowych** podaje się łącznie z uczniowskimi i wyznaniowymi klubami sportowymi. Dane opracowywane są na podstawie badania cyklicznego przeprowadzanego co dwa lata.
  29. W kategoriach ćwiczących, trenerów i instruktorów sportowych według dziedziny i rodzaju sportu w klubach sportowych jedna osoba może być wykazywana wielokrotnie, jeśli uprawia, bądź prowadzi zajęcia w kilku rodzajach sportu.
  30. W zależności od wieku **osoby ćwiczące** zaliczane są do kategorii juniorów lub seniorów; dla poszczególnych rodzajów sportu stosuje się różne granice wieku
  31. **Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)**, przeprowadzane jest w cyklu kwartalnym metodą obserwacji ciągłej, tj. aktywność ekonomiczną bada się w każdym tygodniu w ciągu całego kwartału. Badaniem objęte są osoby w wieku 15 lat i więcej, będące członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach, z wyjątkiem osób nieobecnych 12 miesięcy i więcej, jeżeli ich nieobecność nie wynikała z charakteru wykonywanej pracy. Gospodarstwo domowe oznacza zespół osób spokrewnionych lub spowinowaconych, a także niespokrewnionych,

mieszkających razem i utrzymujących się wspólnie. Badanie nie obejmuje gospodarstw domowych w obiektach zbiorowego zakwaterowania i bezdomnych.

Dane BAEL od 2010 r. uogólniono na podstawie bilansów ludności opracowywanych przy wykorzystaniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011.

32. Podstawowe kryterium podziału na aktywnych zawodowo i biernych zawodowo w **BAEL** i NSP 2011 stanowi praca, tzn. fakt wykonywania, posiadania bądź poszukiwania pracy.

Do **aktywnych zawodowo** zaliczono osoby pracujące i bezrobotne:

- a) do **pracujących** zaliczono osoby, które w badanym tygodniu:
- wykonywały, przez co najmniej 1 godzinę, pracę przynoszącą zarobek lub dochód albo pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa w rolnictwie lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem,
  - formalnie miały pracę, ale jej nie wykonywały (np. z powodu choroby, urlopu, przerwy w działalności zakładu, trudnych warunków atmosferycznych), jeżeli przerwa w pracy wynosiła mniej niż 3 miesiące; ponadto w BAEL przyjmuje się, że jeżeli przerwa w pracy wynosiła ponad 3 miesiące, dodatkowym kryterium w przypadku pracowników najemnych (zatrudnieni na podstawie stosunku pracy oraz osoby wykonujące pracę nakładczą) był fakt otrzymywania co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia.
- b) za **bezrobotne** uznano osoby w wieku 15-74 lata, które spełniały jednocześnie trzy warunki:
- w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
  - w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany) aktywnie poszukiwały pracy, były gotowe podjąć pracę w ciągu 2 tygodni następujących po tygodniu badanym.

Do bezrobotnych zaliczono także osoby, które znalazły pracę i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie 3 miesięcy oraz były gotowe tę pracę podjąć.

Od I kwartału 2008 r. czas poszukiwania pracy w BAEL liczony jest od momentu zakończenia przerwy w poszukiwaniu pracy, o ile wystąpiła i trwała co najmniej 4 tygodnie. W związku z tym dane te nie są porównywalne z danymi za lata poprzednie.

Do **biernych zawodowo** zaliczono osoby, które nie zostały zakwalifikowane jako pracujące lub bezrobotne.

33. **Współczynnik aktywności zawodowej** obliczono jako udział aktywnych zawodowo (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).
34. **Wskaźnik zatrudnienia** obliczono jako udział pracujących (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem lub danej grupy).
35. **Stopę bezrobocia** obliczono jako udział bezrobotnych (ogółem lub danej grupy) w liczbie ludności aktywnej zawodowo (ogółem lub danej grupy).
36. Dane o **bezrobotnych zarejestrowanych** obejmują osoby, które zgodnie z ustawą z dnia 20 IV 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, obowiązującą od 1 VI 2004 r. (jednolity tekst Dz. U. 2016, poz. 645, z późniejszymi zmianami), określone są jako bezrobotne.
37. Pod pojęciem **bezrobotnego** należy rozumieć osobę, która ukończyła 18 lat i nie osiągnęła wieku emerytalnego, jest osobą niezatrudnioną i niewykonywającą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź jeśli jest osobą niepełnosprawną – zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępującą do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, z dodatkowymi wyłączeniami dotyczącymi źródeł dochodów, zapisanymi w ustawie.
38. **Stopę bezrobocia rejestrowanego** obliczono jako stosunek liczby bezrobotnych zarejestrowanych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo, tj. bez osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Methodological notes

1. **Demographic data** were compiled on the basis of:
  - a) the balances of the size and structure of the population in a gmina. Population balances are compiled for periods between censuses on the basis of the last census, taking into account changes in a given period connected with vital statistics (births, deaths) and migration of the population (registering and cancelling registration for permanent as well as temporary residence from other gminas and from abroad) as well as address changes of the population due to changes in the administrative division;
  - b) the registers of the Ministry of Digital Affairs – on internal and international migration of population for permanent and temporary residence (since 2006 the source of these data is PESEL register – Common Electronic System of Population Register);
  - c) documentation of Civil Status Offices –regarding registered marriages, births and deaths;
  - d) documentation of courts – regarding legally valid decisions in actions for divorces and separations.
2. **Data about population** as well as demographic rates and indicators per capita (per 1000 population etc.) was prepared for 2010-2017 assuming the number of population balanced on the basis of results of the Population and Housing Census 2011 (for 2010 was applied the administrative division of the country obligatory as of 31 XII 2011).
3. The **working age population** refers to males aged 18–64 and females aged 18–59. In this category the age groups of **mobility** (i.e. 18–44) and **non-mobility** (i.e. 45-64 for males and 45-59 for females) are distinguished. The **non-working age population** is defined as the **pre-working age population**, i.e., up to the age of 17 and the **post-working age population**, i.e., 65 and more for males and 60 and more for females.
4. Data regarding the **vital statistics** according to territorial division were compiled as follows:
  - births – according to the mother’s place of permanent residence;
  - deaths – according to the place of permanent residence of the deceased.
5. **Natural increase of the population** means the difference between the number of live births and deaths in a given period.
6. **Reproduction rates:**
  - **total fertility rate** refers to the number of children which would be born to the average woman during the course of her entire reproductive period (15-49 years of age) assuming that in particular phases of this period she would give births with an intensity observed during a given year, i.e., in assuming age- specific fertility rates for this period to be constant,
  - **gross reproduction rate** refers to the number of daughters which would be born to the average woman assuming that a woman during her reproductive age will give births with an intensity which is characteristic for all women giving births in the year for which the reproduction rate is calculated (constant fertility rates),
  - demographic dynamics rate is the ratio of the number of live births to the number of deaths in a given period.
7. **Infant** is a child under the age of 1.
8. Data regarding **migration** of the population were compiled on the basis of information regarding the registration for permanent residence. This information does not include changes of address within the same gmina (town), with the exception of urban-rural gminas for which the division into urban and rural areas has been kept. The inflow of the population includes registrations of arrivals for permanent residence, outflow – registrations of departures from permanent residence.
9. **Life expectancy** is expressed by the average number of years that a person at the exact age x still has to live, assuming a fixed mortality level from the period for which life expectancy tables were compiled.
10. **Population projection until 2050** was calculated in 2014 on the basis of population number and structure as of 31 XII 2013 (in administrative division valid as of 1 I 2014) as well as assumptions on fertility, mortality and international migration.
11. Data regarding **medical personnel** of the health service include persons working full-time, overtime as well as part-time in relation to work time defined in the obligatory regulations for a given type of work, when this work has a basic character, including persons undergoing internships. These persons are counted once regardless of the time worked. Doctors, nurses, midwives and pharmacists including interns.

12. Data regarding medical personnel include persons working directly with the patient, i. e. excluding persons for whom the primary workplace is university, social welfare, units of state or local self-government administration and National Health Fund.
13. Data on **doctor specialists and dental specialists** concern doctors with grade II specialization and since 2005 with specialists title in proper medicine domains in accordance with the decree of the Minister of Health, dated 20 X 2005 on Medical and Dentist Specializations (Journal of Laws No. 213, item 1779) with later amendments.
14. Data on **hospitals** comprise health care units, which until 2011 were treated as hospital branches. Data concerning in-patient health care do not include day-care.
15. Data regarding **beds in in-patient health care facilities** concern permanent beds in patient wards, either occupied or prepared to receive patients. Data regarding **beds in general hospitals** do not include places in day wards.
16. Data concerning **family support** and **foster care** are presented according to the Law of Family Support and Foster Care System, dated 9 VI 2011 (uniform text Journal of Laws 2016 item 575).
17. **Day-support centre** – supports the family in its care and education functions. It may be operated in the form of:
  - a) **general care centre**, including interest circles, day-rooms, clubs, educational centres, provides a child with: care and education, assistance in learning, organisation of leisure time, entertainment and sport classes and development of interests,
  - b) **specialized centre** – organises socio-therapeutic, therapeutic, corrective, compensating and speech therapy classes, implement an individual corrective programme, a psychocorrective or psychopreventive programme, in particular pedagogic, psychological and sociotherapy,
  - c) street work - carries out motivating and sociotherapeutic activities conducted by a streetworker,
  - d) in a combination of the forms.
18. **Family foster care** shall be exercised in case when it is impossible for the parents to provide care and education for a child. The forms of family foster care are the following:
  - a) **foster family**:
    - related,
    - non-professional - placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings),
    - professional - placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings) including:
      - professional that performs the function of a family emergency house shall receive a child on the basis of a court ruling, case when a child was escorted by Police or Border Guard, upon consent of parents, child or another person in the case referred to in Article 12a of the Law on Counteracting Domestic Violence, dated 29 VII 2005 (uniform text Journal of Laws 2015 item 1390),
      - professional specialist shall receive in particular: children with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability, children on the basis of the Law on Proceedings Involving Juveniles, dated 26 X 1982 (uniform text Journal of Laws 2014, item 382, with later amendments), underage mothers with children.
  - b) **foster home** – placed in it may be not more than 8 children (except for numerous siblings).
19. **Institutional foster care** shall be exercised in the form of:
  - a) **care and education centre**, shall be exercised in the form of:
    - **an intervention** – provides immediate care for a child in the crisis situation, especially if it is required for the centre to place the child under immediate care,
    - **a family** – educates children of various age groups, including adolescents and those becoming independent; enables common education and care for numerous siblings; cooperate with a family foster care coordinator and a family assistant.
    - **a socialization** – provides a child with full-time care and education, and fulfil its needs, especially emotional, development, health, living, social and religious needs, implements a child assistance plan prepared in cooperation with a family assistant, enables contacts with parents and other close persons, unless otherwise decided by a court, takes actions aimed at the child's return to a family, provides a child with access to education adjusted to its age and development skills, provides a child with therapeutic actions, provides access to eligible healthcare services,
    - **a specialist therapy** – provides care for a child with individual needs, in particular, a child with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability, a child requiring the application of special education methods and specialist therapy, a child requiring dealing with their developmental and emotional retardation. The centre provides educational, sociotherapeutic, corrective, compensating, speech therapy, and therapeutic activities com-

- pensating for lacks in upbringing in a family and preparing for social life, as well as proper rehabilitation for disabled children,
- b) **regional care and therapy centre** – a centre where children shall be placed, due to their health condition requiring specialist care and rehabilitation and cannot be placed in family foster care or a care and education centre. The total number of 30 children at most may be placed in a regional care and therapy centre at the same time;
  - c) **pre-adoptive intervention centre** – a centre where shall be placed children up to the 1 year old, requiring special care who, waiting for adoption, cannot be covered by family foster. The total number of 20 children at most may be placed in a pre-adoptive intervention centre at the same time.
20. Data on **social benefits** are presented according to the Law on Social Welfare, dated 12 III 2004.
  21. **Family benefits** are: family allowance; appendices for family allowance; care benefits (care allowance, special care allowance, care benefit) and allowances related to the birth of a child. The main criteria for entitlement to family benefits are: having a dependent child and the average monthly income per family member. Regardless of income, care and nursing benefits are awarded.
  22. **Family allowance** is available to a child under 18 years of age. If the child does not continue education, the parent / guardian loses the right to family benefit as of the 18th birthday. If the child continues to attend a high school, post-secondary or higher school, the family benefit is payable up to the age of 21 or 24 years if at the same time it has a moderate or severe disability certificate.
  23. **Beneficiaries of family benefits** are families, counted individually, irrespective of the number of children to whom they receive the benefit and adults who receive the benefit.
  24. **Community social assistance** is help provided by the local social welfare center in the place of residence of a person or a family. Beneficiaries of this aid are members of farms home and homeless people who in a given year benefited from any form of assistance in social welfare center.
  25. The **educational system** in Poland functions according to the Education System Law dated 7 IX 1991 (uniform text Journal of Laws 2016 item 1943, with later amendments) and the Higher Education Law dated 27 VII 2005 (uniform text Journal of Laws 2016 item 1842, with later amendments). The information presented, with the exception of data on higher education, was developed on the basis of the educational information system administered by the Ministry of National Education. Data, presented are related to: pre-primary education, schools for children and youth, i.e. primary, lower secondary, upper secondary (post-primary) schools and upper secondary schools, as well as post-secondary schools, tertiary education and schools for adults, i.e. primary, lower secondary, upper secondary (post-primary) schools and upper secondary schools.
  26. Books and pamphlets as well as newspapers and magazines constitute the **collection** of public libraries.
  27. A **borrower** is a person who in the course of a reporting year was registered at a library and checked out at least one item.
  28. Information on **sports clubs** is given together with student and religious sports clubs. Information has been compiled on the basis of periodic surveys conducted every two years.
  29. In the category of persons practising sports as well as coaches and sports instructors according to sports fields and kinds of sports clubs one person may be indicated more than once, depending on the number of sports practised or taught.
  30. **Persons practising sports** are classified as either juniors or seniors depending on age; various age groups are applied for individual sports.
  31. **Labour Force Survey (LFS)**, a sample survey is conducted on a quarterly basis using the continuous observation method, i.e., economic activity of the population is observed in each week during the whole quarter. The survey covers persons aged 15 and more, being members of households in dwellings selected on a random basis. The survey does not cover the members of households absent for 12 months and more except persons whose absence results from the type of their job. A household is a group of people living together in a dwelling and maintaining themselves jointly. The survey does not include institutional households and homeless.
The LFS data since 2010 were generalized on the basis of the population balances compiled with the use of the Population and Housing Census 2011.
  32. The main criterion in dividing the population into economically active and inactive in **LFS** and in the Census 2011 is work, i.e. performing, holding or looking for work.

Economically active persons include employed and unemployed persons:

- a) **employed persons** are persons who during the reference week:
  - performed, for at least 1 hour, any work providing earnings or income, or assisted (without wages or salaries) in maintaining a family-owned farm in agriculture or conducting a family-owned business outside agriculture,
  - formally had work but did not perform it (e.g., due to illness, vacation, a break in company activity, bad weather), if the break in work did not exceed 3 months; moreover in LFS there is accepted if the break in work exceeded 3 months, the additional criterion in case of employment as a paid employees (employees hired on the basis of an employment contract and outworkers) was the fact of receiving at least 50% of the hitherto remuneration.
- b) **unemployed persons** are persons aged 15-74 who simultaneously fulfilled three conditions:
  - within the reference week were not employed,
  - within a 4-week period (the last week being the reference week) actively sought work, were available for work within a fortnight period after the reference week.

The unemployed also include persons who have found work and were waiting to begin it within a 3-month period as well as persons who were available for that work.

Since the I quarter of 2008 the duration of job search in LFS has been calculated since the moment of ending the break in a job search providing that it happened and lasted at least 4 weeks. Therefore these data are not comparable with the results of the previous years.

Economically inactive persons are persons who are not classified either as employed or unemployed.

33. The **activity rate** is calculated as the share of economically active persons (total or in a given group) in the population aged 15 and more (total or in a given group).
34. The **employment rate** is calculated as the share of the employed persons (total or in a given group) in the population aged 15 and more (total or in a given group).
35. The **unemployment rate** calculated as the share of unemployed (total or in a given group) in the economically active population (total or in a given group).
36. Data regarding **registered unemployed persons** include persons who, in accordance with the Law dated 20 IV 2004 on Promoting Employment and Labour Market Institutions, in force since 1 VI 2004 (uniform text Journal of Laws 2016 item 645, with later amendments), are classified as unemployed.
37. **An unemployed person** is understood as a person who is at least 18 years and has not reached the retirement aged, is not employed and not performing any other kind of paid work who is capable of work and ready to take full-time employment obligatory for a given job or service (or in case he/she is a disabled person – capable and ready to take work comprising no less than a half of working time), not attending a school with the exception of schools for adults (or taking extra curriculum exam within the scope of this school programme exam) or tertiary schools in part-time programme, looking for employment or other kind of paid work and registered in a powiat labour office, appropriate for his/her permanent stay, with additional provisions concerning the sources of income, included in the mentioned law.
38. **The registered unemployment rate** is calculated as the relation of the number of registered unemployed persons to the economically active civilian population, i.e., excluding persons in active military service as well as employees of budgetary entities conducting activity within the scope of national defence and public safety.